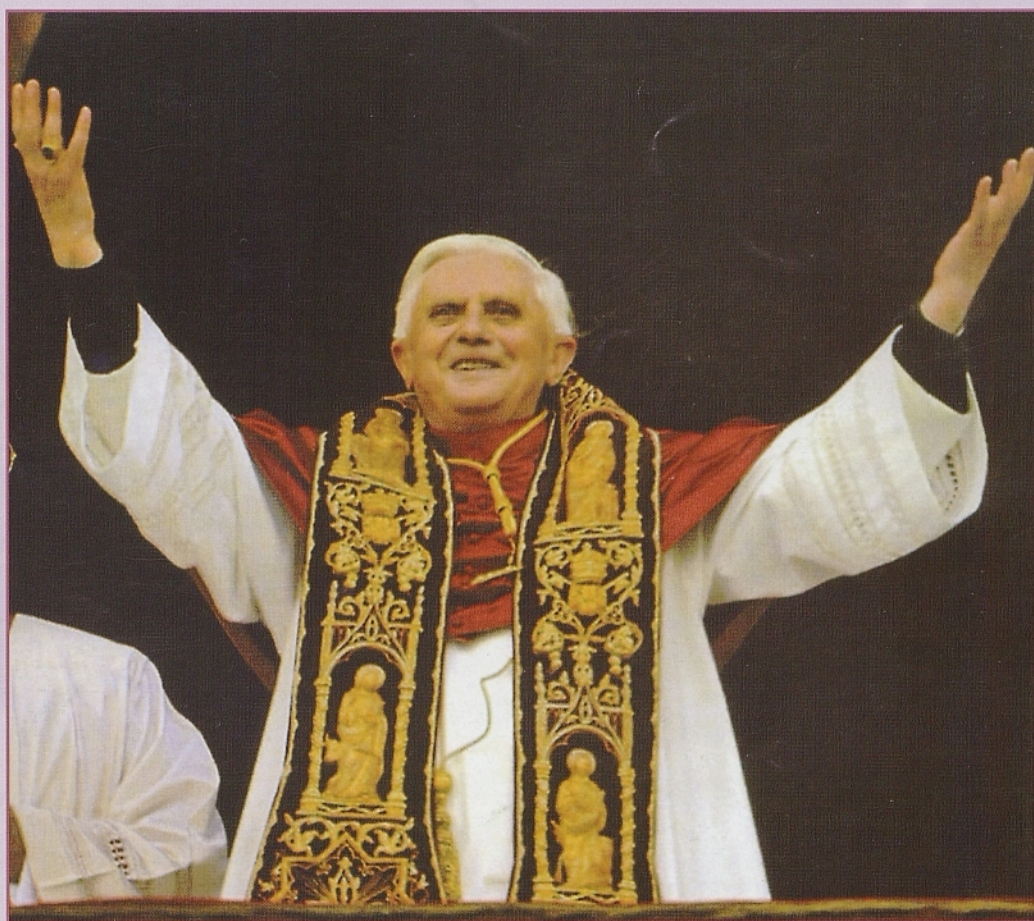

mladika

št. 4
maj 2005

€ 3,00

POSTE ITALIANE s.p.a. spedizione in a.p. - D.L. 353/2003 (conv. in L. 27/02/2004 n° 46) art. 1, comma 1, DCB Trieste - maggio 2005
ISSN 1124 - 657X • Poština plačana v gotovini - maj 2005

Janez Janša: Odporništvu je ohranilo Slovence kot narod	1
T. Galbiati: Hoja	6
M. Žitnik: Čarodejke (XXVI.)	8
Peter Merku: Iz spominov na starše (XLII.)	10
Vladimir Kos: Nekje v japonski pomladi	11
Ivo Jevnikar: Vosovec Štefan o tigrovcih in padalcih (II.)	12
Vladimir Kos: Kje so tiste rožno-bele kepe?	16
Saša Martelanc: »Še dobro, da je tako...«	17
Vladimir Kos: Paradoks deževnega večera	20
Mitja Petaros: Joannes Pavlvs II P. M.	21
Poslanica za svetovni dan miru 1989	24
Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da	28
Antena	29
Ocene:	
Knjige: Angel Kosmač: Trnjeva pot slovenskega duhovnika (A. R.); Dušan Jelinčič: Zgodba o človeku, ki je govoril z vetrom (V. Purič); Skromna revija z neskrumno vsebino (A. R.); Lojze Peterlet: Z nasmehom zgodovine (A. R.); Boris Mlakar: Slovensko domobranstvo 1943–1945 (A. R.); Andrej Zaghet: Bolezni in motnje – zrcalo naše duše (M. Cenda); Alojz Rebula: Nokturno za Primorsko (M. Cenda)	
Razstave: Bogata razstavna dejavnost na Tržaškem (M. Jevnikar)	35

Na platnicah:

Pisma; Listnica uprave; Za smeh in dobro voljo

Priloga: RAST 3 - 2005

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307

urednistvo@mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z. o.z.
Reg. na sodišču v Trstu št.193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 3,00 €. Celoletna naročnina za Italijo 24,00 €; nakazati na poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst. Letna naročnina za Slovenijo in druge države 25,00 € (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti 30,00 €.

Tisk: Graphart snc - Trst

pisma

O slovenski identiteti

Po radiu Ljubljana sem (29. 4. 2005) poslušal Braneta Mozetiča, kako se bo Slovenija predstavila na knjižnem sejmu v Pragi: *nič etničnega*, nič slovenskega, nič ruralnega, nobene zagledanosti v preteklost, ampak samo v sedanjost in prihodnost. Popolnoma enakopravno z drugimi evropskimi narodi, z lezbično in homoseksualno urbano literaturo... Vse to za težke milijone državnega denarja z Ministrstva za kulturo.

Istočasno sem v Magu (17/2005) prebral intervju s psihologom dr. Mirom Klinetom. Na vprašanje, ali svet za kulturo razpravlja o prepoznavnosti in identiteti slovenske države, je odgovoril: "Teh načrtov ne poznam. Prepoznavnosti ne bo, če se levi in desni ne bomo dogovorili, kakšna je *naša identiteta*. Šele z jasno prepoznavno idejo, kdo smo, kaj delamo in kako, se lahko premaknemo k svetu in mu to tudi sporočimo."

Upajmo, da se ne bomo svetu predstavili samo z lezbično in homoseksualno literaturo ali podobnim pesniškim svetovljanstvom. Ali je to danes naša posebnost, po kateri se razlikujemo od drugih?

Kondor

SLIKA NA PLATNICI: Kardinal Joseph Ratzinger - papež Benedikt XVI. takoj po izvolitvi. Njegove prve besede so bile:

»Dragi bratje in sestre, po velikem papežu Janezu Pavlu II. so gospodje kardinali izvolili preprostega in ponižnega delavca v Gospodovem vinogradu. Tolaži me dejstvo, da Gospod zna delati in delovati tudi z nezadostnimi sredstvi; predvsem pa se zaupam vašim molitvam. V veselju vstalega Gospoda in z zaupanjem v njegovo trajno pomoč pojdimo naprej. Gospod nam bo pomagal in Marija, njegova presveta Mati, stoji na naši strani. Hvala.«

V tej številki se spominjamo tudi papeža Janeza Pavla II. z objavo njegove poslanice o graditvi miru in spoštovanju manjšin. Poslanica je bila objavljena za mednarodni dan miru leta 1989 in je prvi uradni dokument Cerkve, ki v celoti govori o narodnih manjšinah, njihovih pravicah in dolžnostih. Dokument je izšel v knjigi Viktorja Papeža "Katoliška Cerkev o narodnih manjšinah" v založbi Krožka za družbena vprašanja Virgil Šček in Mladike. Tudi članek v rubriki Numizmatika je tokrat posvečen Janezu Pavlu II.

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Liljana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Peter Černic, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Sara Magliacane, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemač, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marjan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Andrej Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Odpornišтво je ohranilo Slovence kot narod

Zaradi pomembnih poudarkov objavljamo v celoti govor predsednika slovenske vlade Janeza Janše na Mali gori pri Ribnici 27. aprila letos, na slovenski državni praznik dneva upora.

Spoštovani veteranke in veterani, ekscelence, dragi rojaki!

Duh odporništvaja, samoobrambe je bil med Slovenci vselej živ. Tako kot pri številnih drugih narodih je bil odpor oziroma samoobramba del naše narodne identitete, ki nas je na tem prepisnem delu Evrope, čez katerega so se selila ljudstva in številne vojske, tudi ohranilo.

Slovenci smo morali v zgodovini nepopustljivo braniti svoje temelje: ozemlje, premoženje in jezik kot osnovo svoje lastne kulture. Naši predniki so svoje odpornišтво pokazali med turškimi vpadi in še mnogokrat pozneje v zgodovini. Tudi v nepopustljivem in hrabrem boju Slovencev na soški fronti med prvo svetovno vojno vidijo mnogi zgodovinarji predvsem željo braniti svojo domovino. Dejansko je vsa slovenska zgodovina eno samo narodno odpornišтво, kajti le zaradi njega smo se lahko ohranili, čeprav nam je grozila izginitev. Slovenci, če odmislimo Mohorjevo družbo in Slovensko matico ter nekatera njim podobna kulturna podjetja, skoraj vse do leta 1918 nismo imeli nobene osrednje organizacije, ki bi skrbelo za vse Slovence. Pa vendar je bil že do začetka 20. stoletja dosežen zavirljiv kulturni razvoj. In kultura je bila temeljna podlaga vseh pomembnejših odporniških podjetij v naši zgodovini.

Zakonsko podlago državnega praznika dneva upora proti okupatorju je določil zakonodajalec, prvi demokratično izvoljeni slovenski parlament, zakon pa je leta 1991 predlagala prva slovenska demokratično izvoljena vlada. V zakonu je 27. april, ki se je v enopartijskem času praznoval kot dan OF, opredeljen kot dan upora proti okupatorju. V obrazložitvi in razpravi o Zakonu o praznikih in dela prostih dnevih je vlada poudarila, da je ta praznik namenjen počastitvi slovenskega odporništvaja skozi zgodovino, še posebej pa v svojem sporočilu nosi značilnosti protifašističnega boja.

Pri sprejemanju je bil oblikovan tudi predlog, da bi bil 27. april še naprej dan OF, vendar je bil z veliko večino zavrmljen. In pozneje ni bil nikoli več formalno ponovljen. Širša podlaga praznika je bila v javnosti sprejeta z velikim soglasjem, ker neupravičeno ni izključevala nikogar, in to kljub temu, da so v posamičnih letih državne proslave skušale ožiti njegovo zakonsko vsebino.

Janez Janša na Mali gori (foto Maver).

Pogled na množico, zbrano okrog spomenika (foto Maver).

Slovenci, ali bolje slovenski Primorci, so ves čas fašizma dokazovali svoj odpor. Pri teh prizadevanjih se je v vojaškem pogledu najvišje povzpел TIGR, katerega pripadniki in simpatizerji pomenijo najstarejše oborožene protifašiste v Evropi. Poleg njih se je treba spomniti še duhovniške organizacije Društvo svečnikov sv. Pavla, ki je ogromno naredila za obrambo slovenstva na kulturnem področju. Prizadevanja primorskih Slovencev so uživala moralno in materialno pomoč tudi pri številnih organizacijah in posameznikih v jugoslovanskem delu Slovenije in celotni takratni državi, še zlasti pa med primorskimi emigranti. Slovenski antifašizem torej ni iznajdba leta 1941 oziroma takrat ustanovljene Antiimperialistične oziroma poznejše Osvobodilne fronte, ampak je bistveno starejši. Praktično je bil del politične in narodne zavesti vseh takratnih Slovencev.

PRVI OBOROŽENI SPOPAD SLOVENCEV Z OKUPATORJI

Znameniti angleški zgodovinar A. J. P. Taylor je zapisal, da so bili Slovenci po zaslugi TIGR-a prvi zavezniki Velike Britanije v II. svetovni vojni. Dejansko je bil njihov boj na Mali gori 13. maja 1941 prvi oboroženi spopad Slovencev z okupatorji. To dejstvo je tiste, ki so hoteli monopolizirati slovensko odporništvó ne glede na zgodovinska dejstva, motilo ves čas po II. svetovni vojni. Tigrovci so bili dejansko zamolčani. Polno priznanje jim je dala šele samostojna slovenska država. Tudi današnja državna proslava na tem kraju je del prizadevanj, da se popravi zgodovinska krivica.

Protiimperialistična fronta, ki je bila ustanovljena 26. aprila 1941 in se je šele pozneje preimenovala v Osvobodilno fronto, je dejansko nastala v duhovnem in političnem ozračju nemško-sovjetskega pakta iz leta 1939. Pri glavnih pobudnikih in organizatorjih ni izhajala iz načelnega antifašizma in antinacizma, ampak iz prepričanja nujnosti spopada imperialističnih taborov. Ker osnovni cilj Protiimperialistične fronte ni bil narodnoobrambni, med ustanovne skupine nikoli niso povabili organizacije TIGR.

MONOPOLIZACIJA NARODNOOBRAMBNEGA BOJA

Ključni problem PIF, poznejše OF, je monopolizacija narodnoobrambnega boja, ki jo je OF formalno potrdila 16. septembra 1941, ko je vse, ki niso bili pripravljeni priznati njenega, to je komunističnega vodstva, označila za izdajalce slovenskega naroda. Nobena demokratična stranka ali vlada ne more pristati na posebna ideološka tajna nagla sodišča, na katerih so bili obsojenci ustreljeni brez pravice do zaslišanja in pritožbe. S to monopolizacijo narodnoobrambnega gibanja se OF bistveno loči od večine zahodnoevropskih odporniških gibanj.

PO 64 LETIH NA MALI GORI DRŽAVNA PRIREDITEV

Ker praznik v svojem sporočilu nosi še posebej značilnosti protifašističnega boja, za njegovo počastitev ni primernejšega kraja, kot je kraj današnje prireditve.

Danes je prvič po 64 letih tu na Mali gori nad Ribnico državna prireditve. Nikoli doslej je še ni bilo. Bile so samo društvene in občinske. Čeprav je ravno tukaj potekal prvi oboroženi spopad na slovenskem ozemlju med protifašističnimi uporniki narodnoobrambne organizacije TIGR in okupacijskimi silami po kapitulaciji jugoslovanske kraljeve vojske.

Slovenska država v imenu boja proti okupatorju ne more pristati na kršitve mednarodnih standardov vojnega prava in civiliziranih pravnih načel, ki tudi v vojnem času zlasti civilnemu prebivalstvu zagotavljajo pravico do življenja, osebne nedotakljivosti, verske in osebne svobode, nepristranskega sojenja in pravico do poštenega postopka ter zasebne lastnine. Ta načela in pravila obvezujejo okupatorje in upornike proti njim.

OKUPACIJA - TEMELJ VSEGA ZLA

Zaradi zgodovinske resnice ter nekaterih dvomov in skušnjav, ki se ponovno pojavljajo v nekaterih krogih v naši sosesčini, moramo ponovno poudariti, da je temelj vsega zla, ki se je med drugo svetovno vojno in takoj po njej zgodilo v Sloveniji, tuja okupacija. Brez nje ne bi bilo ne vojne, ne strahotnih žrtev, ne državljanskega spopada, ne fojbo in drugih medvojnih in povojnih zločinov. Tuja okupacija je šele ustvarila podlago za strahote, ki so usodno zaznamovale slovenski narod. V času, o katerem govorimo, se je v razponu polovice desetletja zgodilo toliko zla, ki ga nikoli ne bi smelo biti, da posledice zdravimo še danes.

Vsaka vojna je nesreča in prinaša s seboj trpljenje. Toda v času, o katerem govorimo, so se na slovenskem ozemlju zgodile stvari, ki se v človeški civilizaciji ne bi smele zgoditi:

ŠTEVILNA VEČINA BORCEV NOB NI ODGOVORNA ZA ZLOČINE VODSTVA

1. Fašistični in nacistični okupator je s kršenjem mednarodnih vojnih konvencij, streljanjem talcev, uničevalnimi taborišči, množičnim preseljevanjem in genocidno politiko ustvaril razmere, ki posameznikom v mnogih primerih niso dopuščale nobene dobre izbire.

2. Komunistična partija je po navodilih Kominterne in prek OF s smrtno kaznijo prepovedala odpor proti okupatorju zunaj OF ter skušala izenačiti domoljubje s tujo ideologijo, nato pa je VOS OF do konca julija 1942 pod različnimi pretvezami brez kakršnih koli sodnih postopkov postrelila stotine Slovencev.

3. Protikomunistična stran je prisegla zvestobo okupatorju, česar moralno ni mogoče z ničim opravičiti.

4. V drugi polovici vojne sta komunistična in protikomunistična stran zagrešili vrsto zločinov nad posamezniki, sonarodnjaki, ki se niso mogli braniti.

5. Že po končanih spopadih in vojni je zmagovita stran izvedla množičen poboj vojnih ujetnikov različnih narodnosti, pa tudi številnih civilistov.

Demokratska Slovenija kot del združene demokratične Evrope ob vsem spoštovanju do resničnega antifašizma in odporništvu ne more pristati niti na poskuse njegovega omalovaževanja niti na njegove zlorabe za cilje totalitarizma, saj bi se s tem odpovedala tistim načelom, na katerih sloni samostojna demokratična Republika Slovenija, pa tudi Evropska unija.

Za boj proti okupatorju ni bistveno politično prepričanje udeležencev. In pri veliki večini posameznikov, ki so odšli v partizane, politični motiv ni prevladal. Zato velika večina borcev NOB ni odgovorna za številne napake in zločine vodstva OF, saj so bili pogosto prav oni njihova prva žrtev.

Za demokratične, evropsko usmerjene posameznike in politične stranke ni in ne more biti problematičen boj proti okupatorju in še manj sodelovanje z zavezniki, ki so partizansko odporništvu priznali kot del antihitlerjevske koalicije, ampak vse tisto, kar je na obeh straneh doma onemogočilo dejanski enotni vsenarodni odpor proti okupatorju.

BILI SO PATRIOTI

V opisanih razmerah veličina dejanj pripadnikov TIGR-a še posebej izstopa. Bili so odločni za boj, pripravljeni na žrtve, toda upoštevali so evropske civilizacijske norme. V boju so se izo-

gibali civilnim žrtvam. Leta 1938 niso naredili atentata na Mussolinija, ki so ga dobro pripravili, ko je prišel v Kobarid, ker bi morali žrtvovati tudi skupino šolskih otrok. Njim cilj ni povesčal sredstev. Bili so patrioti. Pripadniki TIGR-a, ki so živeli v Sloveniji, so bili po italijanski okupaciji Dolenjske in Notranjske tisti Slovenci, ki so se prvi z orožjem spopadli z oboroženim okupatorjem.

Do prvega spopada pripadnikov organizacije TIGR je prišlo tu, na Mali gori, 13. maja 1941. Kmalu po okupaciji so se sem umaknili tigrovci Tone Majnik, Ferdo Kravanja ter vojaški voditelj TIGR-a Danilo Zelen. Ko jih je izsledila italijanska patrolja, so se z njo junaško spopadli. Danilo Zelen je bil hudo ranjen in si je sam vzel življenje, da ne bi padel v roke sovražniku. Hudo ranjenega Kravanja so Italijani ujeli, Majniku pa je že vklenjenemu pozneje uspelo pobegniti. Za ta junaški spopad se je kmalu zvedelo po vsej Sloveniji in je med Slovenci dvigovalo uporniški duh.

Anton Majnik je nato skupaj s tigrovce Tometom Černačem in Justom Godničem na tem območju organiziral prvo partizansko enoto, Ribniško četo. Ob ustanovitvi 1. julija 1941 je štela 14 bojevnikov. Enota je bila ustanovljena štiri dni prej, preden je KPS izdala poziv za vstajo. Vodstvo KPS je kmalu v četo poslalo komisarja, ki je zahteval, da prisežejo Stalinu. Tigrovci pa so se tej zahtevi uprli, češ da so že prisegli organizaciji TIGR in boju za združitev Slovencev. Iz Ljubljane je nato prišel član vodstva komunistične partije dr. Aleš Bebler in zamenjal komandirja čete tigrovca Toneta Černača. Tigrovci so zaradi teh nesporazumov odšli iz Ribniške čete in se pridružili drugim partizanskim enotam, vendar tam niso dosegli vidnih funkcij. Večina jih je pozneje v boju padla, Majnik v ne povsem pojasnjenih okoliščinah.

Kljub 15-letni tradiciji in izkušnjam iz protifašističnega boja TIGR-a nikoli niso vključili v OF. Prvi oboroženi spopad tigrovcev s fašističnimi okupatorji je bil večino časa po drugi svetovni vojni pri nas zanemarjen. Za dan upora oziroma dan vstaje in republiški praznik pa je bil v Socialistični republiki Sloveniji kot posmeh resnici izbran dogodek 22. julija 1941, v katerem sploh ni šlo za spopad z okupatorjem, ampak za obračun med Slovenci.

Spoštovani!

Zaradi vsega naštetega smo še posebno zahvalo dolžni združenju TIGR, ribniški in primorskim občinam, ki so postavili pomnik Danilu Zelenu in sobojevnikom ter ta pomembni dogodek pomagali iztrgati iz pozabe. Hvala tudi vsem zgodovinarjem in publicistom, ki ste pisali o TIGR-u in negovali pozitivno izročilo najstarejšega odporništva proti fašizmu v Evropi.

Danes je državni praznik - dan upora proti okupatorju. Danes se spominjamo vseh neštetih generacij rojakov, naših prednikov, katerih pogum je vgrajen v temelje našega nacionalnega obstoja in naše državnosti.

Spominjamo se vseh, ki so v stoletjih viharne slovenske zgodovine branili svoja ognjišča, svoje domačije in domovino, kot so jo vsakokrat prepoznavali in čutili.

TIGR JE BIL PRVI UPOR PROTI FAŠIZMU V EVROPI

Še posebej se spominjamo dolgoletnega odpora proti fašizmu pripadnikov TIGR-a, njihovih žrtev za svobodo slovenskega primorskega človeka, bazoviških junakov, Danila Zelena in sobojevnikov. TIGR je bil prvi upor proti fašizmu v Evropi in je bil čisti odpor za preživetje pred rasističnim zavojevalcem, ki je med sicer mednarodno priznано okupacijo Primorske po prvi vojni skušal deželno etnično poenotiti in očistiti. V tem smislu je TIGR čisto uporništvo, predpartizanstvo, pomembno za obstoj Primorcev in Slovencev. TIGR je tisto, kar bi bilo partizanstvo brez komunistične prevlade slovenskega upora proti okupatorju.

Tako pa moramo upor, odpor ali pa partizanstvo v njihovi čisti uporniški obliki ločevati od revolucije in revolucionarnega nasilja.

In danes se spominjamo poguma slovenskih partizanov, ki so se odločili za upor iz iskrenega domoljubnega prepričanja, nekateri tudi iz iskrenega domoljubnega in socialnega prepričanja in vere v boljšo prihodnost.

Spomenik TIGR-u na Mali gori (foto Maver).

Partizanstvo kot upor proti zavojevalcu in okupatorju našega lastnega ozemlja je pozitivna vrednota, vredna spomina, in ta spomin je neločljiv del današnjega državnega praznika.

Danes, na dan odpora proti okupatorju, se spominjamo tudi pripadnikov slovenske nacionalne ilegale, ki se je v prvih letih druge svetovne vojne kot takrat še del legalne jugoslovanske vojske kljub ogroženosti z dveh strani borila proti fašističnemu okupatorju.

In spominjamo se pripadnikov slovenske TO in slovenskih policistov, ki so leta 1991 v vojni za Slovenijo izbojevali zmago proti JLA, zadnjemu okupatorju, ki je z orožjem ogrožal naša ognjišča. To je bilo odporništvo, ki ni delilo, ampak nas je povežalo.

Prav enotnost, ki smo jo Slovenci ter državljanke in državljani Slovenije dosegli v času slovenske pomladi, v času plebiscita za samostojno Slovenijo in v času vojne za Slovenijo, je tisti trdni temelj, na katerem lahko gradimo našo pot navzgor. Z njim smo v praksi že dobera presegli stare delitve. V tem usodnem času smo bili povezani na podlagi skupne pripadnosti domovini in temeljnim demokratičnim vrednotam. Bolj bomo poudarjali ta čas, v katerem smo bili enotni in povežani, manj bo prostora za nesmiselne in škodljive stare

delitve in ločevanje. In manj bo možnosti, da se tragedija, ki je doletela Slovenijo sredi prejšnjega stoletja, ponovi v kakršni koli obliki.

VEČJI NARODI OD NAS NIMAJO LASTNE DRŽAVE

Spoštovani!

Obstajajo večji narodi od nas, pa nimajo lastne države. Tudi v Evropi in celo Evropski uniji živijo večji narodi, pa njihov jezik ni uradni jezik Evropske unije. Obstajali so številni narodi, večji in močnejši od nas, a jih danes ni več. Nihče več ne govori njihovega jezika, njihovi grobovi so žal pozabljeni in njihovo dediščino najdemo le še po redkih muzejih.

Slovenci pa smo stali in obstali, kot je preroško zapisal Trubar, kljub temu da ni bilo lahko in kljub temu, da se je naše narodnostno ozemlje močno skrčilo. Zato je prav, da ob tem, ko se spominjamo uporništva naših prednikov v viharni zgodovini, hkrati izrazimo globoko hvaležnost za njihov pogum in žrtve. Z njimi smo se ohranili kot narod, se kot narod razvili in po vojni za Slovenijo in osamosvojitvi povezali z drugimi evropskimi narodi.

Dolžni smo jim hvaležnost, kajti pred našo in naslednjimi generacijami je dobra prihodnost.

Slovenci živimo danes v času, ki si ga je želel in tudi preroško napovedal že naš največji pesnik France Prešeren v svoji Zdravljici, ki je danes naša državna himna.

“Da rojak prost bo vsak, ne vrag, le sosed bo mejak!”

Danes celoten slovenski narod, doma in po svetu, živi v svobodi. In Slovencev nas prvič v zgodovini neposredno ne ogroža sosedsko in širše okolje. To širše okolje nam še nikoli doslej ni bilo tako naklonjeno. Evropska unija kot ne samo ekonomski in politični, ampak tudi kot mirovniški in spravni projekt, je tu. Smo njegov del in v tem duhu ravnajmo tudi doma.

Iskrene čestitke ob državnem prazniku, dnevu slovenskega odporništva, dnevu upora proti fašizmu in dnevu upora proti okupatorju.

Mala gora pri Ribnici, 27. april 2005

Tarcisia Galbiati

Hoja

Druga nagrada za prozo na literarnem natečaju revije Mladika za leto 2004

Za novo leto mi je podarila kozarec medu. Za hip sem ujel njen pogled, ko je, tako kot vedno, hitela razlagati o svojem delu, o načrtih, o vladnih zakonih in neizpolnjenih obljubah, vmes se je opravičila, ker je bil med malce trd. Že nekaj let se ne ukvarja več s čebelarstvom. Hvala, sem rekel. Rad imam strjeni med, ker se ne cedi tako kot oni drugi. Zajameš ga z žlico in potem se počasi topi v čaju... Jaz zanjo nisem imel darila. Le krepko sem ji stisnil roko in jo poljubil trikrat, kot se spodobi, ter ji zaželel vso srečo v novem letu. Spet me je presenetilo, kako krhka je njena roka, ko sem ji stiskal dlan. Pa saj je vsa tako krhka in nežna - na zunaj. Značaj pa kot iz jekla. In volja... Vse doseže, za kar se odloči...

V mesecih, ki so sledili, je le malokrat prišla v mojo pisarno.

Pri meni doma pa je kozarec medu čakal neodprt na polici. Zvečer sem ga kdaj postavil na mizo in se ob vročem čaju zastrmel vanj. Pa mi nekako nikoli ni bilo, da bi ga odprl. Kot bi ga čuval za hujše čase. Ne ven, za kak prehlad ali gripo ali pa morda za hujši mraz...

Še pred pomladjo sem zvedel za njeno bolezen.

Morala jo je nositi že kar nekaj časa v sebi. Tudi takrat, ko mi je podarila med, je bila bolezen že v njej. Potuhnjena in zlovešča je čakala na šibki trenutke, da izbruhne in se razpase po njenem krhkem telesu.

Le tu in tam sem povprašal koga od tistih, ki so ji bili bolj blizu, kako je z njo. Vsak dan jo je manj, je bil odgovor, na katerega sem se v tistih tednih in mesecih že skoraj navadil. Nismo se pogovarjali o njej. Samo čakali smo. Zvedel sem, da slabo prenaša kemoterapijo, da nič ne je, da ne more jesti, da kar naprej bruha, da hira, da morda izgublja bitko... Peljali so jo k prijateljem v Istro in na Kras, pa na Primorsko k mami. Poletje je bilo ubijalsko vroče.

Kozarec njenega medu pa je še vedno čakal. Nedomaknjen kot malik. Kot bog, ki bi morda uslišal mojo prošnjo, če bi znal moliti. Nič več ga nisem pospravljaj na polico. Ostal je na mizi, na čipkarskem prtiču iz zapuščine moje mame. Vanj sem strmел ob jutranji kavi in večernem čaju. Ob njem sem iskal navdih za besede na praznem papirju, ob

njem sem našel tolažbo v urah medlega obupa. Živel sem v prepričanju, da je v tem medu neka čudežna moč, ki ji bo vrnila zdravje in življenje...

Moj bog, kako sem pogrešal njen glas in smeh med papirji in stroji v pisarni! S čudno ihto sem opravljaj vsakdanje delo in potem hitel domov, v svojo sobo, kjer me je na mizi čakal tisti kozarec medu. Nežno sem se ga vsakič dotaknil, ga malce prestavil in tudi po več ur strmел v drobní zapis, v majcene črke, ki jih je zapisala njena roka. GOZD-NI MED - HOJA.

Hoja. Njene čebele so se pasle po hojinem gozdu. Ona je hodila med hojami. Hoja, bela jelka, ki lahko dočaka starost petsto let. Albies alba. Bela je spodnja stran temno zelenih iglic in belo je tudi lubje. Ozka in stožčasto vitka z vodoravno raslimi vejami zraste tudi do petdeset metrov visoko. Storži so pokončni, poganjki pa sivo rjavi, raskavo dlakavi in gladki. Njen les se dobro obdeluje. Iz enakomerno in gosto raščene izdelujejo glasbila. Hoja, bela jelka... In potem med. Rjavkasto rumena tekočina, ki jo iz cvetnega nektarja pripravljajo čebele in odlagajo v satovje. Čebelarji iztiskajo med v kozarce in satje. Med žlahtnimi vrstami medu so najdražji cvetlični, vresni, ajdovec, hojevec... Vrsto let se je preživljala s čebelarstvom... Potem so ji dovoljenje vzeli.

Meni je med vselej podarjala. Tokrat hojo.

Hoja. Kot hoja po gozdu. Kot hoja po mestu. Kot hoja na goro. Kot hoja skozi življenje. Njena hoja...

Strmim v med na čipkastem prtu in verjamem, da bo tudi to pot - tako kot že tisoč drugih - prehodila pokončno.

Prestala je že drugo kemoterapijo.

Konec poletja je za kratek čas spet prišla v pisarno - vsa drobna in pogumno nasmejana. S smešnim klobučkom je prikrivala golo glavo in bolezen in strah. Nič je nisem vprašal, kako je z njo, le močno sem jo stisnil in poljubil na lice. Da dobro kaže, je rekla, da kitajska medicina in glina delata čudeže, da njena zdravnica ne more verjeti izvidom in da bodo s tretjo kemoterapijo še počakali...

Prišla je spet zima in poletni klobuček je zamenjala z volneno kapo.

Po malem je spet začela delati. Jezila se je, ker so se ji novi lasje preveč kodrali. Kar dvakrat je mora-

la na striženje. Ni bila več tako prosojna in krhka. Večkrat je prišla k meni v pisarno. Čeprav je bilo zunaj hudo mraz.

In jaz sem se vsak večer vračal domov, k svoji skodelici čaja. Zdaj sem ga sladkal z medom. In še sem se kdaj zastrmel v tisti drobnji zapis: gozdni med - hoja.

Hoja. Pokončna in lepa kljubuje času. Hoja. Kot hoja skozi čas. Najhujši čas.

Pa se je zima pretopila v poletje tako kot kaplja medu v čaju. In minili so tudi poletni meseci, jaz pa ji še vedno nisem rekel, da jo imam rad.

Pa saj je vedela. Morala je vedeti. Zaradi tistih nekaj dragocenih trenutkov, ki so kdaj zatrepetali med nama. Hodila sva vsak po svojih poteh in le včasih sva tihi večer preživela skupaj. Nikoli se nisva prav dosti pogovarjala. Jaz nisem take sorte. Zatopljen v svoje delo sem pozabljal na čas in svet okoli sebe. In zdelo se je, da njeno življenje spet teče po starem tiru. Živahno je čeblljala in sestavljala načrte za svoje projekte, celo na sestanke je kdaj šla in jaz sem ji pripravljaj poročila in finančne plane - joj, kako se je znala razjeziti, če sem hotel kaj zapisati po svoje. Ti moja ljuba mala tečnoba! Takrat sem jo imel še najbolj rad...

Včasih sva šla tudi skupaj v hosto, med tiste njene hoje, stoletne in pokončne, skoraj večne. In vsak po svoje sva sanjarila in verjela v srečo - tisto drobno, skromno, čisto najino srečo. Sprehajala sva se po jesenskih stezah, se skrivala med vitkimi debli in ona se je kot majhen otrok veselila življenja. Potem je dolge minute utrujeno lovila sapo in s počasnimi koraki sva se vračala v stanovanje.

A življenje ni pravljica.

To zdaj že dobro vem.

Nemirne noči, bruhanje, izguba zavesti, hitri prevozi v bolnišnico, strahovi samotnih hodnikov, bele halje, aparati, kratka vračanja domov, bedenje do jutra, hlastanje po zraku, sluz na izmučenem obrazu, drobno, izmozgano telo, premočena posteljnina, trenutki zavesti in tiste čudovite utrujene oči. Ne, nič več kemoterapije, je rekla. Dajte mi mir!

Nemočno sem posedal ob njenem ležišču. Odmerjal zdaj ta zdaj oni medikament. Rotil zdaj njo zdaj zdravnike. Pral, kahal, umival, bedel, bedel, bedel in nemo strmel v prazno. Saj moliti tako nikoli nisem znal. Ne, nič več kemoterapije, je rekla. Dajti mi mir!

A do miru je še daleč, ljuba moja. Bolezen je počasna. Poigrava se s človekom, preizkuša meje vzdržljivosti, odmika uro počitka do zadnje kaplje življenja, ki še utripa v drobnem srcu.

Ves izgubljen strmim v njen prosojni obraz. Med otrplimi prsti stiskam skodelico s čajem. Med je že zdavnaj pošel. Kozarec prazno čepi na polici, na njem pa še vedno utripa ostanek tistega drobnega zapisa: ...ni med - hoja.

Hoja, bela jelka, ki lahko raste petsto let. Albes alba. Lepa, pokončna, skoraj večna.

A kaj, ko je človek kot čebela. Vsa krhka in drobna se iz dneva v dan razdaja, nabira, ustvarja, neguje, gradi - nikoli zase. Letati začne spomladi in brez počitka leta do jeseni. Med nabiranjem, med sesanjem peloda se ne usede, samo lebdi pred cvetom. Telo je temno, dolgo in ozko. Pred zimo umre.

Utrujeno srebnem grenko tekočino in se za hip izgubim v spominu na tista medena jutra v hostah. Ko je ona še hodila med hoje. Ko je gojila čebele. Ko je podarjala med.

Strmim in otrplo čakam. Tesnobni mrak se je prikradel v prostor. Stiska me in leze vame kot strup. Kričal bi in jokal, pa ni glasu iz grla in solze pečejo navznoter. Skušam prisluhniti, zaznati dih na ležišču, a v ušesih mi gluho odmeva utrip lastnega srca. In že se oblikuje votla beseda. Hoja. Kot hoja po mračnih hodnikih. Kot hoja skozi bolečino. Kot hoja skozi trdo preizkušnjo. Kot hoja skozi smrt.

Njena hoja. Njena krčevita hoja skozi to trpljenje. Najina brezupna hoja skupaj. Moja samotna hoja vse dni. Nikoli ji nisem rekel, da jo imam rad...

Moja samotna hoja naprej. Pa saj je vedela. Saj je morala vedeti, kako zelo sem jo imel rad. Hoja... Hoja na mestu. Hoja v mrzli nič. Hoja v prazno.

Otrplo sedim in strmim in čakam. Albes alba.

SLOVENSKA PROSVETA
in ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE
razpisujeta

XXXI. TEKMOVANJE
ZAMEJSKIH AMATERSKIH ODROV

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi. Tekmovanje traja do konca leta 2005. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov: SLOVENSKA PROSVETA, ul. Donizetti 3, Trst, tel. 040 370846 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, v.le XX Settembre 85, Gorica, tel. 0481 538128.

M. Žitnik

Čarodejke (xxvi.)

ZVEDAVOST

Na nek način sem se morala odtrgati od praznovanja za zbirko BLEDA DALJINA. Zdi se mi, da so predstavljali in se radovali ob skromnih ženskih verzih kar dolgo, še potem, ko sem po svojih službenih dolžnostih odpotovala v Bangkok.

Domenjeno je bilo, da se v tem prostranem mestu držim domenjenih dogovorov z običajnimi potovalnimi in hotelskimi povezavami. V kovček sem si naložila dvakrat več zdravil za prvo pomoč kot ponavadi, zlasti take, ki ublažijo želodčne težave, ki jih največkrat povzroči drugačna hrana. Ponavadi je to mesto novim obiskovalcem všeč, ker je v njem za navadnega garača iz Evrope, ki si je tu in tam prihranil denar za imenitnejše potovanje, vse - kot na lepih razglednicah. Skok v azijske pokrajine je oddih iz vsakdanjih skrbi. Nemara tudi zame!

In nisem prvič v Bangkoku, kakor se spominim na prvo kroženje po tem mestu, pa je bilo čudenje nad nenavadnostjo in lahkotnostjo vsega.

Zaman bi tod okrog iskala kakršen koli sebi podoben subjekt. Vse se mi zdi drugačno od tistega, kar je moj svet. Glasovi, hitrica pogovorov, nekakšna ironija, ki je sama po sebi umevna, kratka, drugačni svetovi! Nič nisem od tega občutja panična, pač pa radovedna. In vsi ti njihovi bogovi in boginje iz krhkega materiala in vsi podobni živalskim variacijam ogromnih igrač, vse stremečimi za kričečo barvno parado. Všeč mi je njihova pisava, a se je ne bi mogla nikoli naučiti, kaj šele privaditi. Samo ogledujem si ta pisani vrvež in skoraj ne morem verjeti, da so ti ljudje sposobni sovraštva, političnih intrig in tako hudih stvari, kakor so se dogajale v Evropi dvajsetega stoletja. Mar sem res tako naivna?

Sredozemskega ni tukaj nič, kvečjemu nekaj pikantnega okusa v hrani, drugače pa imajo prebivalci svojstven značaj, ki ga gestikulacija in mimika označujeta po svoji uglajenosti. Očitno v tako prostranem in gosto naseljenem vele-

mestu nimajo časa za sanjarjenje in so zato nadvse uglajeni, to je praktični. A tudi v priročniku piše, da so imeli kar veliko rabuk na političnem področju, tako nekako takrat, ko so bili za mojo domovino, ljubljeno, enaki časi ideoloških bitk in spletkarjenja. Le da so oni čutili mogočnost vojske, medtem ko smo bili mi vendarle nekoliko bolj evropski in smo čutili moč partije. Italija pa je bila itak nekaj stoletij v vrvežu ekonomskih tekem med enim in drugim "klanom", pa naj so to bili interesi strank ali poznejše igre med dvema supersilama.

Moji sopotniki uganjajo burke, ker jih tako pisani velemestni svet spravlja v dobro voljo. Kar všeč jim je, da so se naenkrat pokazale take vedute, kakršnih niso doma nikoli mogli fotografirati ali posneti s filmsko kamero. Kot v pravljici barv se izgublja tudi moj otožni spomin na nekdanja politična srečanja, ko smo vsak zase ali družbica proti družbici prisegali na te ali one ideje.

Zgledno urejena ladja nas prepelje na obalo, kjer bo naše prihodnje bivališče. Udobni hotel s prekrasno sobo me seveda nikakor ne bo uspaval, čeravno bi bilo prav, da bi se vdala udobju po tolikernih novih vtisih. Ne, šla bom na kolovratenje, da si napasem oči.

Kako čudno, tu sem popolna tujka, in mi nihče ne osporava moje prisotnosti, tam v moji časnikarski preteklosti pa sem bila ljudem domače sorodno bitje, a sem morala paziti, da bi me kaj ne pihnilo v večnost! Tja je najlaže priti!

Raje pojdem na ogled nepregledne množice kipov takih polbožanstev, ki so v Evropi nepojmljiva! Ob pogledu na to nekdanjo domišljijско iznajdljivostjo se navaden človek zares lahko zamisli, kako je posameznikov predstavniki svet lahko omejen, spopad vesoljnih dobrih in slabih sil pa nespoznaven, potem pa so pojavnost zdogmatizirane pravljíčnosti izrabljali skozi stoletja razni izbranci, regenti in svečeniki, taki, ki so pravočasno izrabljali mistično verovanje množice in tisti, ki je vse skupaj kritično opazoval, se je potuhnil, skril, zamolčal svoje mnenje, da se mu kdo ne bi maščeval. Iskrenost in po-

gum se drago plačujeta v še tako različnih človeških sistemih!

Napram tem stoterim božanstvom in mitom imamo mi zelo bogato in tudi zapisano mitologijo, a kaj je upodobljenega v kipih in reliefih? Zelo malo, če bi hotela to količino azijskih kipov primerjati s sohami starih polpoganskih in kar skromnih katoliških iz istega obdobja pri nas. Dobro, da je bilo v dvajsetem in še prej, v devetnajstem stoletju našega štetja, neprimerno bolje v naše dobro, a to so moje misli in jih ne bom razkladala drugim, niti mojim radoželjnim sopotnikom ne. Kdaj pa vem, da koga s svojimi PRENAPETOSTMI IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA NARODA spravim v nejevoljo! Neki naš pisatelj je razlagal grboslovje, pa so ga spravili na skoraj napačno pot revizionizma!

No, pravijo, da se je tudi tukaj, v deželi igrač, kot sem jo sama pri sebi imenovala, dogodilo mnogo hudega zaradi boja za oblast! Grda politika celo smrtonosna stvar. Strežejo ti po življenju, ko si že mrtev, pa ne smrtonosnim bojevnikom, kot je bil Napoleon, ampak navadnim zemljanom, žrtvam nesporazumov.

Tako se je zgodilo nekaj nenavadnega! Zagledala sem ladjico, na katero je vstopil za te kraje zelo dobro viden Alžirec Said, moja fantazma! Imel je enako eleganten videz, kot sem se ga zadnjič spomnila z letališča v Ronkah, kamor me je z njim zaneslo prijateljstvo. Tako nenadno srečanje v tako daljnem Bangkoku! In to, ko sem imela ravnokar čas za nekajurno prosto sanjarjenje v tem mestu! Kar samostojno sem stopila na ladjico, ne da bi opazila, da ne spada v mestne prevoze, ampak je privatna lastnina! In tisti na njej, ki bi naj bil Said, je bil drug človek. Eden od poslovnih Arabcev, ki sklepajo posle s svojim črnim zlatom po vsem svetu. Kar zmrazilo me je, zlasti še, ker so me Arabčeve žene zelo grdo ošvrkovale s pogledi. Kaj pa zdaj?

Opravičila sem se, povedala, da sem mimorede zagrešila pomoto in naj me le izkrcajo pri prvem privezu.

Vzbudila se mi je slaba vest in občutek sramote. Poleg tega so me odložili v popolnoma neznanem portiču, iz katerega sem potem pešačila vsaj dve uri, da sem se znašla na znanem področju. Mimoidoči so mi radi pokazali smer, po kateri naj bi prišla do hotela, a sem bila tudi sama tako zmedena, da sem kar sopihala po neznanih bregovih umazanih kanalov. Pot-

nikov je bilo veliko, a vsi so bili Azijci, in nikoli v življenju si nisem tako zaželela koga, ki bi poznal vsaj malo angleščine in bi mesto poznal! Pa še pravijo, da se po Bangkoku mudijo množice evropskih turistov, tukaj pa sem bila sama kot Guliver med Liliputanci. Morda bi bilo najbolje dobiti prvi taksi - čoln in odšteti, kar bi pač bilo treba odšteti. Zaman! Nič takega ni bilo v bližini, zanesti sem se morala samo na svoje noge in orientacijski čut, privzgojen v skavtski brigadi!

In tako me, končno, v hotelu čudno gledajo, ko se vsa razkuštrana in upehana vržem na naslanjač ter zrem v prazno, zahvaljujoč se vsem malezijskim božanstvom in polbožanstvom, da sem prispela v "svojo" stavbo.

Ponudijo mi čaj, a v mojih priročnikih piše, da je vprašljivo popiti iz tukajšnjih skodelic kakršnokoli pijačo in ne dvomim, da je pri tem mišljen tudi čaj! A jaz ga hlastno žlunknem. Tako sem v tem ambientu končno doma in se izpostavljam vsem strupom, ki jih tudi oni sproti požirajo.

Ko letimo nad Indijskim oceanom, nas preganja huda nevihta, a naš avion drvi čez oblake, tako da samo slutim prelepi Ceylon s cvetnimi poljanami dišav. Tam so zdaj zagotovo poplave, ko niso poplave, pa divjajo strankarski boji, tako da je za narod vedno dovolj strahu ali celo solz. Preko Arabskega polotoka se torej iz Bangkoka vračam v Evropo. Kar tolažim se, da bom ujela svojega očeta pri njegovih skritih mislih, da se bo mama spet ujezila, ker sem malomarno urejena in je moj avtek umazan, pa še Gizelo bom razveselila s prelepo pahljačo. Vrteli bova moje posnetke in kramljali o različnostih tega našega planeta.

Kako enolično se bo komu zdelo to tržaško mesto, pa čeprav se v njem polnijo nekateri predeli s prebivalci eksotičnih kultur! Ko prihajajo v Evropo, si oddahnejo od strahu pred prihodnostjo. Torej je ta naš evropski svet vendarle preživel strahotno dvajseto stoletje, da bi se iz sovraštev in diktatur nekaj naučil. In ti, zdesetkani mali narodi, s tako bogato zgodovino, napisano na pergamente, papir in v digitalnem tisku, vse to bi vsaj takim, kot sem jaz, ne smelo biti dolgočasna preteklost. Že vem, kaj je z menoj, kadar me popadejo skrajnostni dvomi: ogledati si moram dobro predstavo z dobrimi igralci! Nekaj Shakespearjevega ali, še bolje, Cankarjevega; nekaj cerebralne satire na vse pomote tega ubogega človeštva.

(dalje)

Peter Merku

Iz spominov na starše (XLII.)

Spomini na očeta

Kako naprej z bratom po uspešni maturi na slovenski gimnaziji v Gorici? To je bilo pomembno vprašanje, pa ne samo za Pavleta. On je želel študirati glasbo, oče pa se ni strinjal z njim; mnenja je bil, da bi se lahko posvetil glasbi šele tedaj, ko bi že imel v rokah nekaj, kar bi mu dovolilo dostojno in gotovo življenje, ki je v glasbenem svetu težko uresnišljivo. Tako se je Pavle odločil za slavistiko. Pa kam? Ne samo, da je bila najbližja fakulteta na ljubljanski univerzi, a veljala je tudi kot ena najboljših. Družinski svet se je odločil zanjo: oče in Pavle sta se tokrat strinjala v prepričanju, da bi to bila najboljša rešitev. Kaj smo že vedeli o komunizmu! Kaj smo takrat vedeli, kako se bo stvar razvila tako v svetovnem kot tudi v lokalnem merilu! Bili smo navdušeni nad novimi naprednimi idejami in smo iskali somišljenikov v krogu starih znancev, tudi med nekdanjimi sošolci na italijanski šoli, ki se leta 1945 niso odločili za prestop na slovensko gimnazijo, a so kot otroci malih obrtnikov že znali nekaj slovenščine. Po resnih in dolgih diskusijah tudi z njihovimi starši so se odločili za možnost prestopa, tako se je brat podal skupaj z nekaterimi drugimi dijaki v Ljubljano, kjer so se vpisali na univerzo.

V tistem času sem še vedno pogosto hodil k prijateljem v sosednjo hišo, s katerimi sem v začetku maja 1945 izdeloval rakete in jih streljal nad hiše na nasprotni strani dvorišča. Ker je bil starejši fant istih let kot Pavle, se je moral tudi on odločiti, kaj bo študiral in kje, tako da me je njegov oče začel spraševati, kaj bo storil Pavle. Jaz sem se zavedal in bal, da ko bo prišla resnica na dan, bo konec našega prijateljstva. Skušal sem se torej izmikati z nevtralnimi odgovori, kar je med razgovorom postajalo vedno težje, dokler je prišlo usodno vprašanje: "Ja, ampak kam bo šel študirat?" Nisem več mogel, pa tudi nisem več hotel odlašati, napetost me je izredno bremenila, in odgovoril sem: "V Ljubljano." Po nekaj neskončno dolgih sekundah tišine je mož vprašal ženo, ki je bila v drugi sobi, a pri odprtih vratih: "Si slišala?" Po takojšnjem odgovoru - "Se capissi che lori no i senti come noi!" [Pomeni, da ne čutijo kakor mi] - ni nič več spraševal. Kmalu zatem sem odšel. In spet sem bil bolj izoliran, bolj sam. Vedel

sem, da živi v vsej naši četrti samo ena slovenska družina, v kateri so govorili po slovensko in so imeli dve prikupni hčeri. Naša Dragica, ki jih je poznala, je hodila tudi k njim na obisk in me vabila, naj grem z njo. Zaradi svojega neznanja slovenščine pa sem se jaz tako sramoval, da se ji nikoli nisem pridružil.

Za Božič se je brat prvič vrnil domov iz Ljubljane, da bi praznoval ta dan skupaj z nami, kot je vedno bila očetova želja. Dan ali dva pred praznikom sem pravkar šel mimo trolejbusne postaje, ko skoči ven Pavle. V istem trenutku mu popusti ročaj kovčka, tako da je neprijetno presenečen obstal in jaz z njim. In ta mali incident je nama preprečil, da bi se objela. Šla sva domov in ko se je nekoliko okrepcal, se je ulegel, ker je bil zelo truden, kar je lahko razumljivo, ko pa je takrat vožnja iz Ljubljane zaradi vseh pregledov in kontrol trajala celih 7 ur. Jaz pa sem se vtihotapil v sobo, ker sem skrajno nestrpno pričakoval, da bi mi izvrstno in nadrobno pripovedoval ne samo o Ljubljani, a tudi o tem, kar bi nas v Trstu, ki smo bili pod stalnim udarom neprestane italijanske in sploh zahodne propagande, nekoliko opogumilo. Pričakoval sem veliko dobrega o političnem sistemu onkraj Alp. Ker pa mi brat ni povedal nič drugega kot o naporni vožnji, sem ga jaz izrecno vprašal, kako je v Jugoslaviji, prepričan, kot sem bil, da mi bo potrdil, da so bile moje predstave o njej resnične. Brat pa me je pogledal, zamahnil z roko in izrekel glasen "puah!", kar je med nami po-

Nekdanji sedež tržaške tehnične fakultete v ulici dell'Università 7. Sedaj je v teh prostorih leposlovna fakulteta.

menilo "zelo slabo". Zbolelo me je, bolj kot če bi me udaril in ranil. Ko je spet vstal, sva ga z očetom znova vprašala, kako je. Porazno je bilo, poslušati ga. V najinih glavah je še vedno prevladovala očetova maksima: komunizem je 'obvezna poštenost!'. A ko sem pospremil brata na postajo, ker se je vračal v Ljubljano, se mi je smilil.

Nemogoče je bilo čez noč zavreči to, kar se mi je po tolikih letih bolečega upanja zasedlo v glavi. To je seveda še temeljiteje veljalo za očeta. In vendar, kdor mi je to pripovedoval, je bil moj brat, pred katerim sem imel vedno občutek, da kar on reče, velja več kot to, kar jaz mislim. Tako se je v meni porajal dvom in z dvomom nekoliko politična dezorientacija. Mislil sem, da je morda početek komunizma v Jugoslaviji nekoliko kaotičen, a da je v Rusiji gotovo že ustaljen in boljši. Tako sem začel kupovati sovjetske časopise, kot na primer 'Ogonjok', in kot zvest sin Cerkve sem si pri škofovskem Ordinariatu priskrbel tozadevno dovoljenje, ker sem se bal eventualne takrat veljavne ekskomunikacije. Težki so bili tisti časi! Same zunanje in notranje stiske.

V intervjuju, ki ga je Pavle dal gospe Darki Zvonar Predanovi za Novo revijo aprila 2004, se zelo malo zaustavlja pri tej tematiki. Na strani 142 piše: "Za Slovence, ki je preživel fašizem v Italiji, skoraj ni mogoče drugače, kot da je levičar... Gotovo nisem marksist, marksizma nisem nikoli osvojil, in ko sem leta 1946 na ljubljanski univerzi videl, da se v Sloveniji dogaja isto, kot se je dogajalo pod fašizmom v Italiji, sem bil še tako rezerviran in mi je uspelo zvoziti." Jedrnate in lepe besede, a takratno obdobje ni bilo lepo. Tudi za njega ne, ali bolje rečeno, prav za njega ne, saj ga je včasih doživljal v strahu in stiski. O tem piše nekaj več v knjigi "Pajčevina in kruh" od strani 117 naprej. Oče ni mogel razumeti, skoraj ni mogel verjeti, da je res, ko Pavle nekoč ni mogel priti v Trst za Božič zaradi političnega pritiska. Seveda je Pavletu zaradi tega bilo hudo. Situacija zame osebno sicer ni bila dramatična, vendar me je bolelo doživljati napetosti v družini zaradi 'slovenske' politike. Tudi to se je hvala Bogu počasi podelo.

Po maturi sem se jaz vpisal v Trstu na inženirstvo. Za to ni bilo treba veliko premišljevati ne razpravljati, v družini so se vsi strinjali. Ostal sem tako doma, kar je tudi za očeta bilo dobro, ko pa je z eno plačo moral vzdrževati naju dva študenta in še Dragico. Vse skupaj ni bilo malo, v nekakšnem smislu smo tudi trpeli pomanjkanje. Pavle in jaz sva še vedno rasla in kdaj pa kdaj bi potrebovala kakšno novo obleko, a predobro se spominjam, da to ni bilo vedno mogoče.

Tržaška tehnična fakulteta je bila še v ulici dell'Università, predavalnica je bila zelo prostrana, pa vseeno polna študentov. Ker sem takrat začel imeti težave z vidom, sem najraje sedel v prvih vrstah. Kaj kmalu sem se znašel vedno blizu istih študentov. Med odmorom sem nekoč slišal govoriti za seboj po slovensko. Bil je Andrej Čok z drugim študentom, čigar imena se žal več ne spominjam. Nagovoril sem ju, kajpak po italijansko, pa mi je le uspelo vzpostaviti pravi odnos z njima.

Po nekaj dneh pa je študent, ki je sedel blizu mene, postal zelo aktiven in je prosil kolege, naj podpišejo neko pismo. Prosil je tudi mene. Bila je to na rektorja naslovljena prošnja, naj prepove govoriti po slovensko na tržaški univerzi. Spet sem se znašel sredi napetega nacionalističnega ozračja, a ne da bi razlagal zakaj, sem rekel, da ne bom podpisal. Fant me je zaprepadeno pogledal in ostal brez besed. Očitno ni do tistega trenutka naletel na nikakršen odpor proti svoji pobudi... Ne spominjam se, da bi uspela.

Vladimir Kos

Nekje v japonski pomladi

*Ko fant mladenki, ki ga ljubi, poje,
kako ta pesem srcu zazveni!*

*A kadar v up, le v up jo skrije svoj,
žalujka vrba sprejme melodijo.*

*Brez razočaranj jaz lahko opevam
Srce, ustvarjeno iz čistih tkiv
Marijinih - nekoč izbral je hlev
in križ in noč, da v njih za nas prebiva.*

*Zato s te pesmi ne kaplja grenkoba,
saj "biti ljubljene" vseh resnic je sen;
brez tega sna ni v nas lepot podob,
ki bi visele še na rajskih stenah.*

*Na kos papirja s pesmijo mi veter
s solzami se podpiše "Za pomlad".
Skrivaj dodam "ljubezni". Dež je spet.
A meni je svetlo ob starem gradu.*

Ivo Jevnikar

Vosovec Štefan o tigrovcih in padalcih (II. del)

V drugem pismu Zdenki Kidrič Edo Brajnik opisuje položaj na Primorskem, kot ga je mogel sam na hitro spoznati in kot so mu ga opisali sodelavci. V nadaljevanju, ki pride na vrsto prihodnjic, pa opisuje organizacijo VOS ter se dotakne tudi problematike primorskih padalcev.

Dokument je zanimiv, ker kaže, kako sta komunistična partija in njena obveščevalna služba gledali na narodnostni in politični položaj v posameznih krajih na Primorskem, pri čemer v opombah dodajam le stvarne podatke in ne komentiram tudi zelo spornih izjav. Le glede slovenskih duhovnikov v Reziji sem nekaj pripisal.

Zanimive politične ocene zadevajo tigrovce, ki so za Brajnika "teroristi", katoliško in liberalno usmerjene skupine, narodnostno mejo na Dragonji.

DRUGO PISMO, EDO BRAJNIK ZDENKI KIDRIČ 11. JULIJA 1943¹

11.VII.

Draga Marjeta!

Po 11 dneh popotovanja smo srečno prispeli do Primoža.² Tu sem se takoj podal na delo. Primož nam je dal organizacijsko sliko o Primorski. Urban³ je predal svoje posle, tako da ti lahko napišem pismo, za katerega sva se domenila. Najprej bi ti rad podal organizacijsko sliko, tako kot je bila do sedaj.

Primorska je razdeljena na 3 okraje - okraj sever, okraj center in okraj jug. Okraji so bili razdeljeni na okrožja.

Severni okraj je imel 6 okrožij:

1 ARS, AS 1483, VOS-II-1/12, 191-191 I (10 strani tipkanega prepisa).

2 Aleš Bebler

3 Marijan Dermastia.

1.) *Trbiško okrožje je narodnostno zelo pestro, ker meji na zapadu na italjansko, a severozapadu pa na nemško ozemlje. Ob preseljevanju Nemcev v Nemčijo se je iz teh krajev, ki so bili pod močno hitlerjansko propagando, izselilo tudi nekaj slovenskega prebivalstva, ki so ga nadomestili z italijanskim, tako da je narodnostna meja pri Pontablju precej zabrisana (poprej je bila ostro začrtana). Nacionalno so tu Slovenci med najmanj zavednimi na Prim. Nekaj industrije je v Trbižu in v Starih Plavžih.⁴ Važna je v tem okrožju železnica, ki je najvažnejša prometna zveza med Italijo in Nemčijo. Je elektrificirana in pelje po njej vsakih 6 minut vlak.*

Izven hitlerjanskega vpliva pa je v tem okrožju ostal Rabelj z rudnikom (glej poročilo). Pri rabeljskih Slovencih je visoko razvita narodna zavest in pri delavcih visoka razredna zavest. Od tu jih je šlo zelo mnogo v partizane. Na meji tega okrožja je tudi važni cestni prelaz Predil.

2.) *Matajursko okrožje, ki obsega Rezijo in severni del Beneške Slovenije. Rezijani so ena izmed vej Ben. Slovencev, a z njimi niso imeli od 1860 dalje nobenih kulturnih in gospodarskih stikov, ker so bili z mejo med It. in Avstrijo ločeni.⁵ Nacionalna zavest je slaba. Zanje se ne briga niti duhovščina. Duhovnik pobira 1-krat na leto biro, to je vse.⁶ Ti kraji so popolnoma brez industrije in prebivalstvo, ki je zelo revno, živi od živinoreje. Vsi naši poizkusi organizacije v tem kraju so propadli. Tudi ostalo okrožje, t. j. severni del Beneške Slovenije, je zelo slabo obdelano. Pač pa je tu nacionalna zavest zelo močna in so brigado, ko je*

4 Bela peč?

5 Tu se avtor moti, saj sta Benečija in Rezija leta 1866 (in ne 1860) skupno prešli pod Italijo, medtem ko je Kanalska dolina ostala pod habsburško monarhijo.

6 Tudi to ne bo držalo, saj je na primer duhovnik Jožef Cramaro, ki je v letih 1923-33 služboval v Reziji, leta 1927 v Gorici izdal katekizem v rezijanščini, v letih 1936-46 je bil župnik v Osojanah zelo prizadevni in zavedni duhovnik Artur Blasutto itd.

prišla tja, zelo toplo sprejeli. Zbrale so se cele vasi in vzklikale: "Živeli Slovenci, živeli boljše viki!" Tu je sedaj stalno okrog 30 partizanov in zaupnik. OK-ja⁷ še ni. Gospodarsko gravitirajo ti kraji v Videm in Čedad, ki sta popolnoma furlanski mesti in ni v njih naših manjšin.

3.) **Okrožje Bovec.** Tu je bil razvoj OF zelo dober. Ljudje so odhajali masovno v partizane. Tudi organizacijsko je dobro obdelano. Zemlja je tu plodna, kmetje bogati - vodna sila za žage in elektrarne. Bovec je manjši trg, ki se je italijaniziral vsled gospodarskega pritiska in priseljencev iz Južne Italije. Sem spada še Kobarid.

4.) **Tolminsko okrožje** je v splošnem podobno bovškemu, samo da je tu vse razvito še v večji meri. Borbenost je tu zelo visoka in je tolminsko središče nacionalnega upora na Primorskem. Po značaju so Tolminci robati, imajo velike kmetije, ki so redko posejane. V zadnjih 20 letih so bili ti kmetje stebri nacionalne zavesti na Primorskem. Kulturno in družbeno življenje je bilo zelo razvito. Ti kraji so brez pomembnejše industrije.

5.) **Baško okrožje.** Karakteristika je ista kot za prejšnje okrožje. Baška dolina je med najaktivnejšimi. Tu je bilo tudi eno žarišče slov. meščanskega nacionalističnega pokreta. Tu je bil doma Albert Rejc.⁸ V tržaškem procesu so bili najmočnejše zastopani kmečki fantje iz te doline. Tu skozi teče železnica na Podbrdo, ki je enotirna in ni elektrificirana ter je manj pomembna kot trbiška.

6.) **Okrožje Cerknjo.** Rekrutacija za spoznanje slabša kot v prejšnjih treh okrožjih, drugače karakteristika ista.

V okrožjih severnega okraja so še žive tradicije tolminskega punta 1712,⁹ ki ga je vodil Ivan Gradnik. Kmetje vedo točno za vse podrobnosti in

Zdenka Kidrič - Marjeta v letih druge svetovne vojne (iz knjige Zbornik fotografskih dokumentov o razvoju in delovanju VOS OF Slovenije 1941-1944, ki jo je izdal Odbor republiške skupnosti borcev Varnostno-obveščevalne službe OF Slovenije, založil pa Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS v Ljubljani leta 1984, str. 31).

kraje iz tega punta in zelo radi pojejo tolminsko puntarsko.

Osrednji okraj:

V ta okraj spada Gorica, ki je bila središče primorskega slovenstva in slovenskega kulturnega življenja. Danes šteje okrog 45000 prebivalcev, od teh ena tretjina Slovencev, ostalo pa so Furlani in priseljeni Italijani. Industrija: Največja tekstilna tvornica na Primorskem - Cotonificio Triestino, 2000 delavk, železniške delavnice s 500 delavci, kovinarska industrija (glej poročilo). Stalno delavstvo ima le kovinarska industrija. Proletarci teh tovarn so nacionalno mešani.

Goriška okolica: V Solkanu so večje mizarske delavnice z več desetimi delavcev. Zidarji iz Renč so hodili na sezonsko delo po Franciji, Švici in drugod, kjer so prišli v stik s partijo. Prinašali so sem na-

šo literaturo in bili center gibanja primorskega proletariata in kmečkega polproletariata. (Renče so imenovali Primorsko Moskvo in njihovo organizacijo Renška Partija.) V ta okraj spada še Vipavska dolina do Dornberka - najbogatejši del Primorske, Brda, ostali del Beneške Slovenije, Kanalske doline in Idrija.

1.) **Goriško okrožje.** Središče tega okrožja so Renče in Solkan. Ta okolica je kompaktno vstopila v osvobodilni boj in se je od tu širila mreža sedanje organizacije. Toda partijski kader je bil tu neprekaljen, konspiracije niso poznali in tako se je Italjanom že 4-krat posrečilo zrušiti in poloviti celotno organizacijo (1500 aktivistov aretiranih), ki pa se z lahkoto postavlja vedno znova. Najmočnejša je tu organizacija ZKM,¹⁰ in sicer deklet. Rekrutacija odtod zelo močna. Mesto samo je slabo, ker nismo znali prodreti med Furlane in Italijane. Okrožje je razdeljeno v Gorico mesto in Gorico okolico. Poleg industrije je v Gorici važno železniško križišče.

2.) **Briško okrožje.** (Brda) Glavna okraja sta Števerjan in Kojsko. Brda so revna, zemlja ne-

⁷ Okrožni komite.

⁸ Pravilno: Albert Rejec (1899-1976), tigrovski voditelj, ki pa je bil rojen v Tolminu.

⁹ Pravilno: 1713.

¹⁰ Zveza komunistične mladine.

plodna. Kraji so zapuščeni in brez industrije. Bajatari nepismeni, so duševno in telesno zaostali radi premnoge pijake (kot v Halozah). Tu je prišel v Partijo večinoma kulaški¹¹ element - sekretar OK je, ko so ga aretirali, vse izdal in so vse pozaprli.

3.) **Okrožje Beneška Slovenija.** Tu je samo zaupnik, ki je že nekoliko razgibal mase. (Plačali so 5.900.- Lit davka.)

4.) **Kanalsko okrožje.** Med Sv. Lucijo in Goričo, glavna kraja Kanal in Anhovo. V Anhovem je tovarna cementa - 600 do 800 delavcev (glej poročilo). Žarišče tega okrožja so vasi Banjske planote z velikimi, a slabimi kmetijami. Kmetje so nacionalno zavedni. Mobilizacija se ni završila, ker so popreje mobilizirali Italijani. - Tu je še velika vas Lokovec z domačo kovinarsko industrijo (noži). Borbenost te vasi je znana in se sem ne sme pokazati noben sumljiv človek. Sem spada tudi Čepovanska dolina, suha, revna in politično neobdelana.

5.) **Idrijsko okrožje.** Rudnik živega srebra, Idrija je bila pred prvo svetovno vojno kulturno in gospodarsko navezana na Ljubljano. Delavstvo ima močno razvito razredno zavest in je Partija v rudniku močna. Rudnik je najboljše naše organizirano podjetje. Rekrutacija je dala dva bataljona vojske.

V tem okrožju sta se opredelila kraja Godovič in Zavratac za be-ga¹² oziroma plavo gardo in so kanal za bega literaturo med Primorsko in ljubljansko pokrajino.

Južni okraj:

je zelo važen vsled Trsta, Tržiča, železniških zvez, obale in meje z italijanskim ozemljem. Nacionalna meja gre na prekopu med Sočo in morjem. Večji del proletariata se vozi v Tržič. Tu obstojajo organizacije KPI.¹³ Tržič spada gospodarsko k Trstu in je zvezan z njim z elektrificirano železnico. Južni okraj obsega ozemlje mesta in sega od morja do Pivke.

1.) **Komensko okrožje** je slabše okrožje s slabim partizanskim vplivom, ker ni gozdov. Najbednejše plasti je fašizem tu okužil in cvete tu denuncianstvo in prostitucija. Je pa kljub temu precej ljudi povezanih v OF.

2.) **Ajdovščina z Vipavo.** Ajdovščina je precej poitalijančena zaradi uradništva. Ostalo je tu

slovenska meščanska manjšina. Center okrožja je Šmarje, ki je zelo kompaktna vas. Tu se še pozna vpliv Renške Partije. Mobilizacija je bila tu najboljša. Sedaj so se menda zarili sem Čokovci.¹⁴

3.) **Pivka s Postojno.** Najaktivnejša vas Volče je bila požgana in izseljena. Večji kraji so Senožče in Št. Peter.¹⁵ Okrožni zaupnik.

4. - 5.) Četrto in peto okrožje sta **Materija in Ilirska Bistrica.** Po poročilih sta dobro organizirani in je bila mobilizacija kljub oddaljenosti od edinic dobra. Skozi ti okrožji gredo tri proge: Trst-Ljubljana; Št. Peter-Reka; Trst-Pazin.

6.) **Istra.** Sega do narodnostne meje na Dragonji. To okrožje je vsled nezaupanja do partizanov in OF bilo skoraj popolnoma mrtvo in se šele v zadnjem času kažejo prvi znaki, da prodiramo tudi sem.

7.) **Trst okolica.** V Trstu samem ni okrožja KPS, temveč samo okrožje KPI. Tržaška okolica je popolnoma slovenska. V Trstu samem smo pa Slovenci v manjšini. O važnosti Trsta mislim, da ni potrebno pisati.

Italijani. Nekaj o vojaški situaciji na Primorskem je že v poročilu. Tu bi dodal samo nekaj o morali oborožene sile, ki se nahaja na tem področju. Kot v pokrajini,¹⁶ tako je tudi tu "Kraljeva vojska" najbolj demoralizirana in najbolj dovzetna za zunanje vplive, zato si tudi z njo ne morejo prav dosti pomagati v borbi proti partizanom. Bolj zagrizeni so alpini in bersaglieri, toda tudi pri njih se že kažejo znaki demoralizacije. V borbi proti partizanom uporabljajo zlasti protipadalce, karabinjerje in kvesturo. Strah pred kvesturo je povsod zelo velik in je začel upadati šele zadnje čase, ko so partizani potolkli dva kamiona kvesturinov. Vojaške posadke so skoro v vsakem okraju in bom v prihodnjem poročilu skušal podati točno sliko razporeditve oborožene sile na Primorskem.

Be-ga, Miha in sredina. Za boljši pregled teh političnih skupin bi ti podal kratek zgodovinski razvoj od leta 1919.

Klerikalce in liberalce na Primorskem je doletela okupacija v dobi, ko sta obe stranki imeli krepak politični in gospodarski aparat. Hoteč si rešiti svoje stolčke, so voditelji obeh strank sku-

¹¹ V partijskem žargonu je bil "kulak" večji kmet.

¹² Be-ga, bega: bela garda, vaške straže.

¹³ Komunistična partija Italije.

¹⁴ Somišljeniki dr. Ivana Marije Coka, ki je bil takrat v emigraciji na Zahodu.

¹⁵ Šempeter, uradno Pivka.

¹⁶ V "Ljubljanski pokrajini".

Skupina članov partizanskega vodstva Slovenije, Primorske in Gorenjske ter borci novoustanovljenega Koroškega odre- da, ki je 16. oktobra 1943 odšel iz Cerknega na Koroško. V prvi vrsti stojijo od leve: Miro Perc - Maks, Bojan Štih, Maks Krmelj - Matija, Franc Leskošek - Luka, Dušan Švara - Du- le, Edo Brajnik - Štefan, Robert Kump in Dušan Bravničar - Veljko (iz knjige Zbornik fotografskih dokumentov o razvoju in delovanju VOS OF Slovenije 1941-1944, ki jo je izdal Od- bor republiške skupnosti borcev Varnostno-obveščevalne službe OF Slovenije, založil pa Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS v Ljubljani leta 1984, str. 35).

šali najti formo sožitja s fašizmom. (V času do le- ta 1927 sta ti dve stranki tudi nekaj časa sodelo- vali in tvorili nekaj blok.) Toda fašistični vijak se je vedno bolj privijal in je režim kljub trudu, pri- lagoditi se razmeram, začel preganjati voditelje obeh strank - Besednjaka in Wilfana,¹⁷ ki sta bila prisiljena emigrirati. Po emigraciji obeh vodite- ljev sta se obe stranki notranje razcepili. Kleri- kalna se je cepila v skrajno desnico z dr. Kral- jem¹⁸ na čelu in v opozicijo te desnice z voditeljem prof. Bednažikom,¹⁹ prof. Juvančičem²⁰ na čelu. Vmes med obema skupinama, pa je njihov Šček, ki je bil nekaj most med obema. Formalno se stranka ni cepila in sta oba dela bila združena po visoki cerkveni hierarhiji - škofu in dr. Brumatu,²¹ stolnem vikarju. Besednjak je obdržal stike s skrajno desnico, t. j. dr. Kraljem.²² Dr. Kralja so Italijani tudi nekoliko preganjali in je bil nekaj časa konfiniran, vendar ga to ni motilo, da ne bi on odigral svoje vloge do konca.

¹⁷ Voditelja krščanskih socialcev Engelbert Besednjak in liberalnih narodnjakov Josip Vilfan.

¹⁸ Janko Kralj.

¹⁹ Rado Bednaržik.

²⁰ Ivo Juvančič.

²¹ Mirko Brumat.

²² Spor je avtor nekoliko poenostavil, Besednjak pa je bil vsekakor povezan z drugo strujo, proti Kralju.

V liberalnem taboru se je tudi stvorila desnica, ki pa je bila popolnoma nepomembna in je sestojala iz tržaških trgovcev in podobno. Večina pa je iz liberalnega tabora prešla v organizacijo Tigor (Trst, Istra, Gorica, Reka), ki je s svojim progra- mom pritegnila in ujela v svoje mreže ves revo- lucionarni odpor liberalnih množic. Vodstvo te organizacije pa je kmalu zajadralo v angleške in francoske vode (Inteligenc Service),²³ medtem ko so ostalo maso tvorili iskreni elementi, delavci, kmeti in inteligenca, ki so bili prepričani, da se bore za svoj narod in svobodo. Vodstvo Tigra so tvorili Albert Rejc, dr. Sardoč,²⁴ dr. Ščuka,²⁵ dr. Tutta,²⁶ dr. Sfiligoj,²⁷ prof. Čermelj,²⁸ Mermolj,²⁹ prof. Jelinčič,³⁰ Tone Rutar in Zelen.³¹ Zveza med temi teroristi in Angleži sta bila profesor Rudolf³² in Čok. Wilfan se je v emigraciji pasiviziral in ni imel s liberalci, ki so ostali, nobenih tesnejših stikov.

V takem položaju je te politične skupine zate- kla sedanja vojna in ustanovitev OF na Primor- skem.

Pri klerikalcih je šel razvoj tole pot. Skrajna desnica z dr. Kraljem na čelu je bila popolnoma na poziciji bele garde. Opozicija tej smeri z Bed- nažikom in Juvančičem na čelu se ni hotela pri- družiti desnici. Nekaj pristašev te opozicije je prešlo v OF. Večina z vso duhovščino, ki je glavni predstavnik te smeri, pa je stvorila sredino, kato- liško sredino. Ta sredina je proti fašizmu in sode- lovanju z njim, je pa tudi proti OF - postavlja v svoj program dinastijo,³³ predvsem je pa zanjo značilna politika čakanja. Medtem ko Kralj in Brumat, ki je nekaj primorski Erlich,³⁴ agitira za oborožen nastop proti partizanom in njihovi pri- staši odkrito denuncirajo, tega pri sredini ni. Brumat in Kralj imata zveze z fašisti, Kralj hodi

²³ Pravilno: Intelligence Service, britanska obveščevalna služba.

²⁴ Teodor (Dorce) Sardoč.

²⁵ Anton Zorko Ščuka.

²⁶ Pravilno: Venceslav (Slavko) Tutta.

²⁷ Avgust Sfiligoj.

²⁸ Lavo Čermelj.

²⁹ Verjetno Lambert Mermolja.

³⁰ Zorko Jelinčič.

³¹ Danilo Zelen.

³² Ivan Rudolf.

³³ Jugoslovansko kraljevo dinastijo.

³⁴ Pravilno: Ehrlich. Duhovnika dr. Lamberta Ehrlicha so vosovci umorili v Ljubljani 26. maja 1942.

v Rim na sestanke, celo z Mussolinijem in papežem - ravno tako Brumat. Na sestankih, ki jih je vodil po Marijinih kongregacijah Brumat, je obljubljal preskrbeti orožje za boj proti partizanom. V masah samih be-ga nima nobenih pozicij. Dr. Šček tudi sedaj niha med obema skupinama. Klerikalna sredina ima pa nekaj opore v masah. Po ocenitvah nekaterih funkcionarjev PK³⁵ je razmerje med OF in klerikalno sredino 1:5. Njihova propaganda ima v nekaterih krajih precej uspeha. Popolnoma so njihovi kraji Čepovan, Drežnica, Miren in Dornberk.

Liberalci so pa naredili iz zgoraj opisanega stanja drugačen razvoj. Večina liberalcev je bila v Tigorju. Voditelje Tigorja pa so nekaj pozaprli (tržaški proces), nekaj jih je emigriralo (Čok, Rudolf), tako da so se teroristi znašli popolnoma brez vodilnega kadra. Ob propadu Jugoslavije je bil na svobodi samo še Mermolja. Ta je ob pojavu Mihajloviča skušal v okolici Gorice organizirati Miha oddelke. Posrečilo mu se je pritegniti nekoliko mladine. Ko so pa aretirali še Mermoljo, je ta oddelek razpadel in je vsa mladina, ki je sodelovala, prešla v OF. Ravno tako so prišli v OF vsi ostali pristaši Tigorja. Nekaj od tigorjevcev z nami sedaj iskreno sodeluje. Postali so celo člani Partije. Nekaj od njih pa je še vedno anglofilsko nastrojenih in z aktivnostjo Angležev rastejo njihove simpatije zanje in s tem njihov oportunizem. Oni tvorijo nekako sredino v OF, ki bi postala nevarna, zlasti če bi se na terenu pojavili voditelji, ki žive v emigraciji oziroma zaporih in koncentracijah. V be-ga iz nacionalnega tabora ni dosti prešlo in ni mogoče imenovati nobenega vidnejšega zastopnika v tem taboru.

K sredinskim tendencam v OF moram še dodati nekaj dodatkov o klerikalnih sredincih v OF. Orientacija teh, glede na SZ,³⁶ je simpatična, so pa zainteresirani izključno na rešitvi nacionalnega vprašanja, pa vseeno, od kod ta rešitev pride, in jih verski moment tudi nekoliko oddaljuje od nas. Z aktivnostjo Angležev rastejo njihove simpatije zanje.

V zadnjem času so se pa pričele v klerikalnem sredinskem taboru vršiti bistvene spremembe. Opažajo se vedno tesnejši stiki s Kraljem in njegovimi. Edini pošteni sredinec je bil Bednažik, katerega so pa spravili v zapor. (Povod za njegovo aretacijo naj bi bil dnevnik, ki ga je izgubil

Nuškin - Breg,³⁷ v katerem je bil omenjen obisk pri Bedn. Toda v tem dnevniku so tudi obiski pri Juvančiču in ostalih, a jih niso aretirali.) Juvančič, Kralj, Brumat, Šček so poleg vsega še veliki osebni prijatelji.

Ščeka se videva s fašisti, z njimi se vozi skupaj v avtomobilu itd. Torej kot sredina sodeluje že z be-ga in s tem posredno z okupatorji.

Nekoliko vrvenja se opaža tudi v Tigorju (morda so celo padalci kaj v zvezi s tem), vendar se ne da še ničesar konkretnega ugotoviti. Krščanskih socialistov na Primorskem ni.

Pri Italijanih sem popreje pozabil omeniti naše neposredne sosede Furlane, med katerimi je zelo razvito antifašistično nastrojenje.

S tem bi končal nekaj pregled Primorske. Morda sem bil preveč obširen, toda hotel sem ti prikazati v podrobnostih stanje, ki je tu, da si boš na jasnem in da boš tudi od daleč lahko stegnila svojo roko, če bi ga mislil kaj polomiti. (Morda sem tudi bil v nekaterih stvareh površen, a naglica me tira do tega.)

(se nadaljuje)

³⁷ France Škerl (Jurij Nuškin, Bregar).

Vladimir Kos

Kje so tiste rožno-bele kepe?

Še zmeraj iščem, kje so tiste kepe
poletnih rož sneženo-rožnatih -
na pot procesije smo stlali jih
s košaric (te, zdaj vem, bile so krep).

Veselo smo med njivami hodili,
za nami stopal je sam Božji Sin;
iz godbe včasih vskočil je čin-čin,
in vonj kadila nam je svet ovil.

Lepo bilo je z Jezusom hoditi!
A najbolj ne pozabim tistih kep
resničnih rož (saj cenim tudi krep) -
v teh kepah bil je klic Gospodov skrit.

³⁵ Pokrajinski komite.

³⁶ Sovjetska zveza.

Saša Martelanc

»Še dobro, da je tako...«

Z nasmehom skozi spomine na moj in naš radijski čas

“**T**emu pravimo situacija”, je dejal dobri vojak Švejck ob sklepu ene svojih neštetič zabavnih zgodbic. Situacija kot sinonim za naše zadrege, napake, incidente, vesela zafrkavanja, smole in tudi sreče.

S tako nastavljenim spominskim daljnogledom sem se na neki prijetni jesenski dan ozrl čez obzorje dragih minulih zadev in me je zamikalo, da to popišem. Čisto drobne stvari, kar tako za nasmeh, za vzorec, morda v želji, da bi kdaj še kaj sledilo.

Pa pojdimo.

• • •

Na Radiu Trst A sem imel dva življenjska polčasa. Najprej sem bil dobro desetletje zunanji sodelavec kot prevajalec, avtor iger in pravljič ter ciklov o nekaterih izstopajočih dogajanjih v dvajsetem stoletju; vmes sem kot član igralske skupine, ki jo je ustanovil prof. Jože Peterlin, nekaj let zvočno in glasbeno opremljal radijske igre. V tistem lepem, a dolgem času čakanja na stalno zaposlitev sem na vprašanje znancev odgovarjal takole: stalne plače sicer nimam, prejemam pa trinajsto plačo - kadar namreč opravim trinajsto delo...

V drugem polčasu pa sem postal časnikar in po obveznem državnem izpitu tri desetletja živel ob pisalnih strojih, telefonih, mikrofoni in teleprinterjih; prav za rep sem ujel še kompjuterje. Seveda sem srečal in spoznal veliko ljudi, od slavnih do “navadnih”. Ti so mi bili vedno najljubši, zato bodo tudi v teh utrinkih imeli glavno besedo.

• • •

Prvi polčas bom tukaj odpravil z eno samo epizodo. Pa ne zato, ker bi bila posebno pomembna, marveč zategadelj, ker je bila časovno moja prva ... situacija.

Radijski oder - tako se je imenovala igralska skupina - je tedaj, sredi petdesetih let, v glavnem nastopal “v živo”. Morebitnih napak zato seveda ni bilo mogoče popravljati; ta zavest je pri nastopajočih povečavala zbranost in adrenalin, učinek pri poslušalcih pa je bil gotovo kar se da živ in neposreden. Kadar je šlo dobro...

V neki francoski komediji sem kot “zvočni mojster” začetnik imel na skrbi konja. Prizor je bil takle: po cesti se pripelje kočija, kočijaž zagleda ugledne-

ga gospoda, ustavi in ga povabi, naj prisede. Gospod pa vljudno odkloni, ker da raje hodi peš.

Prihod kočije sem poslušalcem podal z imenitnim rekvizitom: dve polovici izvotlenega kokosovega oreha sta ob primernem dotikanju zares ustvarjali zvok konjskih kopit. Rahlo sem tolkel z obema polkokosoma, vedno počasneje, dokler se kočija ni ustavila. Tedaj spregovori kočijaž: “Gospod, boste prisedli?” Preden pa je ogovorjeni prišel do besede, so se poslušalci najbrž zelo zdrznili, da se je moralo konju nenadoma pripetiti kaj zares čudnega. Namreč: malo zaradi napetosti in malo zaradi potnih rok mi je polovica kokosa zdrsnila iz dlani, padla na tla in se tam z glasnim hrupom še preobračala. “Kočijaž”, izkušeni igralec Slavko Rebec, je položaj domiselno reševal tako, da je “konja” improvizirano krotil z nekakšnimi “no, no, hija, le mirno, že priden...” Situacija je bila obvladana, če odštejem nevarno naraščajoči smeh vseh navzočih, tisti zadušeni smeh, ki ga je za božjo voljo treba obvladati.

Toda poleg mojega konja je nepričakovano zabredel v težave tudi ogovorjeni gospod na cesti. Tu je treba povedati, da so tekste za radijske igre v tistem času prepisovali tudi na strojih, ki niso imeli strešic. Pri prvi vaji je pač vsak igralec sproti dodajal manjkajoča znamenja v stavkih svoje vloge. “Gospod” na cesti, začetnik kot jaz, pa je na to poza-

Radijski oder v poznih 50. letih: z desne Jože Peterlin, Glavko Turk, Lojzka Lombar, Stana Kopitar (za njo Slavko Rebec), Slava Mezgec, Angel Turk, Marjuča Offizia, Livij Valenčič, Gregor Pertot in Saša Martelanc.

bil ali kaj, ostalo pa je opravila še trema. In tako je na povabilo, naj prisede, odgovoril:

“Ne, hvala, bom šel kar PES.”

Ne samo brez strešice, celo s pravilnim polglasniškim e-jem!

To je bilo za vse, ki so se junaško obvladali ob mojem ponorelem konju, vendarle preveč. Začela so se zvijanja in počepanja, obupani režiser je za steklom ob tehniku samo čakal, kdaj bo ta stisnjeni smeh tudi glasno počil. Situacijo je v zadnjem hipu rešil z daljšim glasbenim premorom, dokler se ni polegel zares sproščeni smeh. Le dva sta se smejala bolj kisló: specialist za konje in pešec brez strešice...

• • •

Ko se zdaj selim v svoj drugi radijski polčas, želim vnaprej povedati, da se bom omejil le na nekaj epizod iz začetniške dobe, pa še to v glavnem s področja intervjujev. Malo se bom ozrl nazaj in se nasmehnil kot vsakdo ob dragih spominih.

Najbrž se vsak časnikar spominja svojega prvega intervjuja.

Poslali so me k Mihaelu Guštinu, županu repentabske občine na tržaškem Krasu, da za poslušalce zberem nekaj svežih novic. Bil sem točen, a župana že ni bilo več doma. Po večerji gre rad na pogovor s prijatelji, so mi povedali domači in me napotili v bližnji lokal. Ko pridem tja, je bilo županovo omizje že sredi “briškole”. Počakam, da se izteče prvi krog, pristopim in se predstavim.

Gospod Guštin, ugleden, čokat in že malo v letih, odloži karte in me povabi v sosednjo prazno sobo. Pozanima se, kaj ga bom spraševal ob prenosnem magnetofonu. Navedem mu tri že pripravljena vprašanja, on pa se malo zamisli in mi potem na vsako posebej natančno odgovori. Seveda sem mislil, da je to le vaja pred snemanjem. Potem pa presenečen zaslišim: “Zdaj pa vse to lepo napišite in ko bo vse nared, me pridite iskat.” In se je mirno vrnil k prijateljem in briškoli.

Ni mi preostalo drugega, ko da zares napišem dejansko celoten intervju. Potem sem šel po župana, ki pa me ni bil kaj posebno vesel, najbrž zaradi smole pri kartah. Vzel je v roke popisano list in nenadoma namrščil obraz. Pa sem takoj zvedel, odkod vidna nejevolja: “Kdo bo pa to bral! Take pisave že dolgo nisem videl!” Komaj sem ga pregovoril, da se je vendarle pretolkel skozi rokopis, ki zares ni blestel po grafični lepoti. Ko sva opravila, je postal boljše volje in tudi korazec terana mi je ponudil. Ampak ne brez priporočila: “Lepše pišite!”

• • •

“Paziti moraš predvsem na čiste čevlje in svež ovratnik; drugo je manj važno.” Sledeč temu pogo-

stemu priporočilo še iz mlajših let, sem kmalu zatem sedel v dnevni sobi gospe Jakomine, drobne in ljubeznive starke na Opčinah. Dogovorjena sva bila, da mi bo povedala kak drobec iz svoje zelo težke mladosti. Ko je bil pogovor posnet in sva ga za kontrolo poslušala, so ji prišle solze v oči, tako se je vživel v tisto uborno detinstvo. Pri tem pa me je ogledovala z neko milino: ni opazila čistih čevljev in tudi ne svežega ovratnika, pač pa ponošen jopič, mojo delovno “uniformo” za na teren. Iz njenega zornega kota sem se ji zasmilil; vstala je, šla do omare, vzela iz nje denarnico ter mi stisnila v dlan tristo lir. “Nate, dragi mladenič, to vam lahko še prav pride!”

Ko sem to potem pravil okoli, je bilo precej smeha. Le doma je bilo nekoliko drugače. Ženi, ki je že dalj časa tisti jopič gledala čedalje bolj postrani, so se nenadoma zaiskrile oči: zdaj je končno priložnost! Ob pripombi, da bi me bilo lahko sram, je zmagoslavno pograbila moj priljubljeni “terenski jopič” in ga vrgla v smeti.

• • •

Naj se tukaj spomnim še ene ženice, še starejše od moje openske dobrotnice. Z njo sem imel najkrajši intervju v vsej svoji karieri. Gospa Lucija Mljačeva je imela okrog 90 let, ko sem jo v okviru neke anketne nekoč vprašal, kakšni se ji zdijo sporedi Radia Trst A. Malo je zbrala misli. Nameravala je povedati približno tole: z vašimi oddajami sem na splošno prav zadovoljna; včasih so naravnost imenitne; ob tem pa ne smemo pozabiti na nekdanje težke čase in moramo biti že ob spominu nanje veseli, da imamo naš radio. Te misli pa je lapidarno zgotčila takole:

“Kar dobro je. Imenitno! Še dobro, da je tako!”

Blaga gospa Lucija si gotovo ni mogla predstavljati, da bodo tiste njene besede ostale žive cela desetletja. Še dandanes se primeri, da se v starem prijateljskem krogu spominjamo minulih časov, ob sklepnih oceni pa se neizbežno oglasi kdo z davno lapidarno mislijo: Še dobro, da je tako...

• • •

Iz prvih let svojega dela imam v posebno dragem spominu oddajo “Kdo, kdaj, zakaj”. To je bila nedeljska četrturna rubrika, ki je vsakič obsegala po več kratkih pogovorov z ljudmi najrazličnejših poklicev in usod: malo več kot fleši, ampak povečini sočni in pristni.

Nekoč sem obiskal starejšega delavca, ki je znal zelo lepo obdelovati kamen. Lotil se je tudi kompozicij in je na svojem vrtu med drugim imel miniaturni Triglav v kar se da natančnih proporcijah. Ko je bil najin intervju pri kraju, pa mi je pokazal izdelek, na katerega je bil posebno ponosen. Ostrmel sem, ko sem zagledal ogromen globus iz kamna; v

Dva pogovora: z Milovanom Djilasom in Slavkom Avsenikom.

premeru ga je bilo za dober meter, nameščen je bil celo na polkrožnem stojalu, da se ga je dalo počasi vrteti. V reliefu so izstopale vse naše celine. Seveda ni bilo popolne natančnosti, glavni obrisi pa so dovolj jasno kazali podobo našega planeta.

Počasi mi je sukalo to mojstrovino in po Ameriki je že bila tukaj Evropa; resda le približna, a ni bilo dvoma, da je tisto tam zgoraj Skandinavija, tukaj bolj spodaj na levi Španija, potem pa že bolj na desni dovolj prepoznavna Grčija. Nenadoma pa se presenečen obrnem k mojstru:

“Ja, gospod Miče, kje pa je Italija?”

Nisem in nisem mogel odkriti tako značilnega apeninskega škornja, le nekaj čisto drobnega, nejasno Istri podobnega, je bingljalo tam izpod alpske Srednje Evrope. Ostalo - praznota, morje. Le kako je mogel biti tako pozabljiv? Pa sem takoj zvedel:

“O, pri meni je že ne bo!”

In je spet malo zavrtel globus proti levi, da se je nazadnje pokazala Sovjetska zveza: ta je bila pa izdatno večja kot na pravih globusih.

Ali pa se je meni tako samo zdelo...

• • •

Ugled vsake redakcije je med drugim tudi v tem, da s svojimi dopisniki in poročevalci pokriva čim več dogodkov. Redko se zgodi, da bi bili kriti vsi. Pa je izjemoma možna se skrajnost - da so pokriti preveč.

Že pred časom je bil nekoč spet redni letni zbor neke pomembne stanovske organizacije v zamejstvu. Imel sem tak turnus, da sem lahko ob drugem poslu za nekaj časa zapustil radijsko poslopje in se z regulatorjem odpravil na tisto zborovanje. Ko pa vstopim, nenadoma trčim ob kolega Mirota, prav tako opremljenega s prenosnim aparatom. Začudeno se spogledava: tudi on je imel isto misel in je prišel na poročanje. V sekundi sva spoznala, da je bila koordinacija tokrat odpovedala; hkrati sva bila pa tudi

malce zaskrbljena, da kdo to opazi. O, so opazili!

“Aha, tukaj sta pa Radio Trst A in Radio Trst B!”

Obema se je to zdelo duhovito, zato sva se zasmejala tudi sama, potem pa sva ugled rešila tako, da sva si razdelila delo, ki ga je bilo tudi za dva dopisnika dovolj.

• • •

Naj le stopi iz vrste kdo, ki ni še nikoli med opravljanjem časnikarskega dela bleknil kaj nepravega v nepravem okolju! Iz svoje tovrstne bogate zaloge bom navedel majhen dogodek s tržaškega velesejma leta 1969. Zakaj se točno spominjam letnice, bo takoj jasno.

Tisti dan je bil uradno posvečen Češkoslovaški in pred paviljonom smo čakali na veleposlanika, ki je bil napovedan iz Rima. Ker nisem imel kaj početi, sem se pridružil majhni skupini čeških predstavnikov in začeli smo kramljati o tem in onem, malo po italijansko in malo po nemško, poskusil sem pa tudi s slovenščino in dobival češke odgovore, tudi iz radovednosti, da ujamemo kakšno podobnost. Nekaj takega je bilo in mož, ki je bil po vsem videzu šef paviljona, je večkrat živahno pritrdil “ano, ano”. Naenkrat pa me vpraša: “Kako pa se ‘ano’ reče po slovensko?”

Namesto da bi se ugriznil v jezik, sem mu odgovoril takole: “Mi pravimo JA ali pa DA, oboje je dovoljeno. Ampak zdaj imamo raje JA, ker DA pravijo tudi Rusi.”

Nastala je skrajno mučna zadrega, saj smo bili komaj leto dni po sovjetsko-varšavskem vdoru na Češkoslovaško. Prisotni niso vedeli, kam pogledati, in zdelo se mi je, da še zlasti ne drug drugega. Pa me je prvi sogovornik potegnil iz šlamastike in vprašal, ali sem v paviljonu že poskusil njihovo pivo. Ko sem rekel, da ne, me je povabil noter, natočil dva kozarca in nazdravil.

“Vam je všeč?”, me je vprašal.

“Ano”, sem mu odgovoril in obema je šlo na smeh.

• • •

Ob tem drobnem spominskem listanju bi bilo seveda nezaslišano, ko bi se vsaj bežno ne spomnil naših napovedovalcev in napovedovalk. Že po naravi stvari smo si bili v vsakodnevnih stikih, ti stiki pa so bili skoraj praviloma tudi prijateljski, če seveda odštejemo kak incident, brez katerega bi tudi radij-

sko življenje bilo brez začimb.

Največ prask je nastalo v minutah - včasih sekundah! - pred poročili. Nekateri smo imeli grdo navado, da smo včasih s svežnjem novic pridrveli v pritličje prav v zadnjem hipu, včasih pa celo že po signalu za točen čas. V takih primerih so v režiji sprožili posebno glasbo, ki je nakazovala premor. Tisto glasbico sem imenoval "sramotni mars" in ne le enkrat so ga tudi zame zaigrali!

"Ste spet naklevali romane?" nas je včasih "pozdravil" Gregor, zlasti tedaj, ko je bil za prevoz do doma odvisen od avtobusa. Na neki tak dan mi je prišlo nekaj na misel. S kolegom sva večerna poročila nekoliko skrajšala, nato pa sem prosil kolegico Mojco, naj mi da kakih 20 listov papirja. Sveženj poročil se je odebelil skoraj na dvojno in s takim "paketom" sem pridrvel do vrat, ki jih je moral Gregor takoj po prevzemu nemudoma zapreti, saj so že tekle sekunde za napoved časa. Samo to sem še videl skozi zasteklena vrata, kako je potežkal tisti ogromni sveženj, besno pogledal pod strop in hočeš nočeš brez besed sedel k mikrofonu. Jezo je znal med branjem dobro zakriti, saj je bil star radijski maček. Kako pa nas je pogledoval skozi šipo, bi bilo treba samo videti - opisati je težko. Ko pa je prišel do belih listov in odkril šalo, nam je samo požugal, ampak že s širokim nasmehom.

Na avtobus je moral potem celo še čakati...

Časnikarsko nadstropje je imelo vedno zelo tesne in dobre odnose tudi s kolegi nad nami, kjer so bili ostali oddelki tržaškega slovenskega radia. Meni je bilo tam še posebno domače, saj sem v časih zunanjšega sodelavstva tam gori imel zasilno sobico za pisanje. Ampak mimo teh reminiscenc so bile tam simpatične osebe, zato sem prav rad zahajal na obiske in klepet.

"Kaj pa danes tako zamišljeno?" me je nekega dopoldneva ogovorila Nadja, ko sem hodil po njihovem hodniku gor in dol. Po dogovoru sem namreč nekoga čakal, pa sem se ob tem sprehajal.

"Nadja, naj ostane med nama. Pred nekaj dnevi sem bil pri psihiatru in mu potožil, kako me daje stres in da že komaj zmagujem napetosti na delovnem mestu. Pozanimal se je za podrobnosti in me nazadnje vprašal, v katerem nadstropju da delam. V tretjem, sem mu odgovoril. Potem je pa rešitev na dlani, je dejal: vsaj enkrat na teden pojdite v četrto nadstropje, po hodnikih in sobah hodite gor in dol - in živo si predstavljajte, da hodite po glavah vaših kolegov in šefov! Boste videli, kako vam bo odleglo!

Nadja se je tej moji veseli oslariji tako pristrčno nasmejala, da je od tega ostalo še nekaj odmeva.

Kadarkoli sem bil poslej tam gori v četrtem, se je že dobil kdo, ki me je hudomušno pobaral: "Ali si spet na terapevtski stezi?"

• • •

Mi je dovoljeno, da se od tega spominskega drobiža poslovim brez šal?

Na zadnji dan službe na Radiu Trst A sem se po kosilu vračal iz menze v naše nadstropje. Že sem pritisnil na gumb za dvigalo, ko sem se nenadoma zaustavil ob oknu na stopnišču in v diagonali čez trg ponovno zagledal palačo, kjer je veliko let prej bil naš sedež.

Tam sem začel kot zunanji sodelavec, tam sem večkrat skozi okno v tretjem nadstropju (kako so si nadstropja včasih v sorodu...) gledal v nasprotno smer, kjer so začeli graditi novo radijsko stavbo. S kakšnim hrepenenjem, kakšnimi skrbmi in skoraj ničnimi upi sem sanjal, da bi bil tam, tam čez, tudi jaz kdaj doma! Točno se spominjam, da sem si rekel "doma" in ne v službi.

Zdaj gledam iz nasprotne smeri, si pravim. Dosegel sem, kar sem si tako želel. Ampak tisto staro, davno okno še vedno ni prazno. To je okno sanj, ki se po ulični diagonalni ozira v okno izpolnjenega. Ko bi bili zrcali, bi se poigravali s tistim "ti-v-meni-jaz-v-tebi", v vedno manjših odbleskih, vedno manjših.

"Še dobro, da je tako..."

Vladimir Kos Paradoks deževnega večera

*Ko bi videli obraz iz brazd surovih,
oči, ušesa, usta, masten vrat...
bi, stavim, raje peš in mokri šli domov.
A jaz ob njem sem moral vlak čakati.*

*Kaj so vlaki? Dolge, predpotopne kače.
Nekje na sredi, upam, gužve ni.
S prtljago tečem. Padem. Kdo je zdaj nosač?
Grdoba-mož. S prtljago v vlak me zrine.*

*Lepih, resnih lic nihče mi ni pomagal.
Neznanca me opazil ni noben.
Telesna snov je včasih vrč prozorno nag.
A duh, če prost, je lep; saj ni prstenost.*

Mitja Petaros

JOANNES PAVLVS II P.M.

Papež Janez Pavel II. je nedavno tega zaključil svojo zemeljsko pot in vsemogočni Stvarnik ga je poklical v večno življenje. Ob tem dogodku smo bili stalno medijsko bombardirani z različnimi podatki in novicami o njegovem življenju in delu. Zato ne bi tu obnavljali že znane dogodke in dejstva, ampak bi opisali nekoliko manj znane stvari, ki so po svoje lahko zanimive, v potrditev, da je lahko numizmatika odlično sredstvo za obravnavanje zgodovine z neobičajnega zornega kota.

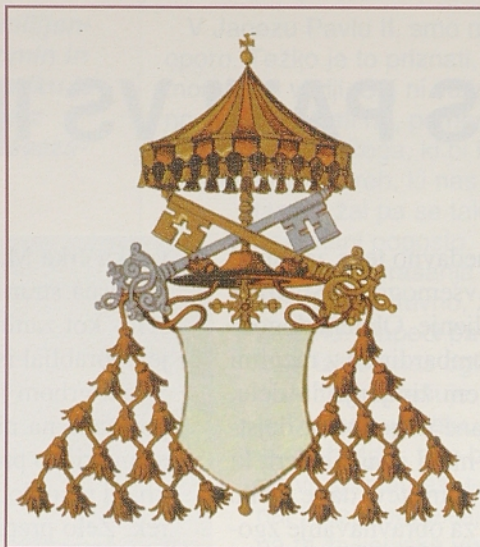
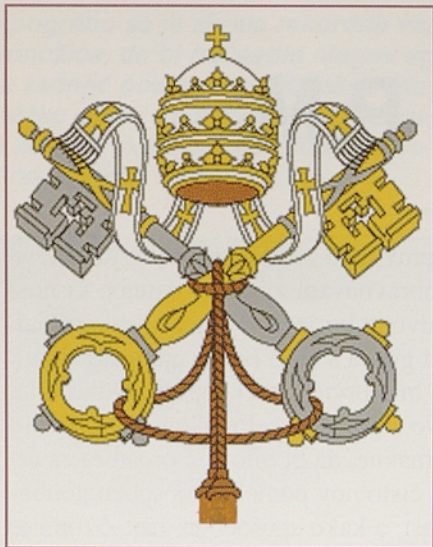
Tradicija je, da vsak duhovnik, ko je posvečen v škofa, uporablja nato svoj grb vsaj pri uradnih zadevah. To pa ni nujno, tako da se baje Karol Wojtyła sploh ni zmenil za to, da bi si izbral lastni škofovski grb, ko je 28.9.1958 postal škof (saj ni imel nobenega družinskega grba, kajti izhajal je iz preproste delavske družine). Zdi se, da če bi bilo le od njega odvisno, si ne bi izbral lastnega grba niti tedaj, ko je bil imenovan za kardinala 26.6.1967 (v Rimu vsakemu novemu kardinalu dodelijo cerkev, kjer bo odtejal njegov duhovni sedež – za Wojtyła je bila to cerkev *San Cesareo in Palatio* v ulici *Porta San Sebastiano* –, in ob kardinalskem posvečenju povzidgnejšo grb novega predstojnika izbrane cerkve nad njenim glavnim vhodom), a je bil v to izbiro nekako prisiljen. Tako je rektorju svoje nove cerkve msgr. Giacomu Orlandiju zaupal, da če že mora imeti lastni grb, naj ta heraldično izraža slavospev Materi Božji. Tako je postal grb kasnejšega papeža (ki ga je po izvolitvi narisal nadškof msgr. Bruno B. Heim, ki skrbi za papeške grbe vse od časa Janeza XXIII.) v grboslovnem smislu pravi prvenec. Opis grba oz. blazoniiranje: na modri podlagi nekoliko pomaknjen proti vrhu in proti desni zlati križ, pod njim v skrajnem levem kotu pa

velika črka M, prav tako zlata (v grboslovlju se leva in desna stran obravnavata z vidika tistega, ki nosi ščit – kot zanimivost: ko je bil Wojtyła še kardinal, je uporabljal isti grb, a s črno barvo namesto zlata). S tem grbom je bila prvič v cerkveni heraldiki črka povišana na nivo figure, in celo znamenje križa se asimetrično premakne, da bi bilo več prostora za črko, ki tako dobi čisto nov pomen in poseben poudarek. Zelo preprost, a kako sporočilen grb. Z njim je hotel papež potrditi bistveno krščansko skrivnost: odrešenje. Tudi oblika križa, ki ne ustreza nobenemu dotedaj uporabljenemu vzorcu v heraldiki, saj se spoštljivo umika veliki in mogočni črki M, kar naj bi predstavljalo in spominjalo na prisotnost Matere Božje pod križem in na njeno izjemno vlogo pri odrešenju, nas opozarja na to. V istem smislu beremo tudi geslo, ki spremlja grb: *Totus Tuus* (ves Tvoj), ki poudarja popolno predanost Odrešenikovi materi Mariji. Stalno je papež Janez Pavel II. s svojim delom in zgledom izražal predanost, spoštovanje in ljubezen do Marije, in to je dal tudi narisati na lastni grb.

Bistvo vsakega grba je ščit in upodobitev na njem, pomembni pa so tudi zunanji okrasji, ki jih skoraj vedno rišemo ob pravem heraldičnem grbu. V cerkvenem grboslovlju so ti okrasji še posebno pomembni, saj že bežen pogled nanje nam razkrije, kam je hierarhično postavljen lastnik grba. Kardinali imajo kot zunanji okras grba prelatski klobuk rdeče barve s petnajstimi pentljami na vsaki strani; v času, ko je apostolski sedež izprazen – ko je papeška ali škofovska stolica nezasedena, temu pravilno pravimo *sedisvacanca* –, kardinal kamerleng doda svojemu grbu še Petrove ključke in nekakšen liturgični sončnik, ki so ga že od

Grb papeža Janeza Pavla II.

Levo: grb Vatikana; desno: grb kardinala kamerlenga ob sedisvakanci je tako okrašen.

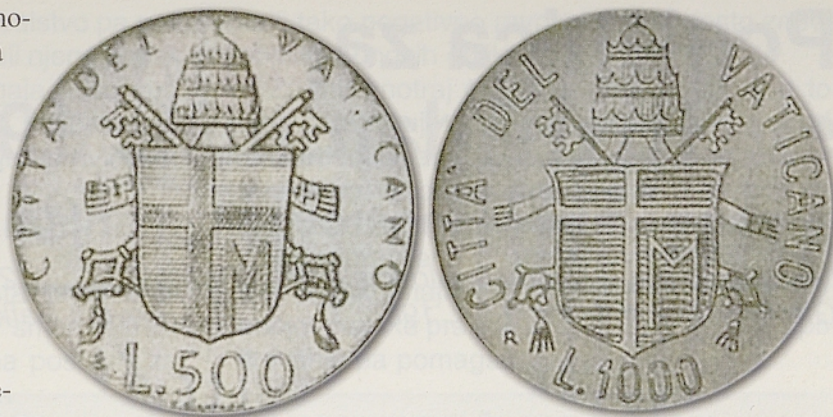
srednjega veka dalje uporabljali pri papeških procesijah; škofje imajo na grbovnih okraskih spet drugače narisano škofovsko pokrivalo v obliki klobuka zelene barve, z različnim številom pentelj ipd. Papeški grb pa ima vedno iste okrase oz. attribute: tiaro in dva med seboj povezana ključa. Simbol dveh ključev so povzeli po evangeliju in predstavlja ključ, ki ga je Jezus Kristus predal apostolu Petru. Ključa sta nasploh simbola mestne države Vatikan: dobimo ju bodisi v emblemu državnice kot v njenem grbu. Postavljena sta tako, da sta prekrizana v obliki križa sv. Andreja (v obliki črke X torej), z ročajem v spodnjem delu in ključnima napravama na vrhu, obrnjenima na zunanjo stran. Ključa sta povezana z vrstico, ki visi v obliki dveh pentelj iz ročajev (vrstica je lahko modra ali rdeče barve). Od 14. stoletja dalje sta taka Petrova ključa uradni simbol Svetega sedeža: zlati ključ (na desni strani) namiguje na oblast nad nebeškim kraljestvom, srebrni ključ (na levi strani) pa predstavlja cerkveno oblast na zemlji. Vrvica, ki kjuča veže, namiguje na povezavo med duhovno in posvetno oblastjo, ključa pa sta obrnjena z ročajema navzdol, zato ker sta v rokah Kristusovega namestnika na zemlji (navadno ključa rišejo z ročajema raznih oblik, ki gredo od gotskega do baročnega sloga, ključni napravi pa sta izrezljani v obliki križcev, to pa ne zaradi take vrste domnevne ključavnice, ampak kot religiozni simbol - blazoniranje dopušča namreč razne vrste upodobitev: bistveni sta le postavitev in barva). Nad ključema je upodobljena papeška tiara. To je starodavno pokrivalo, ki je sestavljeno iz visokega klobuka jajčaste oblike, na katerem so tri krone (ki simbolizirajo trojno papeško oblast: sam je namreč oče vseh kraljev,

upravitelj sveta in Kristusov namestnik), čisto na vrhu pa žogica, ki predstavlja mali globus, in nad njo zlati križec, na hrbtni strani pa visita dva trakova. Pokrivalo je bilo izvenobredno in svojčas so ga papeži uporabljali ob kronanju ali ko so se napotili na kakšno posebno slovesno liturgijo. Glede tiare je znanih mnogo legend, ki pa niso zgodovinsko potrjene (kot npr. ta, da jo je papež Silvester I. prejel celo od cesarja Konstantina v potrditev svobode

Cerkve od cesarjevega vpliva). Uporabo tiare je dokončno opustil papež Pavel VI. (ki je bil tudi zadnji papež, ki so ga okronali s tem pokrivalom) in je svojo daroval revežem; od takrat se papeži pokriva-jo s škofovo mitro. Tiara s ključema pa je ostala na papeških grbih kot njihov bistveni okras, isti simbol je že od nedavnega (vsaj od 13. stoletja) tudi na zastavi vaticanske države.

Papež Janez Pavel II. je prvi papež, ki je upodobljen na skupni evropski valuti evro. Pot do tega pa ni bila najlažja. Kot vemo, imajo evro kovanci skupni reverz, medtem ko lahko na averzu vsaka država, ki je pristopila k tej valuti, nakuje lastne upodobitve in simbole. Država mesta Vatikan je od podpisa lateranke pogodbe 11. februarja 1929 uporabljala kot lastno valuto italijanske lire in take lire, ki so bile po obliki in kovini popolnoma enake italijanskim, a z lastnimi simboli in napisi (novci so lahko enakovpravno krožili v obeh državah in so bili zakonito plačilno sredstvo, razen zlatnikov, ki so bili v veljavi le v Vatikanu), kovali so jih v italijanski državni kovnici v Rimu. Tudi ko je po drugi svetovni vojni v Italiji stopila v veljavo republikanska ureditev, si je Vatikan izboril podobne pogoje. Stvar se je nekoliko zapletla ob koncu prejšnjega stoletja, ko so se v Italiji odločili, da prevzamejo skupno evropsko valuto. Država mesta Vatikan ni namreč članica Evropske unije, zato so morali glede tega na pogajanja najprej v Rim in nato v Bruselj, izborili pa so si dogovor, da lahko papeška država kuje v lastnem imenu enako količino oz. protivrednost evrov, kot jih je predvidevala pogodba z lirami iz leta 1991 (dokaj skromno, torej). Težave pa so baje nastale tudi glede upodobitve na evrih, saj je tedanji francoski prvi mi-

nister Lionel Jospin zahteval, da bi morale biti risbice na novcih popolnoma laične in torej brez vsakršne religiozne podobe oz. tematike, kot so npr. portreti svetnikov ali blaženih, tudi sama papeževa podoba naj ne bi bila preveč "politično korektna". Poskus pogojevanje upodobitev na novcih pa ni uspel, tako da so francoski diplomati tudi hitro demantirali vse vesti glede tega, da bi bili kdajkoli nasprotni papeževemu portretu na kovancu, ki bi se ga v teoriji dalo uporabljati tudi v Parizu (pravimo le v "teoriji", ker je vatikanskih kovancev bore malo, tako da sploh ne krožijo, ali pa jih pobirajo in spravljajo numizmatiki in zbiralci, čeprav so čisto enakovredni ostalim evrom). Celo užaljeni so bili ob takih sumničenjih, dvom v njihovo zlonamernost pa še vedno ostaja... Vsekakor imajo seveda v Vatikanu vso pravico, da na lastnih novcih kujejo podobo papeža, saj ni samo duhovni voditelj vseh katoličanov in vrhovni poglavar vesoljne Cerkve, ampak tudi vladar suverene države mesta Vatikan (Francozom pa sploh ni prišlo na misel, da bi nasprotovali upodobitvi nizozemske kraljice Beatrix, belgijskega kralja Alberta, španskega kralja Juana Carlosa, luksemburškega kneza Henrija na kovancih evra, in še bi lahko naštevali...). Tako so 26. julija 2001 z zakonskim odlokom tudi v Vatikanu uvedli skupno evropsko valuto, ki je stopila v obtok kot v ostalih evropskih državah januarja 2002. Podobo, ki krasi vatikanske evro kovance, je uresničil medaljer Guido Veroi, ki je že večkrat graviral novce za papeško državo. Žal je kot izhodišče za svojo umetnino uporabil slike, na katerih je Sveti oče z razliko od prejšnjih izdaj vatikanskih novcev že nekoliko postaran in

Dva primerka vatikanskih lir, kovanih z grbom papeža Janeza Pavla II.

izmučen od dolgotrajne bolezn. Vsako leto namreč izdajo v Vatikanu novo serijo kovancev (v tej državi sploh ne dajejo v obtok lastnih bankovcev, tega niso opravljali niti v času italijanskih lir), ki imajo različne upodobitve in navadno so na averzu vedno portreti tedanjega papeža. V zadnji seriji v lirah iz leta 2001 so v spomin na staro valuto nakovali portrete sedmih papežev (od Pija IX. do Janeza Pavla II.) na eni strani in grb vladajočega na drugi, upodobitve pa so prevzeli po že nakovanih novcih v prejšnjih letih, tako da je portret Karola Wojtyła iz leta 1978, zato se močno opazi razliko z upodobitvijo, ki so jo leto kasneje uporabili na evrih. Vseeno pa je treba priznati, da je bila leta 2002 taka upodobitev tudi dokaj verodostojna. Karol Wojtyła oz. papež Janez Pavel II. je torej dosegel tudi to čast, da je z lastno upodobitvijo na tečajnih kovancih ponesel v širši svet sloves in pomen lastne države in seveda tudi sporočilo miru, ljubezni in ekumenizma, ki ga je izražal kot cerkveni poglavar... V njegovi skromnosti se mu je to verjetno zdelo le nepomemba malenkost, vsekakor je pustil neizbrisno sled tudi na tem področju...

Grb in podoba Janeza Pavla II. na enem zadnjih kovancev lir iz leta 2001 (prvi dve sliki). Od leta 2002 pa so tudi v Vatikanu uvedli novo evropsko valuto (desno), na katerih je papež upodobljen že postaran in bolan.

Poslanica za svetovni dan miru 1989

Graditev miru v spoštovanju manjšin, 8. 12. 1988

Messaggio per la Giornata Mondiale della Pace 1989, 8. 12. 1988, v: Insegnamenti di Giovanni Paolo II, vol. 11-4, 1988, 1788-1797. Prevod: Rafko Valenčič.

Ob smrti papeža Janeza Pavla II. ponatiskujemo poslanico, ki jo je objavil za mednarodni dan miru leta 1989. To je prvi uradni dokument Cerkve, ki v celoti govori o narodnih manjšinah, o njihovih pravicah in dolžnostih. Poslanica je izšla v knjigi Viktorja Papeža Katoliška Cerkev o narodnih manjšinah in jo je prav za to priložnost prevedel Rafko Valenčič.

Uvod

1. "V 19. stoletju se je oglasila in se domala povsod po svetu uveljavila politična težnja, ki bi rada ljudi istega rodu povezala v samostojno in enotno državno skupnost. Iz različnih razlogov pa tega ni mogoče zmeraj doseči. Tako se torej dogaja, da nastajajo narodne manjšine v mejah države drugega naroda, od tod pa se porajajo zelo težavna vprašanja." (Janez XXIII., Okrožnica Mir na zemlji, 93.)

S temi besedami je moj predhodnik blagega spomina Janez XXIII. pred 25 leti označil eno izmed najbolj občutljivih vprašanj današnje družbe, ki je v teh letih postalo vse bolj žgoče. Dotika se namreč tako urejanja notranjega družbenega in političnega življenja držav kot tudi življenja mednarodne skupnosti.

Zato sem v izbiri posebnega vprašanja za skorajšnji svetovni dan miru menil, da je za skupno razmišljanje primerno predlagati vprašanje narodnih manjšin, saj se vsi zavedamo, kakor je zapisal 2. vatikanski koncil, da "mir ni le v tem, da ni vojne, niti ni to zgolj utrjevanje ravnotežja med nasprotniki" (Veselje in upanje, 78), marveč je dinamični proces, ki mora upoštevati vse prvine, tako razloge, ki ga podpirajo, kot vzroke, ki ga ogrožajo.

Ni dvoma, da ima v tem trenutku popuščanja mednarodne napetosti, kar je zasluga sporazumov in posredovanj, ki nakazujejo možne rešitve v korist narodov, žrtev krvavih spopadov, vprašanje narodnih manjšin pomembno mesto. Postaja namreč predmet skrbnega razmišljanja

vsakega političnega voditelja, odgovornega v verskih skupnostih in vsakega človeka dobre volje.

2. Skoraj v vseh družbah obstajajo danes manjšine kot skupnosti, ki imajo svoj izvor v različnih kulturnih izročilih, rasni ali etnični pripadnosti, verskem prepričanju ali zgodovinskih dogodkih. Nekatere so starodavnega, druge pa novejšega izvora. Razmere, v katerih živijo, so tako različne, da je skoraj nemogoče prikazati njihovo popolno podobo. Obstajajo z ene strani tudi zelo majhne skupnosti, ki so uspešno vključene v družbo, ki ji pripadajo, a so sposobne ohranjati in uveljavljati lastno istovetnost. V nekaterih primerih takim manjšinskim skupnostim celo uspe vsiliti svojo premoč nad večinskimi prebivalstvom v javnem življenju. Z druge strani pa poznamo narodne manjšine, ki nimajo nikakršnega vpliva in tudi niso v polnosti deležne svojih pravic, marveč prenašajo trpljenje in nadloge. Takšno stanje jih lahko privede bodisi k temu, da se apatično vdajo v usodo, bodisi k nemirom ali celo k upor. Vendar nista ne pasivnost ne nasilje primerni poti, ki bi ustvarili pogoje za resnični mir.

Nekatere narodne manjšine doživljajo drugačno izkustvo, izkustvo ločevanja in emarginacije. Res je, da kdaj kaka skupina prostovoljno izbere, da živi ločeno, da bi tako branila svojo kulturo, še pogosteje pa se manjšine znajdejo pred ovirami, ki jih ločujejo od ostale družbe. V takšnih razmerah se manjšina obi-

čajno zapira vase, večinsko prebivalstvo pa pogosto zavrača manjšino kot tako ali njene posamezne pripadnike. Ko se to dogaja, niso več sposobni dejavno in ustvarjalno prispevati k miru, utemeljenem na sprejemanju upravičenih različnosti.

TEMELJNA NAČELA

3. V nacionalni državi, ki jo sestavljajo različne človeške skupine, nikakor ne smemo kršiti dveh skupnih načel, ki ju je treba postaviti za temelj vsega družbenega življenja.

Prvo načelo je neodtujljivo dostojanstvo človeške osebe ne glede na rasno, etnično, kulturno in narodnostno poreklo ali versko prepričanje. Nobena človeška oseba ne obstaja samo zase, marveč najde svojo polno istovetnost v odnosu do drugih. Podobno je mogoče reči za človeške skupine. Te imajo namreč pravico do skupne identitete, ki jo je treba varovati v skladu z dostojanstvom vseh njenih članov. Ta pravica je nespremenljiva tudi v primerih, ko skupina ali kdo izmed njenih članov deluje proti skupnemu dobremu. V teh primerih mora pristojna oblast presoditi domnevno nezakonito dejavnost, pri čemer ne sme biti obsojena vsa skupina, ker bi bilo to proti pravičnosti. Člani manjšin pa imajo s svoje strani dolžnost, da druge sprejemajo z enakim spoštovanjem in čutom za njihovo dostojanstvo.

Drugo načelo zadeva temeljno edinost človeškega rodu, ki izhaja iz edinega Boga, Stvarnika, ki je po pričevanju Svetega pisma "iz enega ustvaril ves človeški rod, da bi napolnil obličje zemlje" (Apd 17, 26). Edinost človeškega rodu je razlog, da vse človeštvo, ne glede na etnične, narodnostne, kulturne in verske razlike, sestavlja skupnost brez diskriminacij med narodi in teži k medsebojni solidarnosti. Edinost prav tako zahteva, da so različnosti med člani človeške družine v službi utrjevanja same edinosti, ne pa da ustvarjajo razloge za delitev.

Dolžnost sprejemati in varovati različnost ne zadeva samo države in skupin. Vsak človek mora kot član človeške družine sprejemati in spoštovati vrednoto različnosti med ljudmi in jo usmerjati v skupni blagor. Razum, ki je odprt in željan vedno globlje spoznavati kulturno izročilo manjšin, s katerimi prihaja v stik, bo prispeval k odstranjevanju ravnanja, ki izvira iz predsodkov in ovira zdrave družbene odnose. Gre za proces, ki ga moramo nenehno spodbujati,

kajti tako negativno ravnanje se pogosto znova pojavlja v novih oblikah.

Za mir znotraj človeške družine je treba to, kar nas oblikuje kot posameznike in kot narod, kar predstavlja našo istovetnost, razvijati konstruktivno. Z druge strani pa morajo biti vse družbene skupine, ki so ali niso združene v državi, pripravljene prispevati h graditvi miru v svetu. Tako majhne kot velike skupnosti vežejo obojestranske pravice in dolžnosti, njihovo spoštovanje pa pomaga utrjevati mir.

PRAVICE IN DOLŽNOSTI MANJŠIN

4. Eden izmed smotrov pravne države je, da vsi državljani uživajo enako dostojanstvo in enakopravnost pred zakonom. Obstoj manjšin kot prepoznavnih skupnosti znotraj države pa vsekakor postavlja vprašanje njihovih posebnih pravic in dolžnosti. Mnoge pravice in dolžnosti se dotikajo ravno odnosov med manjšinami in državo. V nekaterih primerih so pravice uzakonili in so manjšine deležne posebnega pravnega varstva. Pogosto pa tudi tam, kjer država zagotavlja pravno varstvo, manjšine doživljajo diskriminacije in dejanske krivice. V takih primerih ima ravno država dolžnost, da uveljavlja in pospešuje pravice manjšin, kajti mir in notranjo varnost lahko zagotovi samo spoštovanje pravic vseh tistih, za katere je odgovorna.

5. Prva pravica manjšin je pravica do obstoja. Ta pravica se lahko krši na razne načine, vse do skrajnih primerov, v katerih se zanika z očitnimi ali prikritimi oblikami genocida. Pravica do življenja je kot taka neodtujljiva, zato država, ki izvršuje ali dopušča dejanja, ki ogrožajo življenje njenih državljanov, ki pripadajo manjšinskim skupinam, krši temeljni zakon, ki ureja družbeno življenje.

6. Pravica do obstoja se lahko ogroža tudi v bolj prefinjenih oblikah. Nekateri narodi, zlasti tisti, ki jih označujejo kot avtohtone in aboriginске, so imeli vedno poseben odnos do svoje zemlje, ki je povezan z njihovo istovetnostjo, z njihovimi plemenskimi, kulturnimi in verskimi izročili. Ko so domorodni narodi oropani lastne zemlje, izgubijo življenjski element lastnega bivanja in zapadejo v nevarnost, da bodo kot narod izginili.

7. Druga pravica, ki jo je treba varovati, je

pravica manjšin do ohranitve in razvoja lastne kulture. Ni tako redek primer, da manjšinske skupine ogroža kulturno izginotje. V nekaterih krajih je bila namreč sprejeta zakonodaja, ki jim ne priznava pravice do rabe lastnega jezika. Včasih so bili celo spremenjeni njihovi priimki in krajevna imena. Včasih manjšine doživljajo zaničanje svojih umetniških in literarnih stvaritev, njihovi prazniki in proslave nimajo ustreznega mesta v javnem življenju. To lahko pripelje do izgube pomembnega kulturnega izročila. S tem je tesno povezana tudi pravica do povezave s skupnostmi, ki imajo skupno kulturno in zgodovinsko dediščino in živijo na ozemljih drugih držav.

8. Na tem mestu naj le na kratko omenim tudi pravico do verske svobode, ki je že bila predmet poslanice za svetovni dan miru preteklo leto. Ta pravica je lastna ne le osebi, temveč tudi vsem verskim skupnostim, vključuje pa tako osebno kot skupno svobodno izražanje verskega prepričanja. Iz tega sledi, da morajo imeti take manjšine pravico do skupnega obhajanja bogoslužja v lastnem obredu. Prav tako morajo imeti možnost, da s primernim naukom skrbijo za versko vzgojo, in imeti za to potrebna sredstva.

Poleg tega je zelo pomembno, da država učinkovito zagotavlja in pospešuje varstvo verske svobode zlasti v primerih, ko je poleg velike večine vernikov, ki pripadajo eni verski skupnosti, tudi manjšinska skupnost, ali pa je več manjšinskih skupnosti, ki pripadajo drugim veroizpovedim.

Končno mora biti verskim manjšinam zagotovljena primerna svoboda glede izmenjav in odnosov z drugimi skupnostmi bodisi znotraj bodisi zunaj lastnega državnega okolja.

9. Temeljne človekove pravice so da-

nes zagotovljene v različnih mednarodnih in državnih listinah. Kakor imajo lahko ti pravni instrumenti bistven pomen, niso dovolj za preseganje globoko ukoreninjenih predsodkov in nezaupanja, prav tako ne morejo odstraniti tistih načinov mišljenja, ki navdihujejo dejavnosti proti članom manjšinskih skupin. Prehod od zakona k vsakodnevemu ravnanju je dolg in počasen proces, zlasti kar zadeva odstranjevanje neprimernih ravnanj, vendar zato ta proces ne neha biti manj potreben. Ne samo država, marveč tudi vsak posameznik je dolžan narediti, kar je mogoče, da bi dosegli ta cilj. Država pa lahko igra pomembno vlogo s tem, da pospešuje kulturne pobude in izmenjave, ki spodbujajo medsebojno razumevanje, in s tem, da pospešuje vzgojne programe, ki pomagajo pri vzgoji mladih k spoštovanju drugih ter k odstranjevanju predsodkov, ki pogosto izvirajo iz nepoznavanja. Tudi starši imajo veliko odgovornost, kajti otroci se marsičesa naučijo iz opazovanja in tako sprejemajo ravnanje svojih staršev v odnosu do drugih narodov in skupin.

Ni dvoma, da je kultura, ki temelji na spoštovanju drugih, temeljnega pomena za graditev miroljubne družbe. Na žalost je razvidno, da se dejanska uresničitev takega spoštovanja danes srečuje s hudimi težavami.

Benečani pri papežu Janezu Pavlu II. leta 1983: (od leve) Viljem Černo, Emil Cenčič, Marino Qualizza, Valentin Birtič, Paskval Gujan.

Država mora konkretno bedeti, da se ne bodo uveljavile nove oblike diskriminacije, na primer pri iskanju stanovanja ali dela. V tem pogledu skrb javnih oblasti pogosto hvalevredno dopolnjujejo velikodušne pobude združenj prostovoljcev, verskih ustanov, velikodušnih ljudi, ki si prizadevajo za zmanjšanje napetosti in pospešujejo večjo socialno pravičnost, ko pomagajo bratom in sestram najti primerno delo in stanovanje.

10. Občutljiva vprašanja nastanejo tedaj, ko manjšinska skupnost zahteva uveljavljanje pravic, ki imajo posebne politične posledice. Tako na primer tedaj, ko hoče manjšinska skupnost neodvisnost ali pa vsaj večjo politično avtonomijo.

Želim poudariti, da so dialog in pogajanja obvezna pot za dosego miru v tako občutljivih okoliščinah. Pripravljenost obeh strani za medsebojno sprejemanje in dialog je nujen pripomoček, da bi prišli do pravične rešitve zapletenih vprašanj, ki bi mogla resno ogroziti mir. Nasprotno pa zavračanje dialoga odpira vrata nasilju.

V nekaterih konfliktnih situacijah si teroristične skupine krivično lastijo izključno pravico govoriti v imenu manjšinskih skupnosti ter jim tako jemljejo možnost, da bi svobodno in javno izbirale svoje predstavnike ter brez ustrahovanja iskale ustrezne rešitve. Poleg tega člani manjšinskih skupnosti pogosto trpijo zaradi nasilnih dejanj, samovoljno storjenih v njihovem imenu.

Naj me poslušajo tisti, ki so stopili na nečloveško pot terorizma: napadanje na slepo, ubijanje nedolžnih in krvava maščevanja ne morejo prispevati k pravičnemu ocenjevanju zahtev, ki jih postavljajo manjšine in za katere naj bi se oni potegovali (prim. Janez Pavel II., O skrbi za socialno vprašanje, 24).

11. Vsaka pravica prinaša tudi ustrezne dolžnosti. Tudi člani manjšinskih skupnosti imajo njim lastne dolžnosti nasproti družbi in državi, v kateri živijo. V prvi vrsti dolžnost prispevati k skupni blaginji tako kot vsi drugi državljani. Manjšine morajo namreč dati svoj poseben prispevek h graditvi miroljubnega sveta, ki naj odseva bogastvo različnosti vseh njegovih prebivalcev.

Manjšinska skupnost je dalje dolžna pospeševati svobodo in dostojanstvo vseh svojih članov in spoštovati izbire vsakega posameznika

tudi tedaj, ko bi se ta odločil za prestop v večinsko kulturo.

V primerih dejanskih krivic lahko skupine pripadnikov manjšine, ki so se izselile na tuje, prevzamejo nalogo, da zahtevajo zakonite pravice članov manjšine, ki jih doma zatirajo in ne morejo povzdigniti svojega glasu. V teh primerih pa je treba ravnati zelo modro in z jasno razsodnostjo, zlasti tedaj, ko ni mogoče dobiti objektivnih poročil glede življenjskih razmer prizadetega prebivalstva.

Vsi člani manjšinskih skupnosti, kjerkoli živijo, morajo zavestno presojsati utemeljenost svojih zahtev v luči zgodovinskega razvoja in sedanjega stanja. Če tega ne bi storili, bi s tem tvegali, da ostanejo sužnji preteklosti in brez perspektiv za prihodnost.

GRADITEV MIRU

12. Na temelju teh razmišljanj se nam kažejo obrisi bolj pravične in miroljubne družbe. Za njeno uresničitev smo dolžni vsi prispevati z vsemi razpoložljivimi močmi. Graditev take družbe zahteva veliko zavzetost, da bi odstranili ne samo očitne diskriminacije, marveč tudi vse pregrade, ki ločujejo skupine. Sprava v duhu pravičnosti, ki upošteva zakonita pričakovanja vseh delov skupnosti, mora postati pravilo. Ne glede na vse ostalo ima vztrajno prizadevanje za uresničitev mirnega sožitja vedno oporo in dopolnitev v ljubezni, ki zaobjema vse narode. Ta ljubezen se lahko izraža v mnogoterih in konkretnih oblikah služenja bogati različnosti človeštva, ki je eno po izvoru in cilju.

Rastoča zavest, ki se danes kaže na vseh področjih v zvezi s položajem manjšin, je za naš čas zanesljivo znamenje upanja za prihodnje rodove in za pričakovanja manjšinskih skupnosti. Spoštovanje le teh je treba presojsati kot nekakšen preizkusni kamen harmoničnega družbenega sožitja in kot pokazatelj državljanske zrelosti, ki so jo dosegle kaka država in njene ustanove. V resnično demokratični družbi je zajamčeno sodelovanje manjšinskih skupnosti v javnem življenju znamenje visokega družbenega razvoja. To je v čast državam, v katerih je vsem državljanom zagotovljeno tako sodelovanje v ozračju resnične svobode.

13. Na kraju želim izreči poseben poziv bratom in sestram v Kristusu. Vsi v veri spoznavamo, kakršnegakoli rodu smo in kjerkoli živimo,

da imamo v Kristusu "dostop k Očetu v enem Duhu", ker smo postali "domačini pri Bogu" (Ef 2, 18-19). Kot člani ene Božje družine ne smemo trpeti razdelitve in diskriminacije med nami.

Ko je Oče poslal svojega Sina na svet, mu je zaupal odrešenje vseh ljudi. Jezus je prišel, da bi vsi "imeli življenje in ga imeli v obilju" (Jn 10, 10). Nihče in nobena skupnost ni izključena od tega poslanstva zedinjujoče ljubezni, ki nam je bila zaupana. Tudi mi moramo moliti, kakor je storil Jezus na večer pred svojo smrtjo s preprostimi in vzvišenimi besedami: "di bili vsi eno, kakor si ti, Oče, v meni in jaz v tebi, da bi bili tudi oni v naju" (Jn 17, 21).

Taka molitev mora postati naš življenjski program in naše pričevanje, kajti kot kristjani priznavamo, da imamo skupnega Očeta, ki ne dela razlike med ljudmi, marveč "ljubi tujca ter mu daje kruha in obleke" (5 Mz 10, 18).

14. Ko Cerkev govori o diskriminaciji na splošno - ali, kot je to v primeru te poslanice, - o posebnih diskriminacijah, ki se tičejo manjšinskih skupnosti, se najprej obrača na svoje člane, ne glede na njihovo vlogo in odgovornost v družbi. Kakor ne sme biti diskriminacije v sami Cerkvi, tako ne sme noben kristjan zavestno spodbujati ali podpirati ustanov in ravnanj, ki delajo razlike med ljudmi in med skupinami. Isti nauk velja tudi za tiste, ki se zatekajo k nasilju ali ga podpirajo.

15. Ob sklepu želim izraziti svojo duhovno bližino vsem članom manjšinskih skupnosti, ki trpijo. Znani so mi njihovi trenutki trpljenja in razlogi upravičenega ponosa. Dvigam svojo molitev, da bi preizkušnje, v katerih se nahajajo, kmalu minile in bi mogli vsi uživati gotovost svojih pravic. S svoje strani prosim za tolažbo molitve, da bi bil mir, ki ga iščemo, vedno bolj resnični mir, zgrajen na "vogelnem kamnu" (Ef 2, 20), ki je sam Kristus.

Naj vas Bog blagoslovi z darovi svojega miru in svoje ljubezni!

V Vatikanu, 8. decembra 1988

Janez Pavel II.

Viktor Papež, Katoliška Cerkev o narodnih manjšinah, zal. Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček in Mladika, Trst 2003, str. 98-108.

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da...

- da se samo 2%-3% Slovencev v matični Sloveniji zanima, kaj se dogaja s Slovenci v zamejstvu...
- da so v Vatikanu pred konklavom namestili sistem za motenje elektronskih signalov, da bi preprečili uhajanje informacij iz Sikstinske kapele...
- da so tik pred volitvami novega papeža na stavnicah posebno visoko kotirali nemški kardinal Joseph Ratzinger (Rim), italijanski Dionigi Tettamanzi (Milan) ter latinskoameriški Oscar Rodriguez Maradiaga (Tegucigalpa)...
- da letos poteka 100 let od smrti pisatelja Janeza Trdine (1830-1905), avtorja *Bajk in povesti o Gorjancih* in velikega narodnjaka...
- da Edvard Kocbek v svojem dnevniku zatrjuje, da so pokol vrnjene domobranske vojske, skupaj 12.000 ljudi, zaukazali tedanji člani Politbiroja slovenske Komunistične partije, in sicer Edvard Kardelj, Boris Kidrič, Ivan Maček, Miha Marinko in Boris Krajgher...
- da sta v državi Ukrajini registrirani 102 veroizpovedi, med njimi katoliška, in sicer z enim milijonom rimskih in s petimi milijoni grških katoličanov...
- da je bila knjiga intervjujev papeža Janeza Pavla II. s časnikarjem Messorijem *Prestopiti prag upanja* v dveh mescih prevedena v največje svetovne jezike in da je izšla v 40 državah...
- da danes med Slovenci, ki so v vaticanski diplomaciji, stoji najvišje nadškof dr. Ivan Jurkovič, apostolski nuncij v Kijevu, prestolnici Ukrajine...
- da je bilo več znanih slovenskih intelektualcev povabljenih v Kučanov Forum 21, a da so po zgledu dr. Tineta Hribarja vabito odklonili...
- da je bila v kitajskem Šanghaju prašičja olimpijada, na kateri so se nastopajoči štirinožci pomerili v teku, skakanju čez ovire, plavanju in potapljanju...

Antena

JUBILEJA V TORONTU

Koprski pomožni škof dr. Jurij Bizjak je 19. decembra lani vodil slovesno somaševanje v cerkvi Marije Pomagaj v Torontu, in to na 50. obletnico blagoslovitve te prve slovenske cerkve v Kanadi. V župniji Marije Pomagaj, ki jo vodijo slovenski lazaristi, je bilo v 50 letih 2.568 krstov, 1.172 parov se je poročilo, 523 župljanov je umrlo, novih maš pa je bilo sedem. Ob jubileju so pripravili tudi kulturni spored.

Dne 29. januarja pa so v župnijski dvorani praznovali 50-letnico Slovenske telovadne zveze v Kanadi. Inž. Frank Gormek, ki je bil med njenimi ustanovitelji, je ob tej priložnosti predstavil svojo novo knjigo o vojnih letih Freedom Fighters (Borci za svobodo).

UMRL JE SLIKAR MARJAN POGAČNIK

Marca je umrl zaslužni profesor na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani slikar in grafik Marjan Pogačnik, ki je na ALU predaval v letih 1962-79. Rodil se je 30. septembra 1920 v Ljubljani. Veljal je za utemeljitelja sodobne slovenske grafike.

GEOGRAF MILAN BUFON

Tržaški geograf prof. Milan Bufon, ki je prorektor Univerze na Primorskem in predsednik Slovenskega raziskovalnega inštituta v Trstu, je v Kopru v zbirki Annales na 322 straneh izdal novo študijo z naslovom Med teritorialnostjo in globalnostjo - Sodobni problemi območij družbenega in kulturnega stika.

UMRL MISIJONAR REBOL

V Kaliforniji je 18. januarja umrl dolgoletni misijonar, duhovnik marist Franc Rebol. Rodil se je 25. novembra 1925 v Šmartnem pod Šmarno goro. Še pred vojno se je z ostalimi člani družine pridružil očetu, izseljencu v ZDA. V duhovnika je bil posvečen leta 1953 v New Yorku. Več kot 50 let je bil misijonar na Tajvanu.

Umrl je prof. Ivan Artač

Dne 12. aprila je v Trstu umrl zaslužni šolnik in ugledni kulturni delavec prof. Ivan Artač. Bil je med tistimi idealisti, ki so prva leta po vojni na Goriškem in Tržaškem obnavljali slovensko šolstvo in prosveto, kulturno življenje, tisk in organizacije. Rodil se je 7. avgusta 1921 v Notranjih Goricah pri Brezovici. V osrednji Sloveniji je končal klasično gimnazijo in si oblikoval krščanski, slovenski in demokracijski pogled na svet.

*Prof. I. Artač na Dragi 2004
foto Cvelbar*

Ob koncu vojne se je umaknil na Goriško, opravil maturo še na učiteljskišči in leta 1946 začel 40-letno pot šolnika ter še daljšo pot javnega delavca. Na tržaški univerzi je končal nato še politične vede. Poučeval je na osnovnih, potem na srednjih šolah v Kanalu, Nabrežini, Dolini, pri Sv. Jakobu v Trstu, v Rojanu, na Proseku, na trgovski akademiji in še kje, najdlje na srednji šoli na Opčinah. Ker pa do leta 1983 ni dobil italijanskega državljanstva, je bil skoraj do konca le suplent. Za dijake je prirejal šolske prireditve, urejal list Leteči zmaj, sodeloval pri sestavi 8 učbenikov za zgodovino in slovenščino, sam pa napisal učbenik zgodovine za srednje šole Človek in čas v 3 knjigah.

Kot režiser in pisec je sodeloval s Finžgarjevim domom in društvom Tabor na Opčinah. Pri Slovenskem dobrodelnem društvu je bil dolgo odbornik in tudi predsednik, vodil je vrsto njegovih otroških kolonij.

Prof. Artač je dolga leta sodeloval z Radiom Trst A: tako na časnikarskem kot na programskem oddelku, in sicer z vodenjem oddaj Radia za šole, Glasbe po željah, s prevodi, dramatizacijami in nastopanjem pri Radijskem odru. Pisal je tudi za več revij in časopisov. Tri njegove veseloigre so izšle v knjigi z naslovom Trubadur z vrtnico. Napisal je še knjigo Opčine - zgodovinski oris župnije in leposlovno oblikovane spomine ter razmišljanja Nebo je žarelo, ki jih je izdala Mladika ob njegovi 80-letnici.

KULTURNI VEČERI DRUŠTVA SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV

Ob predstavitvi knjige Andreja Zagheta "Bolezni in motnje, zrcalo naše duše" (levo); predavatelj prof. Peter Suhadolc (v sredini); p. Mirko Pelicon (desno).

Prvi ponedeljek v marcu je Društvo slovenskih izobražencev priredilo 7. marca v Peterlinovi dvorani. Večer so priredili ob izidu knjige dr. Andreja Zagheta *Bolezni in motnje, zrcalo naše duše. Pogled v psihosomatiko in grafolojijo*. Pri predstavitvi knjige sta sodelovala še psiholog dr. Danilo Sedmak in psihiater dr. Boris Caris. Naslednji ponedeljek, 14. marca, je dr. Peter Suhadolc predaval o aktualni temi "Od potresa do tsunamija". Uvod v velikonočni teden pa je podal pater Mirko Pelicon z razmišljanjem o spravi v ponedeljek, 21. marca. Po velikonočnih praznikih je društvo začelo svojo redno sezono v ponedeljek, 5. aprila, s podelitvijo literarne nagrade Vstajenje. V ponedeljek, 11. aprila, je bil v Društvu zanimiv "Istrski večer" z Rožano Špeh, etnografinjo in raziskovalko istrskega ljudskega blaga. Srečanje z njo je vodil Silvan Prodan. V ponedeljek, 18. aprila, sta v Peterlinovi dvorani nastopili prof. Marija Pirjevec in Lojzka Bratuž. Govorili sta na temo "Pogled na literarnozgodovinsko delo Martina Jevnikarja in prof. Lojzke Bratuž".

Rožana Špeh in Silvan Prodan (zgoraj); prof. Lojzka Bratuž in Livij Valenčič (levo) ter prof. Marija Pirjevec (desno) na večeru z naslovom "Pogled na literarnozgodovinsko delo Martina Jevnikarja in prof. Lojzke Bratuž".

SSG in nagrajani Adrijan Rustja

Združenje dramskih umetnikov Slovenije je svoje visoko priznanje, ki ga je nedavno poimenovalo po Mariji Veri, letos podelilo Tržačanu Adrijanu Rustji za življenjsko delo. Upokojeni igralec in režiser Slovenskega stalnega gledališča, ki še na-

prej veliko dela, je pri SSG odigral 140 vlog in podpisal 29 režij, na Radiu Trst A je odigral 1900 vlog in podpisal 225 režij, dragoceno pa je še njegovo delo z amaterskimi odri, tudi v Benečiji.

Nagrado so mu slovesno izročili 29. aprila v Kulturnem domu v Trstu ob zadnji premieri sedanje sezone SSG. Gre za veseloigro Cvetka Golarja Uduva Rošlinka v kraški narečni preobleki in režiji Zvoneta Šedlbauerja.

Ob koncu sezone, ki je za SSG zaradi finančnih težav izredno huda, je Društvo Slovensko gledališče, ki predstavlja hrbtenico uprave SSG, 23. aprila pripravilo celodnevni posvet Kakšno gledališče si želimo?

100-LETNICA ROJSTVA MILKA BAMBIČA

Ob 100-letnici rojstva slikarja, kritika in izumitelja Milka Bambiča je Sklad Mitja Čuk na Opčinah po njem poimenoval svojo likovno galerijo, v kateri je tudi postavil Bambičevo razstavo.

V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici so 26. aprila pripravili mednarodni simpozij o Milku Bambiču in razstavo njegovih del.

Naslednjega dne so v Kulturnem domu v Gorici odprli razstavo njegovih karikatur, v Deželnem avditoriju pa razstavo risb slovenskih in italijanskih osnovnošolcev o Bambičevih risbah Kralj Honolulu.

V galeriji Ars v Gorici pa se je Bambiču na čast ponovno zbrala ob skupni razstavi nekdanja tržaška slikarska skupina iz 60. let Grupa U.

MENS

Od 19. do 24. marca je bil v kraju Ritten na Južnem Tirolskem tradicionalni velikonočni seminar mednarodne mladinske zveze manjšin Mladina evropskih narodnih skupnosti (angl. kratica: YEN). Med 120 udeleženci iz 15 držav so bili tudi predstavniki Slovencev iz Italije in Avstrije, ki so opozorili na odprta vprašanja obeh skupnosti. Podpredsednik MENS-a je Tržačan Matjaž Jaklič.

OBČNI ZBOR TIGR-A

Na občnem zboru Društva za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske v Novi Gorici je bil 16. aprila potrjen za predsednika Franjo Batagelj, odbor pa je delno prenovljen.

Posebni spominski plaketi so na zasedanju podelili zgodovinarju Jožetu Pirjevcu iz Trsta in publicistu Milanu Gregoriču iz Kopra.

UMRL DR. ANTON LIPOVŠEK

V Hamburgu je 6. marca umrl časnikar in mednarodni pravnik dr. Anton Lipovšek. Rodil se je 29. januarja 1919 pri Mariboru. Na ljubljanski univerzi je študiral pravo, leta 1962 pa je na tujem dosegel doktorat. Med vojno je bil nekaj časa pri primorskih domobrancih v Trstu, nato je delal v Rimu, v letih 1955-62 je bil urednik Našega tednika v Celovcu, od leta 1963 do upokojitve pa docent za mednarodno pravo v Hamburgu, kjer je zlasti preučeval vzhodnoevropske države.

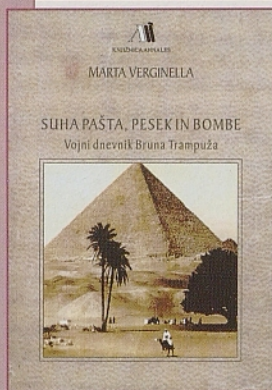
ESEJI DUŠANA JELINČIČA

V zbirki Študentske založbe Litera iz Maribora Nova znamenja je izšla nova knjiga tržaškega pisatelja in časnikarja Dušana Jelinčiča Eseji z zahodnega roba. Gre za zbirko 14 esejev, zapisov, predavanj in javnih posegov, ki so razdeljeni na 5 sklopov, obravnavajo pa primorsko književnost, samozavest in upor proti raznarodovanju, ustvarjalnost Vladimira Bartola, idejno podobo sodobnosti in dileme ustvarjalcev.

NAGRADA ZA ZBOR HRAST

Mešani pevski zbor Hrast iz Doberdoba, ki ga vodi Hilarij Lavrenčič, je na 19. vseslovenskem tekmovanju Naša pesem, ki je bilo 16. in 17. aprila v Mariboru, z 90,7 točke dosegel zlato plaketo, in to že četrtič v Mariboru.

Vojni dnevnik Bruna Trampuža

Tržaška zgodovinarica prof. Marta Verginella, ki predava občno zgodovino 19. stoletja in teorijo zgodovine na ljubljanski univerzi, je na podlagi vojnega dnevnika Tržačana Bruna Trampuža (1909-1968) sestavila zanimivo knjigo Suha pašta, pesek in bombe, Vojni dnevnik Bruna Trampuža. Izšla je v Kopru v zbirki Annales. Pred tem je njegovo pisanje in svoje komentarje uporabljala za niz oddaj na Radiu Trst A.

Gre za zgodbo, kot jih veliko beremo v rubriki Mladike Iz arhivov in predalov: mlad Primorec se med vojno znajde v italijanski vojaški suknji, na fronti v Afriki, v angleškem ujetništvu, v jugoslovanskem kraljevem gardnem bataljonu, nato med prekomorci in na jugoslovanskih bojiščih. Pri tem pa zanimivo popisuje svoja doživetja in svoje velikokrat kritične vtise.

PRAVLJICE ANAMARIJE ZLOBEC

Pri Goriški Mohorjevi družbi je izšla nova zbirka pravljic O srečni hišici in druge pravljice, ki jo je napisala Anamarija Volk Zlobec, ilustrirala pa Magda Starec Tavčar.

NADŠKOF ALOJZ URAN V TRSTU

Ljubljanski nadškof in metropolit Alojz Uran je bil 16. aprila na obisku med Slovenci v Trstu. Najprej je imel javno srečanje v Marijinem domu v Ul. Risorta, nato je maševal v cerkvi pri Sv. Jakobu, kjer praznujejo 150-letnico župnije.

OBRAZI ŽIVLJENJA

V tržaškem občinskem razstavišču v Palači Costanzi so 7. aprila odprli razstavo fotografij nestorja tržaških fotografov Maria Maganje *Obrazi življenja*. Gre za izbor posnetkov etnološke vrednosti iz let 1945-57, ki je bil leta 2000 že na ogled v Ljubljani.

ŠTUDIJA TATJANE ROJC

Goriška Mohorjeva družba je izdala študijo slovenistke prof. Tatjane Rojc, ki predava na univerzi v Rimu, *Pogledi na nove razsežnosti slovenskega pesništva od Prešerna do Kosovela*.

CELODNEVNI SIMPOZIJ O NARODNEM DOMU

Narodna in študijska knjižnica iz Trsta je 16. aprila pripravila celodnevni simpozij o Narodnem domu ob 100-letnici otvoritve (1904).

MUŠIČ V DACHAU

Ob 60-letnici osvoboditve internirancev v nacističnem taborišču Dachau je uprava muzeja v nekdanjem taborišču, ki jo vodi Barbara Distel, pripravila slikarsko razstavo Zorana Mušiča o trpljenju v taborišču. Na ogled bo do 28. avgusta. Izšel je tudi dobro dokumentiran katalog.

Podelitev nagrade Vstajenje Borisu Pangercu

Boris Pangerc (levo) in pogled v dvorano med nastopom okteta Škofije (desno).

Letošnjo 42. literarno nagrado Vstajenje so svečano podelili v ponedeljek, 4. aprila, pesniku Borisu Pangercu. O njegovem delu, predvsem pa o zadnji knjigi pesmi, za katero je prejel nagrado, je govorila prof. Neva Zaghet. Iz pesniške zbirke *Odžejališče* sta nekaj pesmi prebrala člana Radijskega odra Nadia Roncelli in Marjan Kravos. Za glasbeni okvir pa je poskrbel Oktet Škofije. Utemeljitev za nagrado je prebrala predsednica komisije prof. Lojzka Bratuž, denarno nagrado pa je v imenu Zadrugne kraške branke izročil njen podpredsednik Adriano Covacich.

Prof. Neva Zaghet o pesniškem delu Borisa Pangercu (levo); pozdrav predsednice komisije prof. Lojzke Bratuž (desno).

Tečaj lepe govorice in rojstni dan Irene Žerjal

Nastop udeležencev tečaja lepe govorice (levo); Peter Raseni in Nadia Roncelli (desno).

Irena Žerjal.

V sredo, 27. aprila, so v Peterlinovi dvorani v Trstu zaključili letošnji Tečaj lepe govorice s prireditvijo, ki so jo posvetili pesnici Ireni Žerjal ob njeni 65-letnici. Večer je uvedla voditeljica tečaja Matejka Peterlin, ki je poudarila pomen lepega slovenskega govora in obrazložila program. Glasbeni okvir je pripravila čelistka Irene Ferro-Casagrande, sledil je ogled videoposnetka, ki ga je o pesnici Žerjalovi pripravila Maja Lapornik za tržaški sedež RAI, nato pa so udeleženci tečaja brali prozo in poezijo iz del Irene Žerjal. Nastopila sta tudi člana Radijskega odra Nadia Roncelli in Peter Raseni, ki sta pod mentorstvom Aleksija Pregarca naštudirala izbor pesmi Irene Žerjalove. Nakar sta se Žerjalovi poklonila z branjem njenih poezij tudi Aleksij Pregarc in Matejka Peterlin. Na koncu se je pesnica zahvalila za lepo prireditev in počastitev.

PRIMORSKI SLOVENISTIČNI DNEVI

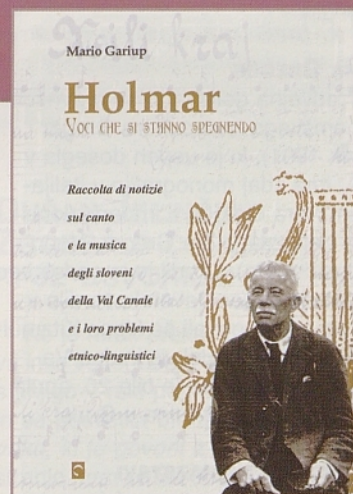
V Kobaridu so 7. in 8. aprila priredili 16. Primorske slovenistične dneve, posvečene primorski literarni zgodovini. Prof. Lojzka Bratuž je predavala o literarnozgodovinskem delu prof. Martina Jevnikarja, prof. Marija Pirjevec pa o delu prof. Lojzke Bratuž. Prof. Tatjana Rojc je predavala o Kosovelu in estetski kritiki. Več prispevkov so posvetili Dušanu Pirjevcu in Antonu Ocvirku, ki so mu na rojstni Žagi tudi odkrili spominsko ploščo, v Bovcu pa posvetili razstavo.

KRVOSKRUNSTVO V DOBI MODERNE

Tako bi lahko prevedli naslov študije L'incesto nel moderno, ki jo je Tatjana Floreancig iz Nabrežine objavila pri založbi Campanotto. V njej analizira odmeve te problematike v delih, ki so jih napisali Luigi Pirandello, Robert Musil, Arnolt Bronnen in Anais Nin.

Nova knjiga Maria Gariupa

Župnik iz Ukev Mario Gariup je v svoji najnovejši knjigi ponovno predstavil javnosti veliko pričevanj o slovenski preteklosti in sedanjosti v Kanalski dolini. Knjiga v italijanščini *Holmar, Voci che si stanno spegnendo* (Holmar, Glasovi, ki ugašajo) je sicer posvečena liku in delu organista ter pevovodje v Žabnicah Tomaža Holmarja st., vendar na 365 bogato dokumentiranih straneh prinaša kopico podatkov o odnosu Slovencev v Kanalski dolini do petja, glasbe, jezika in lastne pripadnosti. Objavljene so tudi tamkajšnje stare cerkvene in posvetne pesmi.

ZAKLJUČEN GLEDALIŠKI VRTILJAK

Radijski oder je po zaključku 7. gledališkega vrtiljaka ponudil najmlajšim še izredno predstavo izven abonmaja v nedeljo, 10. aprila. Nastopila je gledališka skupina Ona-on iz Murske Sobote s predstavo Abeceda.

UMRLA TRŽAŠKA POLITIKA

V Trstu je 31. marca umrl znani zgodovinar, svojčas član slovensko-italijanske komisije zgodovinarjev univ. prof. Elio Apih (rojen 1922). V 50. in 60. letih je imel vidno vlogo v socialistični stranki PSI, v kateri je bil tudi tržaški pokrajinski tajnik.

Ravno tako v Trstu je 4. aprila preminil politik in publicist Claudio Tonel (rojen 1927), ki je bil svojčas tajnik tržaške federacije Komunistične partije Italije in podpredsednik deželnega sveta Furlanije-Juljske krajine. Veliko je pisal o tržaški politični zgodovini, a tudi o svojih doživetjih in pogledih.

NORA GREGOR

Predvojna goriška filmska zvezdnica nemškega izvora Nora Gregor (letnik 1901), ki je uspeh dosegla v ZDA, ima zdaj monografijo v italijanščini Nora Gregor, L'imperfezione della bellezza (Nora Gregor, Nepopolnost lepote). Uredil jo je sodelavec Kinoateljaja Igor Devetak, študije v njej pa so prispevali še Hans Kitzmüller, Sandro Scandolara in Joe Valenčič. Predstavitve je bila 26. aprila na Dvoru Darko Bratina v Gorici.

ARGENTINCI NA RAZSTAVI

V Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani so 24. februarja odprli razstavo Slovenski priseljenci v Argentini. Leta 2003 jo je kustosinja Daša Hribar s sodelavci iz izseljeniških vrst postavila v Buenos Airesu, tokrat pa so jo še dopolnili.

FILM O KOSOVU

Tržaška publicistka in filmska ustvarjalka Eva Čuk je pripravila dokumentarec o manjšinah na Kosovu z naslovom Realities Kosova/o. Premiera je bila 22. marca v Gorici.

KOROŠKI KULTURNI DNEVI

V Ljubljani so med 26. aprilom in 14. majem na sporedu 2. Koroški kulturni dnevi. Več pobud je uglasenih na nedavno 50-letnico Avstrijske državne pogodbe.

42. literarna nagrada Vstajenje za leto 2004

Dne 22. marca se je sestala v Trstu na sedežu Slovenske prosvete v Donizettijevi ulici št. 3 komisija literarne nagrade "Vstajenje", ki jo sestavljajo prof. Lojzka Bratuž, prof. Robert Petaros, prof. Zora Tavčar, dr. Zorko Harej, prof. Diomira Fabjan Bajc, prof. Neva Zaghet in urednik Marij Maver.

Iz lanske izvirne knjižne bere je komisija pregledala 32 del zamejskih in zdomskih avtorjev z letnico 2004. Odločila je, da nagrado prejme pesnik **BORIS PANGERC** za pesniško zbirko *Odžejališče*.

V tej zbirki je Pangerc opozoril nase z zrelo, pristno in izčiščeno poezijo širokega tematskega zajema. V njej izkazuje redkega posluš za tukajšnji prostor in čas, še zlasti za izumirajoči patriarhalni in sodobni slovenski svet domačega Brega. Predvsem izstopa vztrajanje njegovih ljudi za preživetje ob hkratni poetičnosti oljčnikov in vinogradov. V tej poeziji odmeva tudi bližina mesta in morja, hkrati pa je v njej vseprisotna tudi misel na velika vprašanja bivanja. Zbirko odlikujeta izbran jezik in bogata metaforika, z izvirnim naslovom vred.

Trst, 22. marca 2005

Denar za nagrado je prispevala **ZADRUŽNA KRAŠKA BANKA z Opčin**.

Ocene

KNJIGE

ANGEL KOSMAČ: TRNJEVA POT SLOVENSKEGA DUHOVNIKA

V slovenski zamejski publicistiki je ime Angela Kosmača dovolj znano. Dovolj je, da omenimo, da je, domačin z Brega, napisal knjigo o zgodovini Ricmanj in Boršta. Poleg tega je objavljaval v verskih publikacijah, in sicer, bivši študent rimskega Russicuma, članke o problematiki vzhodnih cerkva ter o ekumenskem gibanju.

Njegova zadnja knjiga, ki jo danes predstavljamo, je knjiga spominov. Takšen je namreč tudi njen naslov - *Spomini*. Pravzaprav gre za podnaslov daljšega naslova, ki se komu utegne zdeti preveč patetičen - *Trnjeva pot slovenskega duhovnika*. Naj takoj omenimo, da vtis ni povsem neosnovan, in sicer glede na vzdušje knjige, ki nima nič tragičnega, ampak nasprotno diha iz nje neka blaga, pomirljiva, prav evangelijska vedrina. Sicer pa je sam avtor v spremni besedi - *Spominom na pot* - zapisal, da si želi "da bi ti bolj osebni spomini preproste ga duhovnika na slovenskih tleh le pripevali svoj delček k duhovni in kulturni rasti našega človeka v času splošnega razvrednotenja starih pravil življenja". Še posebej si želi - in tukaj lahko vidimo korekturo k dramatičnosti naslova - da bi njegovi spomini pomenili, kakor pravi, "veselo pesem življenja, ki mi je bilo dano ..."

Avtor je gradivo razporedil v osem delov, porazdeljenih v krajša poglavja.

To so: I. *Otroška leta*, II. *Čudna semeniška pravila*, III. *Ljudsko sodišče in njegova pravica*, IV. *Slovenska šola in njeno bogastvo*, V. *V večnem mestu*, VI. *Ali bo puščava res cvetela*, VII. *Veliko ponižanje*, VIII. *Ljubezen, odpuščanje, sprava*.

Bralec, ki premalo pozna Breg, bo v prvem poglavju s pridom zvedel za

kakšen podatek, ki ima dokumentarno vrednost. Tako bo na primer našel omenjene nekatere tamkajšnjih manjših romarskih poti, ki do danes še niso izginile iz ljudske zavesti. V drugem delu se avtor spominja svojih gimnazijskih in deloma teoloških let v koprskem semenišču. Proslulo šovinistično vzdušje v tistem zavodu je dovolj znano, da bi bilo lahko tukaj avtorjevo spominjane manj udržano, tudi imensko bolj informativno. V tretjem delu se zvrstijo dogodki iz njegovega službovanja v raznih krajih slovenske Istre, predvsem v Gradinu. Glede na tedanje razmere, ko je bila Cerkev na udaru policijske in ateistične države, razumljivo gre tukaj za dramatično snov, ki pa jo avtor poda brez zagrejenosti, iz blage krščanske distance. V IV. in V. delu teče pripoved o avtorjevih kaplanskih mestih, in sicer najprej pri Sv. Jakobu, potem v Rojanu in na Opčinah. Štiriletni študij v Rimu - 1956-1960 - je snov V. dela. Tu gre za odpiranje novih obzorij, tako v kulturi (študij na Gregorijani in na Papeškem vzhodnem inštitutu, kjer je avtor diplomiral s tezo o *Pravni ureditvi srbskih srednjeveških samostanov*) kakor v osebni življenju (poznanstva s sošolci različnih narodnosti) ter v ekumenskih potovanjih (predvsem po Grčiji in na goro Atos).

Ostale tri dele, VI., VII. in VIII. - bi lahko imenovali ricmanjske, ker jih avtor navezuje na kraj, kjer je od leta 1960 župnik. Gre, kot je znano, za kraj z dramatično cerkveno preteklostjo, ki pa vendar ni zaustavil avtorjevega duhovniškega zaleta, o čemer govori vrsta pobud - od postavitve Baragovega doma in kapelice v Domju do raznih ekumenskih prireditev in potovanj. Naj iz tega dela knjige posebej poudarimo poglavje *Veliko ponižanje*. Gre za ponižanje, ki ga je avtor, žlahtno zaveden Slovenec, doživel skupaj s svojo skupnostjo ob obisku papeža Janeza Pavla II. v Trstu, ko je bila iz obredov na Velikem trgu izločena vsaka slovenska beseda. Zgodovinsko dragoceno je,

kar avtor pove o zadevnem pomenku s škofom Bellomijem, ko mu je ta zastavil vprašanje, ali je prav ravnal, ko se je vdal pritisku politikov: "Ne!", s katerim mu je odgovoril avtor, je v čast njegovi zavednosti in značaju.

Gre torej, kot je razvidno že iz teh omemb, za gradivsko pisano knjigo, kjer se osebno spominjanje vpleta v širše narodno in mednarodno dogajanje. Edina pripomba, ki jo more imeti bralec, je, da bi bil lahko avtor na nekaterih mestih zgovornejši. A udrženost je treba brez dvoma pripisati tudi njegovi duhovni naravnosti, ki hoče dosledno živeti etos poklica, ki si ga je izbral. Opraviti imamo namreč z zelo krščansko knjigo, uglaseno na najširšo srčno blagost, kar je posebno vidno na primer v odnosu tega duhovnika do neverujočih in celo do samomorilcev.

Posebno pohvalo zasluži tudi jezik, posebno ko gre za pisca, ki ni imel slovenskih šol. Ta njegov jezik je sicer brez literarnih ambicij, preprost in jasen, a v doživetem in kultiviranem slovenskem stilu.

Knjigo je izdala založba Mladika, jezikovni pregled je opravil Robert Petaros, fotografije in dokumenti - knjiga je z njimi bogato opremljena - so iz ricmanjskega župnijskega in osebne arhiva.

A. R.

DUŠAN JELINČIČ, ZGODBA O ČLOVEKU, KI JE GOVORIL Z VETROM

Ko je mrak prekril vse napore dneva in je večer obetal pomiritev, sem se s knjigo v roki pogreznila v naslanjač in se posvetila branju *Legende o človeku, ki je govoril z vetrom*. Stran za stranjo sem prišla do zadnje natisnjene vrstice, prikradla sem se do konca in do pike, za katero je natisnjena le še obsežna in raznolika bibliografija pisatelja Dušana Jelinčiča, katerega literarni opus obsega kar nekaj romanov in esejev, pripovedi, potopisev in kratkih zgodb. Prav med slednje sodi

Legenda o človeku, ki je govoril z vetrovom, kjer pisec postavlja pred bralca lik mladega izobraženca Diega in njegov nebrzdan odnos do sveta. Diego preživlja svoj vsakdan v Veroni, kjer živi na Travnem trgu v starem delu mesta. Temeljna lastnost njegovega značaja je strogo začrtani in utrjeni jaz, ki se oklepa jasno zasnovanega bivanjskega modela. Diego si želi "zajemati življenje s polno žlico", kot za piše avtor, kar pomeni, da lucidno obdela vsak detajl dneva in ne izgubi ene same sekunde. Čas si organizira z nenehno intelektualno zaposlitvijo ali z intenzivnimi dejavnostmi. Že zgodaj zjutraj opravlja svoje marketinške posle v podjetju Elex-tronix, v poznem popoldnevu piše literarne eseje, zvečer odhaja na koncerte, v gledališče, na nogometne tekme, v kino, na sprehode, na sladolede ali v picerijo. Včasih pa le preživi večer doma v sladki družbi ali pa prebira svetovne klasike, redno in za sprostitve še kolesari in preteče trim stezo. Zahtevni koncept bivanja postaja za literarnega junaka iz dneva v dan bolj utrudljiv in neznošen, kar deluje moteče tudi na okolico. Strog odnos, ki ga epski junak ima do lastnega bivanja, se počasi spreminja v psihični boj, postane prisila, ki se zapleta v bolešni mehanizem samokaznovanja. Diego se naenkrat ne more več ustaviti, zahteva obrodi zahtevo, naloge se kopičijo, nezadovoljstvo tudi, pride celo do tega, da če se v teku dneva glavni junak izmuzne kakemu opravilu, se tega loti ponoči, ko vsi ljudje spijo in je čas mrtev. Kmalu postane krčevita volja po realizaciji svoje bivanjske računice neizprosna zahteva, ki vodi epskega junaka v pravo obsesijo. Za uspešnost v poklicu, sanovšečnost in briljantno nastopanje v družbi je Diego pripravljen prestopiti vse etične robove. Ko se namreč življenjska norma napolni s surovo strastjo, tedaj človek v doseganju svojega cilja nima nobene zavore, preda se demoničnosti, ki razpara dušo in vanjo vnaša uničevalno slo. Tako Diego sklene pogodbo s hudičem, se roga besedam ljubezni, sočloveku ponudi zaklete rešitve, s posilstvom preseka srce zaljubljeni sladki Sabini, z umorom se reši prijateljske geste zvestega Marija. Vendar kmalu se peklenske radosti izvotlijo, poklicni uspehi so puhla zadoščenja, neomajna energija dolgočasi. Tedaj zapihajo vetrovi res-

nice in glavni junak začuti v sebi globoke iznakaženosti, Diegova intima se tako prelevi v ničiče, v katerem izginejo vsi še tako logično izdelani življenjski vzorci. Osrednji junak spozna, da je tako osnovna življenjska enačba nerešljiva in da je sedaj nujno prekoračenje danosti, neobhodna je prestopitev iz slabega v dobro, iz sebičnosti v dajanje, iz niča v luč. Kot bi obrnil klesidro, se skuša glavni junak spet vrniti k avtentičnemu bivanju in izriniti slabo z dobrimi deli. V Kalkuti pomaga bolnemu sinjeokemu Salemu umreti, na Slonokoščeni obali reši žensko prisiljene poroke, v Južni Ameriki pa otroka pred nasilnim očetom. Toda kazalci ure življenja se nikdar ne obrnejo nazaj, temveč le naprej odbijajo čas, tako prispe Diego na konec svoje zemeljske poti. Zanj napoči čas smrti, v kateri pride do izravnave med dobrim in slabim. Diego ima namreč predsmrtno vizijo, v kateri zagleda svojo shojeno življenjsko stezo, po kateri skupaj hodita umorjeni Marjo in sinjeoki Saleman, za njima pa posiljena sladka Sabina in mali rešeni Juan.

Jelinčičevo obravnavano prozno besedilo se predstavi kot urejena in lahko berljiva zgodba, napisana v nepretencioznem jeziku, ki se izogiba vsake metaforične okrašenosti in nabreklega sloga ter vztraja v vsakdanjosti izrazja in enostavni sintaksi. Pripovedna tehnika kaže izostren smisel za pripovedovanje zgodb. V delu namreč ni ene same sklenjene zgodbe, temveč se dogajanje iz vrstice v vrstico kopiči, dogodki se presegajo, dopolnjujejo, prepletajo, menjujejo, zamotajo, zapišejo nad besedilom ali pa ostanejo neubesedljive fabule, predvsem pa dobivajo simbolne pomena. Jelinčič ne izgubi nobene priložnosti, da sledi novim pripovednim izhodiščem, ki se včasih kar sama vsilijo v naracijo in pisatelja odnašajo stran od osnovne pripovedi, da jih komaj dohaja, ujame in priklene na glavno pripovedno os. Zgodbe imajo včasih pridih trivialnega žanra, včasih pa ustvari avtor fabulativne vezi z dogajanjem iz znanih literarnih del.

Na zadnjih petdesetih straneh knjige je natisnjena daljša spremna beseda, v kateri Jelinčič sproti popisuje, kako je *Legenda* nastajala. Ta pripovedni okvir pa pisec preraste z vnašanjem anekdotičnega materiala, čudežnih prigod in drugih pripovednih

elementov, ki skupaj tkejo novo literarno besedilo, naslovljeno *Legenda o nastanku legende ali po sledovih Romea in Julije*. Zgodbo požene potovanje epskega subjekta v Reggio Emilijo, kjer naj bi se udeležil šahofskega turnirja. Med drdranjem vlaka skozi furlansko nižino glavni junak, prvoosebni pripovedovalec, bere Shakespearjevo komedijo Romeo in Julija, ki presune njegovo strastno naravo, da opusti prvotni načrt in izstopi v mestu Julijine ljubezni, v Veroni. Od tu lahko naštevamo podobnosti med dvema prozama: isti je dogajalni čas, podobne so pripovedne situacije, slični so človeški odnosi, enaka je narativna tehnika, podobnosti zabeležimo celo v dialogih. Če pa primerjamo oba epska junaka, odkrijemo kar veliko sorodnosti, predvsem v motivaciji njunega početja. Oba sta namreč obremenjena z izredno notranjo voljo, ki diktira točno določen vrednostni sistem, na podlagi katerega izdelujeta svoj življenjski načrt. Tudi epski junak *Legende o legendi* si namreč postavlja kot temeljni cilj polno življenje, kar predvideva zelo jasen in zahteven načrt: dokončan univerzitetni študij, trikratno potovanje okoli sveta, harmonično razmerje z naravo, pisanje, branje na stotine knjig.

Katarzično potovanje v Verono ne prinaša torej pomirjujoče duševne zglajenosti in notranjega očiščenja, temveč zoži težišče notranjega sveta na razumsko obvladanje vsake avtentičnosti, ukinja spontanost in prisili človeka, da si uredi funkcionalno in dosledno bivanje. Slednje zahteva od epskega junaka neverjetne napore, kajti nenehne potajitve vodijo v globoko izčrpanost in v omrtvičenost nekaterih predelov v intimi, kar diši po skrajni osamljenosti in odtujenosti od sočloveka. Prav v teh pripovedih je Jelinčičeva proza najbolj ganljiva.

Vilma Purič

SKROMNA REVIIJA Z NESKROMNO VSEBINO

Imamo revije, ki veljajo za kulturno ugledne, pa jih človek komaj kaj več kot prelista in potem odloži. Na drugi strani pa imamo publikacije, ki takšnega ugleda nimajo, pa človeka pritegnejo s svojo vsebino, da si mora vsaj kakšen prispevek prebrati.

To je vsaj po presoji pisca te rubrike primer slovenskega ameriškega

mesečnika AVE MARIJA, ki sicer na kulturni ugled resignira že s svojim naslovom. Ta namreč kaže na izključno versko, celo pobožno vsebino, medtem ko ta nikakor ni edina sestavina publikacije.

AVE MARIJA bo kmalu slavila stoletnico izhajanja, kar je v slovenski publicistiki izjemen jubilej. Zdaj ji namreč teče že 95. letnik. Izdaja jo kustodija slovenskih frančiškanov v Lemontu v državi Illinois v ZDA, nedaleč od Chicaga. Urednik ji je frančiškan Bernardin Sušnik, upravitelj pa njegov sobrat Vendelin Špendov.

Značilnost revije je njena izredna povezanost s slovenskim verskim in kulturnim izročilom. Na to kažejo že njene platnice, ki bralca še posebej pritegnejo. Gre za barvne reprodukcije cerkva, raztresenih po slovenski zemlji, povečini manj znanih. Tako imamo na primer v novembrski številki 2003 - pri tej se bomo tudi ustavili - sliko župnijske cerkve male vasi Sromlje s področja Bizeljskega, kjer se ravna ob Savi pri Brežicah dviguje proti severu na Kozjansko. Vsakič je znotraj platnice slika predstavljena v svojem zgodovinskem profilu.

Seveda slika na platnici ni edino znamenje domoljubnosti revije. To je videti na primer, če se ustavimo pri informativnosti, pri rubriki *Brali smo*, kjer bralec zve za vrsto zanimivosti iz sveta, v prvi vrsti pa iz Slovenije. Iz izbora novic je razvidno, da sestavljalec rubrike tesno sledi dogajanju v domovini, tako verskemu kot kulturnemu. Da pa prav posebej sledi političnemu, dokazuje na koncu revije kar obširna rubrika *Za narodov blagor*, v kateri p. Bernardin Sušnik z jasnovidno ostrino komentira politično dogajanje v Sloveniji.

Seveda ima slovenska tematika levji delež tudi pri kulturnem gradivu. Naj v tej številki opozorimo na že 9. nadaljevanje istega p. Sušnika o *Slomškovi verski obnovi lavantinske škofije*. V tej številki se ustavlja pri znani aferi lažnega prikazovanja v Vitanju, ki ga je Slomšek ostro obsodil. A naj izpostavimo najtehtnejši prispevek, portret znanega kulturnega delavca Franceta Koblarja, ki ga je napisal Silvester Čuk. Iz članka izvemo zanimive podatke o tem izrednem katoliškem intelektualcu, kritičnem spremljevalcu slovenskega literarnega in gledališkega življenja. Domovinska prvina je prisotna v reviji tudi v nadaljevanjih po-

vesti *Kako sem se jaz likal* ljudskega pisatelja Jakoba Alešovca. In da ne pozabimo: prisotna je tudi v prispevkih rednega sodelavca te publikacije, japonskega misijonarja p. Vladimira Kosa, ki reviji streže tako s prozo (*Iz mojega oguljenega misijonskega cekarja*) kakor z verzji.

Vendar se revija, ki izhaja v Združenih državah Amerike, le ne more tako zapreti v svoje domačijstvo, da ne bi videla sveta okrog sebe. Tako moramo tej reviji priznati tudi širok svetovljanski razgled. Glede kulture naj se omejimo na dva sestavka: na nadaljevanje *Ljudstvo Svetega pisma* odličnega francoskega katoliškega zgodovinarja Henrija Daniela Ropsa, ki je kljub svojemu sijajnemu stilu založniško neznano celo v Sloveniji. Drugi prispevek, razmišljanje *O žalosti*, pa je vzeta iz dela manj znanega cerkvenega očeta Evagrija Pontskega.

V reviji so sestavki, ki se dotikajo širše verske problematike. Tako v tej številki najdemo dva, ki privlačita s svojo zanimivostjo: *Ameriški antikatalicizem* ter - v spovračajoči se rubriki *Sekte - ezoterika ter varljivo doživljanje sreče*.

Če zaključimo: mesečnik AVE MARIJA kljub svoji navidezni skromnosti in uredniški okornosti zanimivo dopolnjuje panoramo slovenske periodične publicistike.

A. R.

LOJZE PETERLE Z NASMEHOM ZGODOVINE

Politik Lojze Peterle, zmagovalec na nedavnih volitvah v evropski parlament v Sloveniji, je s to svojo zmago okronal vrsto drugih prestižnih priznanj, ki jih je dobil v letošnjem letu. Tako je bilo njegovo delo v okviru Konvencije o prihodnosti Evropske zveze nagrajeno z nagrado Evropski dosežek leta. V letošnjem marcu pa je prejel mednarodno nagrado Josef Krainer in bil izvoljen za podpredsednika Evropskih federalistov. Vsa ta prestižna priznanja pa je v začetku poletja dopolnil s svojevrstnim uspehom na področju slovenske publicistike: s knjigo *Z nasmehom zgodovine*. Knjigi namreč ni težko napovedati velik odziv pri slovenskih bralcih, ne nazadnje zaradi njene velike in prijetne berljivosti, saj gre za en sam dolg intervju o njegovem življenju in delu.

Tudi bralcu, ki pozna glavne postavke v življenju tega slovenskega politika, bodo nekateri podatki iz njegove biografije novi: ne toliko, da je na primer čebelar in predsednik Čebelarke zveze Slovenije, kar je dovolj znano (avgusta 2003 je v Ljubljani organiziral Svetovni čebelarški kongres), kolikor to, da je Lojze Peterle tudi jadralni in motorni pilot in da je predsednik letalskega kluba ALC Lesce. Da ne govorimo o njegovi znani ljubezni do glasbe, saj zna s svojo harmoniko in orglicami razveseljovati ne samo domače slovenske, ampak tudi visoke politične družbe v Strasbourgu, kjer je že leta funkcionar.

A pojdemo h knjigi.

Izdale so jo v skupnem založniškem podvigu - in to se je, če se ne motimo, zgodilo prvič - vse tri Mohorjeve družbe - Celjska, Celovška in Goriška. Druga izredna značilnost knjige je njena predstavitev, saj se menda še ni zgodilo, da bi spremno besedo v slovensko knjigo napisalo kar šest prestižnih imen iz evropske politike: predsednik Evropske ljudske stranke Wilfried Martens, nekdanji avstrijski zunanji minister Alois Mock, evropski komisar za širitev Günther Verheugen, evropska komisarka za kulturo Viviane Reding, nekdanji predsednik evropske komisije Jacques Delors ter kot zadnji francoski zunanji minister Michel Barnier.

Skoraj 400 strani obsegajoča knjiga je kot rečeno v obliki intervjuja, ki ga je izpeljala Jelka Kušar in s svojimi vprašanji pokazala smisel za biografsko in predvsem politično, manj pa kulturno zanimivost. Na to kažejo tudi postavke v kazalu oziroma poglavja: *Otroštvo - Gimnazijska leta - Študentski čas - Vera v Boga - Politične spremembe v Sloveniji - Demos - Začetki vladanja - Osamosvajanje - Razpad Demosa - Strankarsko življenje - Zunanji minister - Srečanja z državniki - Združitev s SLS - Bajukova vlada - Nova Slovenija - Evropejec leta - Nato in Evropska zveza*.

Kakšen je Peterle v svojih odgovorih? Po našem mnenju jih odlikujejo iskrenost, zmernost in domoljubnost. Evropska praksa mu je dala sproščenost in zgornost, do kakršnih bi v mali Sloveniji težje prišel. Ne boji se povedati na primer, kako je kot otrok hodil k maši s čevlji v rokah in jih obušale ob vhodu v cerkev, kakor se

ne boji povedati marsikaj iz svojih političnih doživetij, predvsem iz stikov z ljudmi, s katerimi se je večkrat razhajal, na primer s Kučanom, Drnovškom, Janšo, Bučarjem. Intervju se namreč, če izvzamemo prva poglavja o mladosti in študentskih letih, vrti skoraj izključno okrog politike. Zato bo posebej pritegnil vse, ki jih zanimajo poglavitni momenti iz nedavne zgodovine, predvsem osamosvajanje s svojim nevarnim tveganjem. Druge si bo bralec prišel na jasno o tem, koliko so na primer bile utemeljene obtožbe, ki jih je moral Peterle slišati v zvezi z Oglejskim sporazumom. Skratka, ta knjiga se bo vsekakor vpisala v klasiko slovenske politologije - če že ne zaradi svojih stilnih kvalitete, pa zaradi svoje vsebine, saj zanimivo in - takšen je bralčev vtis - objektivno, z etičnim čutom, osvetljuje najusodnejše momente v zvezi z nastankom slovenske države.

“V slovenskem dvajsetem stoletju izstopata v moji zavesti nedoumljivost bratomora in postavitev samostojne, demokratične slovenske države,” je zapisal Peterle v spremni besedi: nevede je povzel binom na čelu Churchillovih *Spominov*, le da ga je obrnil: namesto *Triumph and Tragedy* - *Tragedy and Triumph* - Tragedija in zmago-slavje. Kakšen bralec se bo vsekakor vprašal, še preden bo pri koncu knjige: je bil Slovencem spet dan politik evropskega formata?

A. R.

BORIS MLAKAR, SLOVENSKO DOMOBRASTVO 1943-1945

Boris Mlakar je zgodovinar srednje generacije in njegovo zanimanje je posebej pritegnila komunistična revolucija na Slovenskem, v njej pa pojav slovenskega domobranstva. Že pred dvajsetimi leti je pokazal to svojo posebno strokovno opcijo, ko je izdal knjigo *Primorsko domobranstvo*. Tako s svojim vrednotenjem kakor s svojo govorico delo ni izstopalo iz tedanjega obveznega režimskega standarda, ki je hotel pojav odpraviti s ceneno oznako narodnega izdajstva.

Avtor dela, ki ga tu predstavljamo, pa je tako rekoč drug zgodovinar, v svojem prikazu in v svojem stilu komaj primerljiv s prejšnjim.

Bralec to zazna že ob *Spremni besedi*, kjer na primer Mlakar omenja “poenostavljeno podobo, ki jo je v desetletjih po drugi svetovni vojni o domobranstvu vzdrževala uradna politika in publicistika oziroma mediji, v precejšnji meri pa tudi zgodovinska stroka”. Hlkrati omenja, da je k nedorečenosti podobe o domobranstvu posebej prispevala njegova tragična in, kot pravi, v evropskih okvirih nepriemerljiva usoda.” Usoda, dodajmo, ki ni nehala vznemirjati slovenske zavesti do danes.

Iz *Spreme besede* lahko torej pričakujemo od avtorja vsaj težnjo po čim popolnejši informaciji in po čim objektivnejšem prikazu.

Kar se informacije tiče, je treba avtorju priznati najširši zajem razpoložljivega gradiva, vključno emigrantskega in zamejskega, h kateremu je treba dodati še vrsto ustnih pričevanj, raztresenih v opombah po besedilu. Bralec ima vtis, da se je avtor vestno držal kvantitativne uravnovešenosti pri uporabi pričevanj z obeh strani, čeprav je seveda zmagovalčeva stran obilneje dokumentirana.

Isto priznanje mu je treba dati, kar zadeva objektivnost prikaza, kolikor gre za dogodke, dokumente, imena in druge realije. Včasih ga celo zanaša v preveliko detajlnost kakor na primer v poglavju *Znaki in simboli Slovenskega domobranstva*.

Ta njegova težnja po čim stvarnejšem prikazu postaja posebno vidna proti koncu knjige, ko mora opisati zaton domobranstva, kakor da bi ga njegov tragični konec posebej zavezoval k čim večji adherenci zgodovinski resnici.

Razume se, da knjiga izpade daleč od komunistične uradnosti, za kar bi lahko navedli vrsto primerov. Naj se omejimo na nekatere.

V poglavju *Državljanska vojna v ljubljanski pokrajini pred kapitulacijo Italije* na primer beremo stavek: “Vse bolj prevladujoča vloga KPS v okviru OF, ki je prvič kulminirala s t. i. dolomitsko izjavo pozimi 1943, je vse bolj realno kazala na perspektivo zmage revolucije kot stranskega produkta NOB.” Z drugo besedo: NOB je bila instrument za vzpon Partije na oblast. Avtorjeva misel se tukaj identificira z eno od stalnic, do katerih se je prebila današnja slovenska narodna zavest.

Ali odprimo posebej tragično po-

glavje o domobranski prisegi, ki je postala paradni argument proti domobranstvu.

Navajamo: “Jasno je, da domobranci niso prisegli Hitlerju, niti mu niso ničesar obljubili, kljub temu da sta po vojni Rainer in Rösener trdila nasprotno. Iz obrazca prisega tudi ni moč sklepati, da so se domobranci Hitlerju podredili ali pa postavili pod njegovo poveljstvo, pa čeprav vrhovno...”

Avtorju je treba priznati, da gre tukaj do skrajne meje razumevajočnosti dejanja, težko sprejemljivega za slovensko zavest.

Vojaškega dogajanja avtor ne obravnava, a proti koncu knjige najdemo ugotovitev, da so v letu 1943 imeli večje uspehe partizani, a da od pomladi 1943 do pomladi 1945 nobena domobranksa postojanka ni padla v partizanske roke.

Prav tako je avtor širokosrčen, ko gre za oceno filozofije domobranstva, da se tako izrazimo. Tako na primer ne negira dejstva kolaboracije, a v njej vidi specifično slovensko posebnost, ko pravi, da je “velik del slovenskih subjektov, ki so soustvarili domobranstvo, osebno stal na protinacističnem in prozavezniškem stališču.” Z drugo besedo: da je bila slovenska protirevolucija formalno za kolaboracijo, subjektivno pa za zaveznike.

Knjiga *Slovensko domobranstvo* je po obsegu impozantna, saj šteje 530 strani, poživljenih z dokumentarnimi prilogami. Na koncu je opremljena s *Seznamom kratic* in z *Imenskim kazalom*, znotraj platnic pa z zemljepisnim prikazom postojank slovenskega domobranstva. Knjigi je zunanjo opremo priskrbel Marko Kočevar, izdala pa jo je Slovenska Matica. Izid knjige je podprlo Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.

A. R.

ANDREJ ZAGHET, BOLEZNI IN MOTNJE - ZRCALO NAŠE DUŠE. Pogled v psihosomatiko in grafologijo, Mladika, Trst 2004

Z delom *Bolezni in motnje - zrcalo naše duše*, ki je pred kratkim izšlo pri tržaški založbi Mladika, se predstavlja mladi psiholog, psihoterapevt in grafolog Andrej Zaghet. S podnaslovom

Pogled v psihosomatiko in grafologijo označuje področje, ki ga knjiga zajema. Ker je delo namenjeno širšemu krogu bralcev, torej laikov, lahko o njem spregovori tudi o tej stroki nepoučena ali do nje morda celo skeptična oseba. Avtor se na bralce namreč obrača z veliko mero obzirnosti in nevsiljivosti, kot je razvidno iz njegovega zadnjega stavka v knjigi. Tako pravi: "S to knjigo nisem želel nikomur vsiliti psihosomatskega pogleda na svet, sem pa predstavil nekaj gradiva, ki je lahko vsem nam v razmislek."

Najprej je treba povedati, da je snov v knjigi zelo pregledno razporejena in podana v obliki vprašanj in odgovorov. Osnove psihosomatike in grafologije se prepletajo, razumevanje pa omogočajo in olajšujejo tudi preglednice in vzorci pisav.

Avtor izhaja iz simboličnega tolmačenja psihosomatskih patologij, ki se opira na Jungovo analitično psihologijo. Tak pogled na motnje in bolezni, pri katerih ima duševna komponenta pomembno vlogo, razlaga dr. Zaghet s temi besedami: "... v tej luči so bolezenski znaki sredstvo, ki se ga telo poslužuje zato, da bi bolniku posredovalo globlje sporočilo; za vsakim simptomom se torej skrivajo simboli, ki presegajo človekovo zavestno raven osebnosti."

V naslednjih delih knjige obravnava pisec nekatere motnje in bolezni, ki se pojavljajo v človeku kot odraz podzavestnega dogajanja, in svoje izvajanje živahno utemeljuje s konkretnimi primeri.

Knjigo je z navdušenim predgovorom pospremil znani zamejski psiholog dr. Danilo Sedmak, ki podčrtuje, da je to prvo delo, ki v eni knjigi združuje psihosomatiko in grafologijo ter razlaga njuno medsebojno povezavo. O avtorju pa pravi, "da je v tem delu prikazal tudi ta pomemben vidik našega življenja, ki je bil še do nedavnega skrit, nedostopen znanstvenim krogom, danes pa končno sprejet, čeprav nima še popolnoma odprtih vrat, ker naše zapadno, analitično, logično mišljenje, ki hoče za vsak pojav konkretnih in otipljivih dokazov, s težavo sprejema drugi, simbolični, mitski, podzavestni svet in njegovo logiko. V luči zapadnega človeka se nam ta svet prikazuje kot nekaj nenavadnega, neresničnega, zgolj plod domišljije, ki nima nobene zveze z našim

stvarnim svetom, z našim življenjem. In tu nam pričujoče delo razbline naše mentalne sheme, lahko bi rekel, da nas spravi v težavo, v dvom, ker zaobsega celotno naše življenje ..."

Mimogrede naj omenimo, da je delo nastalo na podlagi niza oddaj, ki jih je dr. Zaghet pripravil za tržaško radijsko postajo.

V današnjem času je vse več ljudi, ki iščejo psihološko razlago za svoje slabo počutje. Ti bodo avtorju oddaj in te knjige hvaležni, ker jim je na razumljiv način razložil, kaj nam hoče telo sporočiti z določenimi motnjami in obolenji. Tisti, ki so bolj skeptični, pa se bodo morebiti zamislili in ne bodo več izključevali možnosti, da se za slabim počutjem skriva duševno nelagodje.

Vsekakor je treba poudariti, da taka avtoanaliza še ni terapija in da se je treba za zdravljenje obrniti na zdravnika, kot sam avtor knjige opozarja z mastnimi črkami.

Knjigi je dodana izčrpna bibliografija.

Marija Cenda

ALOJZ REBULA, NOKTURNO ZA PRIMORSKO Mohorjeva družba Celje in Mladika Trst, 2004

Izid nove knjige Alojza Rebule je za slovensko književnost vedno pomemben in razveseljav dogodek, še posebno, če gre za roman. V začetku letošnjega poletja je izšel pri Celjski Mohorjevi družbi in tržaški Mladiki novi roman *Nokturno za Primorsko*. Založbi sta želeli združeni počastiti pisateljevo osemdesetletnico.

Kot je razbrati že iz samega naslova dela, je zgodba postavljena na Primorsko in sicer na vipavsko-goriško območje, dogajalni čas pa sega neka od leta 1930 do 1945-46. Ti okvirni podatki najavljajo neko pričakovano vsebino, saj gre za obdobje, ki je bilo za primorske Slovence polno tragičnih preizkušenj. Za glavno osebo je Rebula izbral mladega duhovnika ter skozi njegovo usodo in njegovo gledanje odslikal zgodovinsko dogajanje. Florijan Burnik - tako je duhovniku ime - nastopi svojo kaplansko službo na Vipavskem v času, ko cerkveni krogi pritiskajo na nadškofa Sedeja, da bi

odstopil. Podobno kot se Bevkov Čeder mac napoti k nadškofu v Videm, se Burnik odpravi v Gorico, da bi izrazil vatikanskemu vizitatorju Pasettu svoj protest proti takemu ravnanju. Občutek, da je z lateransko pogodbo iz leta 1929 Cerkev klonila pred posvetno oblastjo, spravi Burnika v hude verske dvome. Ta duševna kriza ga silno potre, a vera se mu povrne, ko na Bavarskem obišče stigmatiziranko Terezijo Neumann in spozna njenega življenjepisca dr. Gerlicha.

Na Vipavskem se spet posveti vzgajanju mladine in skrbi za ohranjanje slovenstva med prebivalstvom. Italijanski sobrat Angelo ga ceni, italijanski učitelj mu očita, da pri verouku poučuje otroke slovenski pravopis, italijanska učiteljica pa se vanj zaljubi in mu to tudi naravnost prizna. Burnika to vznemiri, a nič več kot to, saj je kmalu zatem poslan v konfinacijo. V južnoitalijanskem mestu Campobasso preživlja svojo dolgoletno konfinacijo v velikem pomanjkanju. Ko se po sedmih letih vrne domov, je že vojna. Pri Sv. Jedrti na Trnovski planoti doživi evforijo in tragiko Goriške v septembru 1943. V trnovski samoti doživi vznemirljiva srečanja s partizani, Nemci in domobranci, a očitno je, da so njegove simpatije na partizanski strani. Leta 1945 odvedejo Nemci Burnika v Dachau. Tu malo pred osvoboditvijo najde sobrata Angela in skupaj se rešita. Burnika je močno presunila usoda dr. Gerlicha, ki se je kot katoličan odločno zoperstavljal nacizmu in je bil že leta 1934 v Dachau ubit. Preden zapustita Bavarsko, skušata duhovnika priti tudi do Terezije Neumann, a jima ne uspe.

Ko se vrne Burnik k Sv. Jedrti, najde na cerkvi sramotoilen napis, zato prosi za premostitev na novo službeno mesto. V odročni hribovski vasi, kamor je premeščen, naleti na enak napis. Tokrat reagira tako, da ga zbriše. Tudi drugi znaki, kot so obiski in spraševanje oznovcev, ga opozarjajo na proticerkveno razpoloženje, vendar ni zaradi tega nič bolj previden. V samotnem gozdu, v bližini podružne cerkvice, ga najdejo nekoč mrtvega.

To je v skopih obrisih fabula romana, ki pa še zdaleč ne obsega vsega dogajanja. Pisatelj je namreč zajel veliko količino snovi in jo obdelal v hitrem tempu, tako da roman ni preobsežen. Namesto da bi ponavljal vsem

znane podrobnosti in podatke, je avtor raje osvetlil nekaj manj znanih poglavij, npr. iz zgodovine slovenskega duhovništva na Primorskem. Ob glavni osebi romana je nanizal vrsto portretov resničnih duhovnikov iz tistega časa (glasbenika Vodopivca, politika Ščeka in monsinjorja Ukmarja). Zanimiva je figura starejšega župnika, ki pooseblja starejšo generacijo primorske duhovščine. Florijan Burnik pa je duhovnik novega časa, primeren za vzgajanje mladine, športnik in planinec. Ima večjezično izobrazbo, duhovno globino in občutljivost, moč za prenašanje bolečin... in še bi lahko naštevali, kajti edina napaka tega junaka je v tem, da je brez napak. Po videzu in notranjosti je še najbolj podoben angelskemu bitju. In to sredi razmer, ki so prav peklenske. Nekaj življenjskih podatkov povezuje literarni lik z osebo duhovnika in pisatelja Filipa Terčelja, vendar gre le za navdih in ne za romansirano biografijo. Slediti usodi slovenskega duhovnika tistega časa je za pisatelja pomenilo obravnavati tematično, ki mu je blizu in ki jo je mogoče povzeti v binomih čas/večnost in narod/človeštvo. Še lepše je vsebina dela nakazana na ščitnem ovitku knjige, kjer je zapisano: "V romanu prihajajo do zrelega izraza znane siločilnosti avtorjevega pisanja... - silovitost človeških usod, skrivnostno občutje narave, problematika slovenske usode, vseprisotno občutje absolutnega."

Marija Cenda

RAZSTAVE

BOGATA RAZSTAVNA DEJAVNOST NA TRŽAŠKEM

Bogomila Doljak, Katarina Kalc, Claudia Raza, Tea Volk, Štefan Turk, Boris Zulian in Edi Žerjal: vsi naštetih likovni ustvarjalci so v preteklih mesecih razstavljali svoja dela, in to samo na Tržaškem, kajti če bi pogledali malo dlje, na primer na Goriško ali Koroško, bi ugotovili, da je razstav slovenskih tržaških umetnikov še enkrat toliko.

Kdor bi hotel dosledno in vestno zabeležiti vse likovne razstave, ki so se zvrstile v naših krajih v zadnjih mesecih, bi se znašel pred res naporno nalogo. Nekaj je k temu botrovalo dejstvo, da smo dejansko ves februar do-

življali Prešernov sindrom, kar seveda sploh ni negativno, po drugi strani pa so razlogi tudi drugje, saj govorimo o likovni umetnosti in ne o kaki drugi prireditvi. Mislim, da so likovniki še posebno nagnjeni k temu, da hočejo sproti preverjati lastno delo. Marsikdaj je ravno razstava tisti trenutek, ko se umetnik znajde pred zaokroženo celoto in jo najprej sam oceni, nato pa mogoče prisluhne mnenju koga drugega, ali pa si sam tolmači odzive obiskovalcev razstave.

Že od nekdaj sem prepričana, da je likovna dejavnost med nami posebno živahna, in to ne le zaradi nadarjenih umetnikov, ampak tudi zaradi dveh drugih razlogov: najprej je tu pozorno in poznavalsko spremljanje umetniškega delovanja s strani širšega občinstva, nato pa je odločilen še vidik splošno razumljive likovne govorice, ki slovenskemu ustvarjalcu omogoča preboj v raznoliko tržaško tkivo. Slovenski likovniki so izmed slovenskih ustvarjalcev tista skupina, ki je nedvomno najbolj znana in uveljavljena v Trstu. Gotovo je tako zaradi njihove nesporne vrednosti, a tudi zaradi možnosti, da neposredno nagovarjajo občinstvo brez jezikovnih pregrad. Naštela sem sedem ustvarjalcev, ki so v preteklih mesecih razstavljali na Tržaškem, in kar v treh primerih gre za razstavne prostore, ki so ne samo odprti in dosegljivi vsem, to velja namreč za vseh sedem razstavišč, ampak so enako domači in znani tako slovenskemu kot italijanskemu obiskovalcu.

Spregovorili bomo o treh razstavah, na katerih so se predstavili Claudia Raza, Boris Zulian in Edi Žerjal.

Claudia Raza je razstavljala na sedežu turistične ustanove AIAT v Trstu. V akrih večjega formata odkrivamo odločne poteze, s katerimi nam avtorica posreduje svoje globoko doživljanje narave v vseh njenih razsežnostih: voda, zrak, meglice, zemlja, travnate bilke - vse to tvori skoraj nerazdružljivo gmoto, ki pozna komaj zaznavne barvne prehode v res bogati skali. Ob gledanju teh del se postavlja vprašanje, s katere točke slika umetnica krajino. Vtis imamo, da smo vsaj mi, gledalci, sredi vsega dogajanja, da so - voda, zrak, meglice, zemlja in travnate bilke - vsepovsod, da smo tudi mi del krajine. Pri akvarelih pa so občutki drugačni: tu je prepoznavanje obrisov bolj prepuščeno nam samim, saj so v rahli barvni gmoti, ki se poslužuje tudi beline podlage, podobe krajine komaj zaz-

navne. Akvareli so manjši, po svoji zasnovi svobodnejši, delčki mozaika, ki ga potrpežljivo sestavlja s svojim slikanjem nepotešljivi popotnik, zaljubljen v to, kar ga obdaja.

Razstava se je iztekla 22. februarja.

Nedaleč od turistične ustanove je razstavjal v središčni kavarni ob cerkvi sv. Antona slikar Boris Zulian. Ob izidu in predstavitvi monografije je konec lanskega oktobra umetnik pripravil razstavo na Opčinah, takoj nato razstavo v Ricmanjah, tokrat pa se je podal v mesto. To ni edina novost. Predstavil se je namreč z vrsto slik, ki so v glavnem novejšega datuma. Že na prvi pogled delujejo kot homogen sestav, izjemo predstavlja večja slika z močnimi, kontrastnimi barvami in odločnimi nanosi. Na slikah ne srečujemo razpoznavnih podob ali arhitekture ali geometrijskih elementov, kot smo bili vajeni pri Zulianu, ampak le nekaj bistvenih potez, s pomočjo katerih se barve skoraj čudežno znajdejo na platnu. Žarijo od lastne svetlobe in ne potrebujejo, ne marajo, mogoče celo zavračajo kakršnokoli pripovedno razlago. Od daleč se nekatere slike sicer navezujejo na tihožitja iz sedemdesetih let, le da je tu pristop drugačen. Secesijska dragocenost se spogleduje z abstraktnim ekspresionizmom, ob stiku se značilnosti obeh ublažijo, srečanje med njima pa rojeva zanimive in umerjene stvaritve.

Razstava v kavarni Ponchielli je trajala do 3. marca.

Zaustavili se bomo zdaj ob tretjem ustvarjalcu. Tudi Edi Žerjal je zadnje mesece zelo dejaven: najprej se je decembra predstavil v Peterlinovi dvorani z razstavo Marine, nato v kavarni Ponchielli, prisoten pa je bil še v galeriji Sklada Mitja Čuk na Opčinah. Že na prejšnjih dveh razstavah je umetnika zaposlovalo morje z morskimi motivi in obmorskimi arhitekturami. Tudi tokrat je tako. Niz marin se je še obogatil z novimi deli, ki pa so v bistvu nadaljevanje prejšnje pripovedi. Umetnik je poglobil vsebino, zdaj pa se očitno z veseljem in radovednostjo prepušča iskanju novih likovnih učinkov. Barve so prevzele vodilno vlogo na platnu, in čeprav je faza upodabljanja še močno dejavna pri Žerjalu, vidimo, da se slikar že nagiba k eksperimentiranju, kar je umetnikova najizrazitejša lastnost.

Razstava Edija Žerjala v galeriji Sklada Mitja Čuk je bila odprta do 28. februarja.

Magda Jevnikar

za smeh in dobro voljo

- No, Mihec, kako si zadovoljen s svojim učiteljem?

- Zelo, očka, ampak, ali veš, da ti je nevoščljiv?

- Nevoščljiv? Le kako ti pride to na misel?

- Saj mi vsak dan pravi: ko bi jaz bil tvoj oče!

• • •

- Ni vam bilo torej dovolj, da ste reveža pretepli, še z nožem ste se spravili nadenj!

- Da, gospod sodnik, drugače bi si mislil, da se samo šalim.

• • •

Vinko pride na pošto in vpraša:

- Ali pri vas pri telegramu res nič ne zaračunate podpisa, se pravi imena in priimka?

- Točno gospod, odgovori uslužbenka.

- No, potem se bom pa samo podpisal. Ime mi je Miha Pridemjutriobsedmihčakajme.

- Vse kaže, da se staram.

- Po čem pa sklepaš?

- Prej so me vedno vprašali, zakaj se ne oženim, zdaj pa me sprašujejo, zakaj sem ostal samec.

• • •

- Rad bi se vam zahvalil, ker sem dobil pravdo.

- Ne spominjam se, da bi zastopal vas.

- Mene ne, ampak mojega nasprotnika.

• • •

- Micka, ali ima tvoj Janez pravico odpirati tvoja pisma?

- Pravico ima, a poguma ne.

• • •

- Zakaj so pa tebe zaprli?

- Žepno uro sem našel.

- Ja, to pa res ni kaznivo.

- Že, ampak jaz sem jo našel prej, preden jo je župan zgubil...

• • •

- S tem poljubom sem ti povedal vse. Si razumela?

- Ne. Povej še enkrat.

• • •

- Moja žena je dvojčica.

- Po čem pa ju ločiš?

- Njen brat ima brado.

- Vzemi kravato iz volne! Saj veš, kako hitro se prehladiš.

- Kateri del avtomobila je pri nesreči najbolj prizadet?

- Šofer.

• • •

- Zelo mi je hudo, a povedati vam moram resnico: vaša žena nekaj tednov ne bo mogla govoriti.

- Ali je kaj upanja, gospod doktor, da bi ta bolezen postala kronična?

• • •

- Ali ste že bili kdaj bolni?

- Enkrat samkrat sem bil v bolnišnici zaradi mamice.

- Kaj pa je mamica takrat imela?

- Mene.

• • •

- Ali veš, kaj čaka hčerko, ki do svoje matere ni odkritosrčna?

- Vem. Mati postane.

listnica uprave

DAROVI V TISKOVNI SKLAD:

NN - 50,00 €; Frida Širca, Nabrežina - 6,00 €; Valentin Frančeski, Izola, Slovenija - 10,00 €; Vogrič - Restavracija, Števerjan - 1,00 €; Marica Škrbec-Hutchison, Etobicoke, Canada - 18,51 €.

DAROVI V SPOMIN:

V spomin na Ivana Artača daruje Marko Udovič 46,00 € za Mladiko.

V spomin na Ivana Artača daruje Nataša Sosič 26,00 € za Mladiko.

Vsem darovalcem se iskreno zahvaljujemo.

POPRAVEK

Pavel Vidau nas je opozoril na tiskovno napako pri pesmi Vstajenje, ki smo jo objavili v Mladiki št. 2/3 na strani 16.

Verza v tretji kitici se pravilno glasita:

»Zemlja domača, s krvjo prepojena
v sebi zdaj hraniš ljubeče srce.«

DS

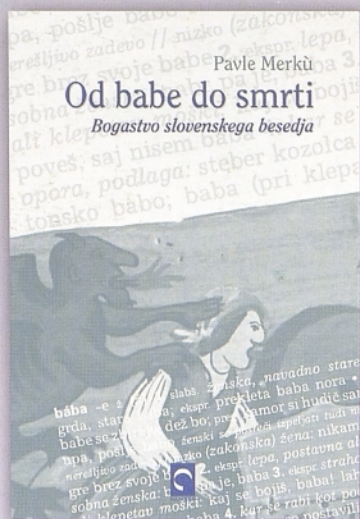
II 117 986 2005

920051719,4

COBISS

NOVOSTI M^{založba}MLAI

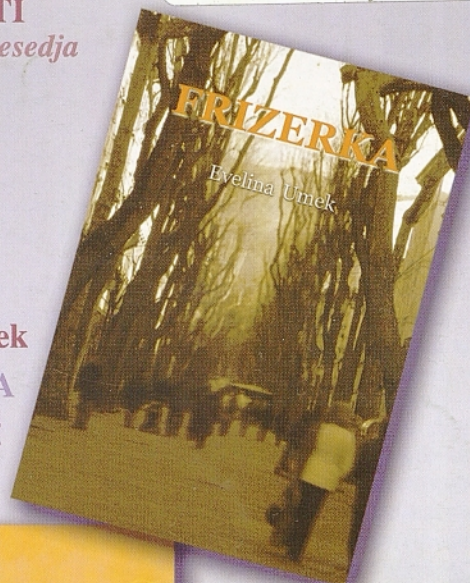
Pavle Merku

Od babe do smrti

Bogastvo slovenskega besedja

OD BABE DO SMRTI
Bogastvo slovenskega besedja

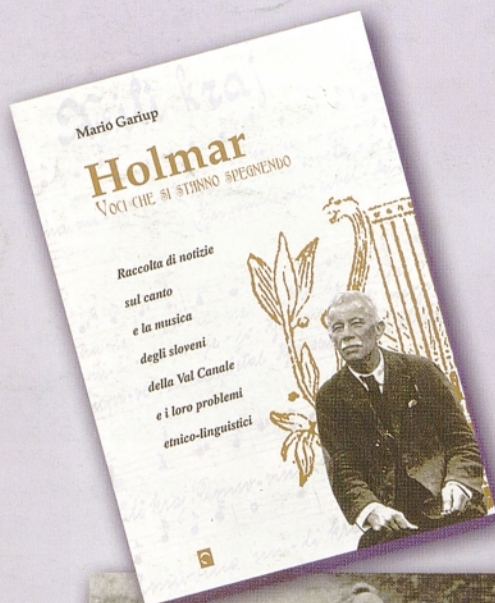
6,50 €

Evelina Umek

FRIZERKA

15,00 €

Mario Gariup

Holmar

VOCI CHE SI STANNO SPEGNIENDO

Raccolta di notizie
sul canto
e la musica
degli sloveni
della Val Canale
e i loro problemi
etnico-linguistici

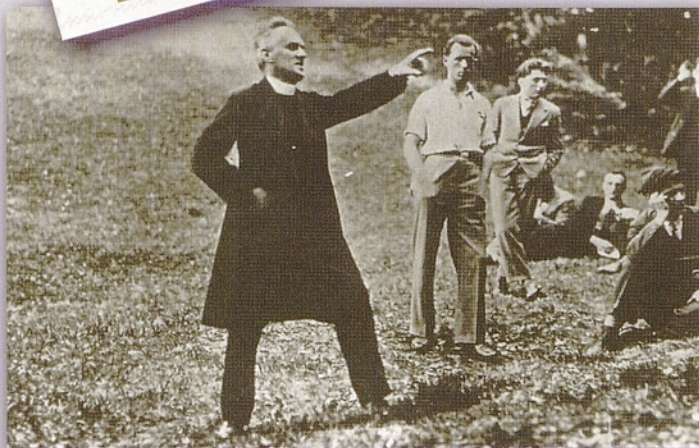
MAJDA ARTAČ STURMAN

Svilenapesem@2004.si

Majda Artač

Svilenapesem@2004.si

11,00 €

Mario Gariup

HOLMAR

23,00 €

*Na sliki: Lambert Ehrlich
s svojimi študenti na
Sv. Višarjah (Iz knjige
M. Gariupa Holmar)*